

ISPARTA UYGULAMALI BİLİMLER ÜNİVERSİTESİ
GÖNEN MESLEK YÜKSEKOKULU
UYGULAMALI
SOSYAL BİLİMLER VE
GÜZEL SANATLAR DERGİSİ

Yıl: 2021 Cilt: 3 Sayı: 5

ISSN: 2687-4903

Derginin Sahibi / Owner of the Journal

Prof. Dr. İbrahim DİLER
(Isparta Uygulamalı Bilimler Üniversitesi Adına / On Behalf of Isparta University of Applied Sciences Applied)

Editör / Managing Editor

Dr. Öğr. Üyesi / Assist. Prof. Dr. Nihat ALTUNTEPE

Editör Yardımcıları / Editorial Assistants

Dr. Öğr. Üyesi/ Assist. Prof. Dr. Hatice E. TÜTÜNSATAR

Öğr. Gör. Dr. Murat Yusuf UÇAN

Öğr. Gör. Dr. Elif Bayrak KAYA

Yayın ve Danışma Kurulu / Editorial and Advisory Board

Prof. Dr. Yahya FİDAN	İstanbul Ticaret Üniversitesi
Prof. Dr. Şebnem ASLAN	Selçuk Üniversitesi
Prof. Dr. Himmet KARADAL	Aksaray Üniversitesi
Prof. Dr. Dilaver TENGİLİMOĞLU	Atılım Üniversitesi
Prof. Dr. Recep KARADAĞ	İstanbul Aydın Üniversitesi
Prof. Dr. Özhan ÇETİNKAYA	Uludağ Üniversitesi
Prof. Dr. Selçuk İPEK	Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi
Prof. Dr. Olcay Bige AŞKUN	Marmara Üniversitesi
Prof. Dr. Mehmet Akif ÖZER	Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi
Prof. Dr. Nurhan PAPTAYA	Süleyman Demirel Üniversitesi
Prof. Dr. Bekir GÖVDERE	Süleyman Demirel Üniversitesi
Prof. Dr. Levent KÖSEKAHYAOĞLU	Süleyman Demirel Üniversitesi
Prof. Dr. Yakup ALTAN	Süleyman Demirel Üniversitesi
Doç. Dr. Mirzahan EGEMBERDİYEV	El Farabi Kazak Ulusal Üniversitesi
Doç. Dr. Özcan DEMİR	Fırat Üniversitesi
Doç. Dr. Ahmet UÇAR	Celal Bayar Üniversitesi
Doç. Dr. Gürcan PAPTAYA	Süleyman Demirel Üniversitesi
Doç. Dr. İzzet TAŞAR	Fırat Üniversitesi
Doç. Dr. Gülnar TAUBAEVA	M. Auezov Güney Kazakistan Ulusal Ün.
Doç. Dr. Musa TÜRKOĞLU	Süleyman Demirel Üniversitesi
Doç. Dr. Raşit TACİBAYEV	Ahmet Yesevi Uluslararası Türk-Kazak Ün.
Doç. Dr. Beyhan AKSOY	Akdeniz Üniversitesi
Doç. Dr. Muhammet DÜŞÜKCAN	Fırat Üniversitesi
Doç. Dr. Mustafa GENÇ	Süleyman Demirel Üniversitesi
Doç. Dr. Fatima DURSUNOVA	Mehmet E. Resulzade Bakü Devlet Ün.
Doç. Dr. Mete Kaan NAMAL	Akdeniz Üniversitesi
Doç. Dr. Mustafa KOÇANCI	Akdeniz Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Gökhan ÖZKUL	Süleyman Demirel Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Ece Çalış ZEĞEREK	Süleyman Demirel Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Mustafa KOÇANCI	Akdeniz Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi İsmail BAŞARAN	Celal Bayar Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Adem BABACAN
Dr. Öğr. Üyesi Şerife DURMAZ
Dr. Öğr. Üyesi Özgür ÇETİNTAŞ
Dr. Öğr. Üyesi Emrah DOĞAN
Dr. Öğr. Üyesi Mine Ülkü Öztürk
Dr. Öğr. Üyesi Begül ÖZKOCA

Cumhuriyet Üniversitesi
Akdeniz Üniversitesi
Bitlis Eren Üniversitesi
Bitlis Eren Üniversitesi
Necmettin Erbakan Üniversitesi
Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi

Amaç / Aim

Isparta Uygulamalı Bilimler Üniversitesi Uygulamalı Sosyal Bilimler ve Güzel Sanatlar Dergisi (SOSGÜZ) Isparta Uygulamalı Bilimler Üniversitesi bünyesinde yayınlanan uluslararası hakemli bir e-dergidir. Sosyal bilimler ve güzel sanatlar alanlarındaki hem teorik hem de uygulamalı çalışmaların yer aldığı dergi, sosyal bilimler ve güzel sanatların hızla gelişen alanlarına ilişkin makalelerin yayınına öncelik tanır ve disiplinler arası yöntem ve teknolojiler üzerine yoğunlaşmayı, sosyal bilimler ve güzel sanatlar alanlarındaki en güncel bilimsel ve sanatsal gelişmeleri araştırmacılara, sanatçılara ve ilgili kitlelere ulaştırmayı hedefler. Dergiye gönderilen bilimsel çalışmaların yayımlanmamış ve sözlü veya poster sunum olarak başka yerde yayın için değerlendirme aşamasında olmaması gereklidir.

Kapsam / Scope

Uygulamalı Sosyal Bilimler ve Güzel Sanatlar Dergisi" sosyal bilimler ve güzel sanatlar alanlarındaki bütün konuları kapsayan bir dergidir. Dergi ulusal ve uluslararası düzeyde sosyal bilimler ve güzel sanatlar alanlarında orijinal bir araştırmayı bulgu ve sonuçlarıyla yansıtan ve bilime katkısı olan araştırma makalelerini veya yeterli sayıda bilimsel makaleyi tarayıp, konuyu bugünkü bilgi ve uygulama düzeyinde özetleyen, değerlendirme yapan ve bulguları karşılaştırarak yorumlayan tarama makalelerini kabul etmektedir

“Uygulamalı Sosyal Bilimler ve Güzel Sanatlar Dergisi (SOSGÜZ)” sosyal ve sanatsal konuları içerisine alan uygulamalı bilimler konusundaki araştırmaları yayınlayan uluslararası, hakemli ve bilimsel bir dergidir. Dergi, uluslararası düzeyde sosyal bilimler ve güzel sanatlar alanlarında en güncel gelişmeleri araştırmacılara, sanatçılara ve ilgili kitlelere ulaştırmayı hedefler. Dergi sosyal bilimler ve güzel sanatlar alanlarında orijinal bir araştırmayı bulgu ve sonuçlarıyla yansıtan ve bilime katkısı olan araştırma makalelerinin yayınına öncelik tanır ve disiplinler-arası yöntem ve teknolojiler üzerine yoğunlaşmayı amaç edinir.

“Uygulamalı Sosyal Bilimler ve Güzel Sanatlar Dergisi (SOSGÜZ)” evrensel bilime ve uygulamaya katkıda bulunmak şartıyla, her türlü yapıcı, yaratıcı ve yenilikçi görüşlere açıktır. Dergi yılda 2 sayı yayınlanmakta (Haziran - Aralık) olup, Türkçe ve İngilizce dillerinden birinde yazılmış makaleleri kabul etmektedir. Teorik (kuramsal) veya uygulama içeren araştırma ve çalışmaların yayımlandığı disiplinlerarası bir dergidir. Özgün araştırma makalelerinin başka dergilerde yayımlanmamış olması, teorik ve uygulama sonuçları içermesi beklenir. Derleme makalelerinde ise belirli bir konu üzerinde bilimsel, uygulama ve güncel gelişmelerin geniş bir kaynakça kullanılarak yansıtılması ve bunların doyurucu bir değerlendirilmesinin yapılması aranır.

Sosyal Bilimler ve Güzel Sanatlar alanlarında;

- Özgün araştırma makaleleri,
- Derleme ve tarama makaleleri,
- Lisansüstü ve doktora tez makaleleri
- Kongre, konferans, sempozyum bildirileri,

kabul edilmektedir. Dergide yayımlanan makaleler izin alınmaksızın başka bir yerde yayımlanamaz veya bildiri olarak sunulamaz. Makalelerin bir kısmı veya tamamı Isparta Uygulamalı Bilimler Üniversitesi Uygulamalı Sosyal Bilimler ve Güzel Sanatlar dergisi (SOSGÜZ) kaynak gösterilmeden kullanılamaz.

Web Editörü / Web Editor

Öğr. Gör. Harun ÇAKIR
Isparta Uygulamalı Bilimler Üniversitesi

Kapak Tasarım / Cover Design

Öğr. Gör. Yasemin DURAN
Isparta Uygulamalı Bilimler Üniversitesi

Redaktör / Proofreader

Öğr. Gör. Serdar YETİŞEN
Isparta Uygulamalı Bilimler Üniversitesi

İletişim Adresi / Contact Info

Isparta Uygulamalı Bilimler Üniversitesi Uygulamalı Sosyal Bilimler ve Güzel Sanatlar Dergisi (SOSGÜZ)
Isparta Uygulamalı Bilimler Üniversitesi Gönen MYO, Gönen/ISPARTA
<https://dergipark.org.tr/tr/pub/sosguz>
sosguz@isparta.edu.tr
0 246 2812300

İndeksler / Indexes

Isparta Uygulamalı Bilimler Üniversitesi Uygulamalı Sosyal Bilimler ve Güzel Sanatlar Dergisi (SOSGÜZ) aşağıdaki veri tabanları/bibliyografya/indeksler tarafından taranmaktadır:

Isparta University of Applied Sciences Journal of Applied Social Sciences and Fine Arts (JASSFA) are indexed in the following data bases/bibliographies/indices:

ASOS
indeks

Asos Index (2020)

Central And East European Index
(CEENDX) (2020)

Citefactor Academic Journals
(2020)

International Institute Of Organized
Research (I2OR) (2020)

kaynakça.info (2020)

ideal online (2020)

Scientific Indexing Services (SIS)
(2020)

Directory of Academic and Scientific Journals (2020)

Hakem Kurulu / Referee Board

Prof. Dr. Belma KEKLİK
Süleyman Demirel Üniversitesi

Prof. Dr. Serkan DİLEK
Kastamonu Üniversitesi

Prof. Dr. Selim YILDIRIM
Anadolu Üniversitesi

Prof. Dr. Hüseyin GÜL
Süleyman Demirel Üniversitesi

Doç. Dr. Özgür Hakan ÇAVUŞ
Manisa Celal Bayar Üniversitesi

Doç. Dr. Gülten KURT
Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi

Doç. Dr. Hüseyin ÇEKEN
Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Eray Ekin SEZGİN
Munzur Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Şerife DURMAZ
Akdeniz Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi İlker ÖZTÜRK
Süleyman Demirel Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Gözde Müşerref GEZGÜÇ
Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Bayram AKAY
Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi

Liste dergimizin bu sayısında yayınlanan makaleleri değerlendiren hakemlerden oluşmaktadır. Hakemlerimize dergimize yapmış oldukları katkıdan dolayı teşekkürlerimizi sunarız.

This list constitutes of the referees that evaluate the articles published in this volume of our Journal. We thank all the referees for their priceless contributions to our Journal.

ÖNSÖZ

Isparta Uygulamalı Bilimler Üniversitesi (ISUBÜ) 18 Mayıs 2018 tarihinde kurulmuş genç bir üniversitedir. Isparta Uygulamalı Bilimler Üniversitesi uygulamalı eğitimde ortak akıl düşüncesi ülkemizin üreten üniversitesi olma yolunda büyük bir hızla ilerlemektedir. Isparta Uygulamalı Bilimler Üniversitesi Gönen Meslek Yüksekokulu, eğitim kurumları tarihi açısından köklü bir geçmişe sahip olan Isparta'nın Gönen ilçesinde 2003 yılında kurulmuştur. İlk kurulduğu yılda Muhasebe ile Büro Yönetimi ve Sekreterlik programlarından oluşan Gönen Meslek Yüksekokulu, günümüzde 6 bölüm ve 10 program ile ülkemizin önde gelen uygulamalı eğitim kurumlarından biri olma yolunda emin adımlarla ilerlemektedir.

Gönen Meslek Yüksekokulu bünyesinde barındırdığı bölüm ve programlarla, gerçekleştirdiği bilimsel, akademik çalışmalarla ve düzenlediği sosyal etkinliklerle öğrencileri geleceğe daha iyi hazırlamayı hedeflemektedir. 2019 yılının Haziran ayında ilk sayısı yayınlanan Uygulamalı Sosyal Bilimler ve Güzel Sanatlar Dergisi'nde (SOSGÜZ) bu çalışmalardan biridir. Derginin yayın hayatına başlaması sırasında vermiş oldukları destek ve teşviklerden dolayı, öncelikle üniversitemiz Rektörü Prof. Dr. İbrahim DİLER hocamıza, Müdürümüz Dr. Öğr. Üyesi Kıyas KAYAALP hocamıza teşekkür ve şükranlarımızı sunuyoruz. Uygulamalı Sosyal Bilimler ve Güzel Sanatlar Dergisi, Isparta Uygulamalı Bilimler Üniversitesi bünyesinde yayınlanan uluslararası hakemli bir e-dergidir. Sosyal bilimler ve güzel sanatlar alanlarındaki hem teorik hem de uygulamalı çalışmaların yer aldığı dergi, sosyal bilimler ve güzel sanatların hızla gelişen alanlarına ilişkin makalelerin yayınlanmasına öncelik verir. Dergi, disiplinler arası yöntem ve teknolojiler üzerine yoğunlaşmayı, sosyal bilimler ve güzel sanatlar alanlarındaki en güncel bilimsel ve sanatsal gelişmeleri araştırmacılara, sanatçılara ve ilgili kitlelere ulaştırmayı hedefler.

Derginin bu sayısı, *"Isparta Uygulamalı Bilimler Üniversitesi'nin Kuruluşunun İkinci Yıl Anısına"* başlığı altında özel sayı olarak yayınlanmaktadır. Derginin bu özel sayısında değerli bilim insanları tarafından kaleme alınan çalışmaların bilim dünyasına katkı sağlamasını temenni ediyor, sosyal bilimler ve güzel sanatlar alanlarında yapılan çalışmalarını beklediğimizi belirtmek istiyoruz.

Uygulamalı Sosyal Bilimler ve Güzel Sanatlar Dergisi

Editör Kurulu

İÇİNDEKİLER / CONTENTS

- İbrahim DAĞLI
Prof. Dr. Levent KÖSEKAHYAOĞLU
Artificial Intelligence and Future Technologies That Will Shape the Next Production Revolution: A Content Analysis
Yapay Zekâ ve Bir Sonraki Üretim Devrimini Şekillendirecek Olan Geleceğin Teknolojileri: Bir İçerik Analizi
1-13
- Öğr. Gör. Dr. Ferhan BAŞ KAMAN
Dr. Öğr. Üyesi Ahmet YÜCEL
Covid-19'dan En Çok Etkilenen 9 OECD Ülkesinin Sağlık Çalışanlarının Etkinliğinin İncelenmesi Üzerine Bir Çalışma
A Study on The Effectiveness of Healthcare Workers in the 9 Most Affected OECD Countries by Covid-19
14-25
- Doç. Dr. Hakan Mehmet KİRİŞ
Öğr. Gör. Tuna Emre KÖKLÜ
Yerel Yönetimler Programlarında Eğitim ve Kariyer
Education and Career in Programs of Local Administrations
26-37
- Öğr. Gör. Yusuf ÇUHADAR
İzник'i Ziyaret Eden Turistlerin Kültürel Deneyimleri Üzerine Bir Araştırma
A Study on The Cultural Experiences of Tourists Visiting İzник
38-53
- Gökhan GÜNEY
Prof. Dr. Kenan ÖREN
Sosyal Girişimciliği Etkileyen Sosyal ve Kültürel Faktörlere Teorik Bir Yaklaşım
A Theoretical Approach to Social and Cultural Factors Affecting Social Entrepreneurship
54-66
- Dr. Öğr. Üyesi Begül ARIÖZ
Günümüzde Üretilen Döşemelik Kumaşlarda Geleneksel Türk Motiflerinin Kullanımı
The Utilization of Traditional Turkish Motifs in The Upholstries That Are Produced Today
67-86

YAYIN İLKELERİ / PUBLICATION PRINCIPLES

1. Isparta Uygulamalı Bilimler Üniversitesi Uygulamalı Sosyal Bilimler ve Güzel Sanatlar Dergisi (SOSGÜZ) yılda 2 sayı yayınlanmakta (Haziran- Aralık) olup, Editör Kurulu gerekli gördüğü takdirde belirlediği başlıklarda özel sayı çıkarma yetkisine sahiptir.
2. Dergiye yayınlanmak üzere gönderilen makalelerin içeriği derginin amaç ve kapsamı ile uyumlu olmalıdır.
3. Dergide sosyal ve sanatsal konuları içerisine alan uygulamalı bilimler konusundaki araştırmalara yer verilir.
4. Türkçe ve İngilizce dillerinden birinde yazılmış makaleler kabul edilmektedir.
5. Dergiye gönderilen bilimsel çalışmaların yayımlanmamış ve sözlü veya poster sunum olarak başka yerde yayın için değerlendirme aşamasında olmaması gereklidir.
6. Dergide yayımlanan makalelerde ifade edilen görüşlerin sorumluluğu yazarlarına aittir.
7. “Yayın İlkeleri”ne uygun olan “Araştırma Makalesi” türündeki eserler çifte kör hakemlik sürecine ve benzerlik/intihal kontrolüne tabiidir. Hakem raporlarından birinin olumlu, diğerinin olumsuz olduğu durumda, yazı üçüncü bir hakeme gönderilebilir ya da son karar yayın kurulu tarafından mevcut raporlara göre verilir. Yayımlanmasına karar verilen yazılar dergi yönetimince uygun görülen bir sayıda yayımlanır.
8. Hakemlerden gelen değerlendirme raporları doğrultusunda makalenin yayımlanmasına, yazardan düzeltme istenmesine ya da makalenin geri çevrilmesine karar verilecektir. Yazardan düzeltme istenmesi durumunda, düzeltmenin en geç üç ay içinde yapılarak dergimize ulaştırılması gerekmektedir.
9. Çalışmalarını gönderen yazarlar; makalede hiçbir şekilde intihal yapmadığını, intihalden doğan tüm sorumlulukların kendilerine ait olduğunu, bu konuda derginin hiçbir sorumluluğunun olmadığını beyan etmiş olmaktadır.
10. Dergide yayımlanmak üzere gönderilen makaleler ilk olarak intihal programından geçirilmektedir. Benzerlik indeksi oranı yüksek olan makaleler değerlendirme sürecine alınmadan reddedilmektedir.
11. Dergide yayımlanan makalelerdeki görüşler derginin görüşleri değildir. Tüm sorumluluk yazarına aittir. Dergiye yayınlanmak üzere gönderilen makalelerin içeriği derginin amaç ve kapsamı ile uyumlu olmalıdır.
12. Derginin tüm giderleri Isparta Uygulamalı Bilimler Üniversitesi tarafından karşılanmaktadır. Dergide makale yayını ve makale süreçlerinin yürütülmesi ücrete tabi değildir. Dergiye gönderilen ya da yayın için kabul edilen makaleler için işleme ücreti alınmaz.
13. Gönderi dosyası Microsoft Word dokümanı dosyası biçimindedir.
14. Gönderilen makalelerde SOSGÜZ yazım kuralları aranır.
15. Makaleler akademik intihal engelleme programından (Örneğin: Ithenticate, intihal.net vb.) alınmış orijinallik raporu ile birlikte gönderilmelidir. Bu oran %20'ye kadar kabul edilmektedir. %20'nin üzerinde benzerlik oranı olan çalışmalar ön kontrol aşamasında iade edilir.
16. Yazarlar Telif hakkı formunu imzalayarak sisteme yüklemek zorundadırlar.
17. Tüm yazarlar yazar sıralamasını Telif Hakkı Anlaşması Formunda imzalı olarak belirtmek zorundadırlar.
18. Derginin ilke ve kurallara uymayan ve yazım kurallarında belirtilen şartları taşımayan makaleler değerlendirmeye alınmaz ve gerekli düzenlemelerin tamamlanması için makale yazara iade edilir ya da reddedilir.
19. Daha önce yayımlanmamış ya da yayımlanmak üzere başka bir dergide halen değerlendirmede olmayan ve her bir yazar tarafından onaylanan makaleler değerlendirilmek üzere kabul edilir.
20. Seçilen makaleler en az iki ulusal/uluslararası çift kör olarak hakeme değerlendirmeye gönderilir; yayın kararı, hakemlerin talepleri doğrultusunda yazarların gerçekleştirdiği düzenlemelerin ve hakem sürecinin sonrasında baş editör tarafından verilir.
21. Kabul edilen yayından önce veya sonra etik standartlara uygun olmayan tüm makaleler yayından çıkarılır.
22. Makalelerin bilimsel ve etik kurallara uygunluğu yazarların sorumluluğundadır.
23. Yayımlanan eserler için yazar(lar)a telif ücreti ödenmez.
24. Yayın ilkelerine uygun olmayan makaleler hakem değerlendirme sürecine alınmayacaktır.

YAZIM KURALLARI / SPELLING RULES

ÇALIŞMANIN TÜRKÇE BAŞLIĞI 12 PUNTO İLE BU ALANA YAZILIR ÇALIŞMANIN İNGİLİZCE BAŞLIĞI 12 PUNTO İLE BU ALANA YAZILIR

ÖZ

Özet metni Times New Roman yazı tipinde 10 punto ile yazılmalı, içerisinde kısaltma kullanılması halinde, kısaltmanın açık adı parantez içinde belirtilmelidir. Özette çalışmanın amacı ve kullanılan yöntemler kısaca belirtilmeli, bulgular yeterli sayısal ayrıntıyla birlikte özetlenmeli ve sunulan bulgular çerçevesinde sonuç açıklanmalıdır. İstenildiği takdirde özet; amaç, yöntem, bulgular ve sonuç başlıkları kullanılarak alt başlıklara ayrılabilir. Özet 200 kelimeyi aşmamalıdır.

Anahtar Kelimeler: Kurallar, Makale, Sayfa, Şablon, Yazı Tipi. 10 punto

Jel Kodları :10 punto

ABSTRACT

The abstract section should be written using in 10 pt. If the abbreviation is used, the abbreviated name should be specified in parentheses. The intent of the study and the methods used should be briefly stated, the findings should be summarized with sufficient numerical details and the results should be explained within the presented findings. Summarize if desired; purpose, method, findings and conclusions. The entire summary should not be exceed 200 words.

Keywords: Article, Font Style, Page, Rules, Template.

Jel Codes :

TAM METİN MAKALE YAZIM KURALLARI

1. Makaleler “Office Word” programında A4 boyutlarında hazırlanmalıdır ve uzunluğu dergi formatında 30 sayfayı geçmemelidir.
2. Sayfa düzeni; Üst: 4,5 cm, Alt: 2,5 cm, Sol: 2,5 cm ve Sağ: 2,5 cm olmalıdır.
3. Makaleler 11 punto ve “Times New Roman” karakteri ile tek satır aralığı kullanılarak yazılmalıdır. Yazımda, virgül ve noktalardan sonra bir karakter ara verilmelidir.
4. Paragraflarda başlangıç girintisi kullanılmamalı, paragraftan önce ve sonra ise 6nk boşluk bırakılmalıdır. Paragraflar arasında ilave boş satır bırakılmamalıdır.
5. Makalenin ilk sayfasında 12 punto ve ortalı olarak, büyük harflerle ve kalın yazı tipi Türkçe ve İngilizce başlık, 10 punto olarak en az 120 en fazla 200 kelimedenden oluşan Türkçe ve İngilizce öz ile en az 3 en fazla 5 tane olmak üzere Türkçe ve İngilizce anahtar kelimeler bulunmalıdır.
6. Dergimiz JEL (Journal of Economic Literature) sınıflandırma kodu uygulaması olduğundan gönderilecek makalelerde yazarların en fazla 5 tane olmak üzere JEL sınıflandırma kodlarını da belirtmesi gerekmektedir.
7. Makalede ana başlıklar ve alt başlıklar kalın (bold), 11 punto ve sola yaslı (girintisiz) olarak 1., 1.1., 1.1.1., 1.1.2., 1.1.2.1. gibi ondalıklı şekilde numaralandırılmalıdır. Ana başlıkların bütün harfleri büyük yazılmalı, alt başlıkların ise sadece baş harfleri büyük yazılmalıdır. Ana başlıklardan önce 1 satır boşluk bırakılmalı, başlık sonrasında ise boşluk bırakılmamalıdır. Alt başlıkların ise hem öncesinde hem de sonrasında herhangi bir satır boşluğu bırakılmamalıdır.
8. Makale içindeki tüm tablo ve şekiller metnin uygun yerlerinde sayfaya ortalı olarak gösterilmelidir. Her tablo ve şekle kalın yazı tipinde bir sıra numarası (**Tablo 1.**, **Şekil 2.** vb. gibi) ve normal yazı tipinde bir başlık verilmelidir. Başlık; tablolarda üstte, şekillerde altta, sayfaya ortalı, yalnızca kelimelerin baş harfleri büyük olacak şekilde, 10 punto olarak, paragraftan önce ve sonra ise 6nk boşluk bırakılarak hazırlanmalıdır. Tablo ve şekil içindeki metin Times New Roman karakteri ile 8-10 punto aralığında ve tek satır olmalıdır. Grafik, çizelge, harita, çizim ve fotoğraf gibi tüm görseller şekil olarak nitelendirilmelidir. Tüm tablo ve şekiller yukarıda verilen sayfa düzenine uygun ve kolaylıkla okunacak biçimde olmalıdır. Tablo ve şekillerde açıklama ve kaynaklar tablo ve şeklin altında 8 punto olarak,

paragraftan önce ve sonra 3nk boşluk bırakılarak verilmelidir. Tablo ve şekilden önce ve sonra satır boşluğu bırakılmamalıdır.

9. Dergiye gönderilen makaleler; referans sistemi, dipnot gösterme biçimi ve kaynakça düzenlenmesinde American Psychological Association (APA) stilinde hazırlanmalıdır. Bu bağlamda atıflar metin içerisinde bağlaç yöntemi kullanılarak yapılmalıdır. Açıklama notları ise sayfa altında dipnot şeklinde ve 8 punto olarak ifade edilmelidir.
10. Metin içerisinde atıflar yazar(lar)ın soyadı, kaynağın yılı ve sayfa numarası şeklinde yapılmalıdır. Yazar adı yoksa kurum adı yazar yerine kullanılmalıdır.

Tek yazarlı yayınlarda atıf: (Derer, 2014:32).

İki yazarlı yayınlarda atıf: (Çakır ve Köklü, 2014:28).

Üç ve daha çok yazarlı yayınlarda atıf: (Öztürk vd., 2017:68).

Birden fazla kaynağa atıf: (Mishkin, 1999:57; Bernanke, 2005:36).

Kaynağın tamamı için atıf: (Richard, 2017).

Yazar adı olmayan kaynaklar için atıf: (TCMB, 2016:72).

11. Yapılacak atıf bir internet sitesinden alınmışsa ve atfın yazarı belirli ise süreli yayınlardakine benzer şekilde atıf yapılmalıdır. İnternette indirilen kaynak için tarih verilmemişse ilgili dosyaya erişim tarihi kaynağın yılı olarak kullanılmalıdır. Eğer atfın yazarı belli değilse parantez içerisinde internet sitesinin kurumu ve erişim yılı yazılmalıdır.

Yazar adı ve yayın yılı belli olan atıf: (Rahmani ve Maleki, 2009).

Yazar adı ve yayın yılı belli olmayan atıf: (IMF, 2018).

12. Bir yazarın aynı yıl içinde yayınlanmış birden fazla eserine atıf yapılıyorsa, eserler yılın yanına a, b, c, şeklinde harf verilerek gösterilmelidir.

(Tütünsatar, 2017a:42).

(Tütünsatar, 2017b:78).

13. Yazarın adı cümle içinde geçiyorsa aşağıdaki gibi atıf yapılmalıdır.

Kaya'ya (2016:27) göre,

14. Makalede kullanılan her türlü kaynak kaynakça bölümünde yer almalıdır. Kullanılan kaynaklar nitelik (tez, kitap, makale, rapor vb.) ayrımı yapılmaksızın yazar soyadına göre alfabetik olarak sıraya konulmalıdır. Aynı yazarın eserleri “en yeni tarihli” olandan başlanarak kaynakçaya yerleştirilmelidir. Kaynakça aşağıda belirtilen örneklere uygun olarak hazırlanmalıdır.

Kitaplar:

Yazarın Soyadı, Yazarın Adının Baş Harfi. (Yıl). Kitabın Adı, Basım Yeri: Yayınevi.

Akdiş, M. (2011). Para Teorisi ve Politikası, Ankara: Gazi Kitabevi.

Orhan, O. Z. ve Erdoğan, S. (2015). Para Politikası, İstanbul: Umuttepe Yayınları.

Çeviri Kitaplar:

Yazarın Soyadı, Yazarın Adının Baş Harfi. (Yıl). Kitabın Adı, Çevirmenin Adının Baş Harfi. Çevirmenin Soyadı (Çev.), Basım Yeri: Yayınevi.

Mevdudi, E.A., (2016). İslam Ekonomisinin temel İlkeleri, Ş.Haşimi (Çev.), İstanbul: Çıra yayınları.

Editörlü Kitaplar:

Yazarın Soyadı, Yazarın Adının Baş Harfi. (Yıl). “Bölümün Adı”, Editörün Adının Baş Harfi. Editörün Soyadı (Ed.), Kitabın Adı, içinde (Bölümün Sayfa Aralığı), Basım Yeri: Yayınevi.

Aktay. (2010). “Kıdem Tazminatı Fonu Düzenleme Çalışmaları”, T. Topalhan (Ed.), Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Seçme Yazılar III, içinde (21-28), Ankara: Gazi Kitabevi.

Makaleler:

Yazarın Soyadı, Yazarın Adının Baş Harfi. (Yıl). “Makalenin Adı”, Dergini Adı, Cilt(Sayı), Sayfa Aralığı.

Uçan, M., Y., (2015), “2050 Yılına 38 Yıl Kala, Balkanlar, Dünya ve Türkiye: Müzakere Yönetimi Yaklaşımı”, Yeni Türkiye Dergisi, 21 (70), 6050-6059.

Türkoğlu, M. ve Yetişen S., (2016), "Düzyer 2 Bölgelerinde Eğitim ve Sağlık Açısından Beşeri Sermaye Yapısının Panel Veri Analizi İle Karşılaştırılması", Vizyoner Dergisi,7 (14), 66-80.

Tezler:

Yazarın Soyadı, Yazarın Adının Baş Harfi. (Yıl). Tez Başlığı, Yüksek Lisans Tezi / Doktora Tezi, Üniversitenin Adı, Yayın Yeri.

Yetişen, S., (2015), İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflandırması Düzey 2 Bölgelerinde Beşeri Sermaye Yapısının Karşılaştırılması: Panel Veri Analizi, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.

Sempozyum/Konferanslar:

Yazarın Soyadı, Yazarın Adının Baş Harfi. (Yıl). “Bildirinin Adı”, Sempozyum/Konferans Adı, Düzenleyen Kurum, Düzenlenme Tarihi, Düzenlenme Yeri, Sayfa Aralığı.

Derer, E., Kocabıyık T. ve Altunay M., A., (2010), “Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerde Çalışma Sermayesi ve Bazı Finansal Yönetim Uygulamaları”, 9.İşletmecilik Kongresi Zonguldak Karaelmas Üniversitesi, Zonguldak. 12-15 Mayıs 2015,120-135.

Çalışma Metinleri (Working Paper):

Yazarın Soyadı, Yazarın Adının Baş Harfi. (Yıl). Çalışma Metninin Adı, Çalışma Metni, Yayın Yeri.

Özatay, F., Sak G., (2019). Ekonominin Seyir Defteri, Maliye Politikasında Manevra Alanı Var Mı?, Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı (TEPAV).

Gazeteler:

Yazarın Soyadı, Yazarın Adının Baş Harfi. (Tam Yayın Tarihi). “Makalenin Adı”, Gazetenin Adı, Varsa Sayfa Aralığı.

Alkin, K., (12.04.2019), “İhracat Odaklı Sürdürülebilir Ekonomi”, Sabah.

Gazetede yayınlanmış yazarsız makaleye gönderme;

..... (Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı'nca, geçen yıl sabit yatırım tutarı toplam 5 milyar lira olan 270 turizm yatırımı için teşvik belgesi düzenlendi, Sabah, 15.04.2019).

İnternet Kaynakları:

Yazarın Soyadı, Yazarın Adının Baş Harfi. (Yayınlanma Tarihi). Başlık, İnternet Adresi. (Erişim Tarihi: Tarih).

Salah K., (2018), Entrepreneurship From An Islamic Perspective, Theoretical Framework And Research Methodology,

https://www.researchgate.net/publication/293488871_Entrepreneurship_From_An_Islamic_Perspective_Theoretical_Framework_And_Research_Methodology(Erişim Tarihi:30 Kasım 2011).

15. Makalenin yazarı/yazarları, adını, soyadını makalenin başlığının altında, varsa akademik unvanıyla birlikte sağa dayalı şekilde, görev yaptığı kurumu, ORCID Kodunu ve e-posta adresini sayfa sonunda dipnot şeklinde tam ve açık olarak belirtmelidir.
16. Yazar/Yazarların DOSYALAR kısmında yer alan Uygulamalı Sosyal Bilimler ve Güzel Sanatlar Dergisi Telif Hakkı Devri Formunu doldurup imzaladıktan sonra makale başvuru sırasında makale ile birlikte sisteme yüklemeleri gerekir.

17. Metnin sonunda KAYNAKÇA başlığı altında, atıfta bulunulan kaynaklar soyadına göre sıralanmalıdır. Kaynakça için asılı paragraf biçimi uygulanmalıdır (Ofis'te Paragraf-Girinti ve Aralıklar-Girinti-Özel-Asılı Paragraf).

Örnek:

Banerje, S (2017), "A Study Of Visual Pollution And Its Effect On Mental Health", Scholarly Journal for Interdisciplinary Studies, 4(30), 4768-4771.

18. Makalenin sonunda Kaynakçadan sonra varsa Görsel kaynakçası yer almalıdır.

Örnek

Resim:1 İnal, G. (1995). Türk Minyatür Sanatı (Başlangıcından Osmanlılara kadar). Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları

19. Görseller, JPEG formatında ve 300 dpi çözünürlüğünde ve çok temiz olmalıdır. (yani fotoğraflar yüksek çözünürlükte olmalıdır).
20. Yazım konusunda belirtilmeyen durumlarda bilimsel yazımlarda benimsenen hususlar dikkate alınmalıdır.

ARAŞTIRMA MAKALESİ / RESEARCH ARTICLE

**ARTIFICIAL INTELLIGENCE AND FUTURE TECHNOLOGIES THAT WILL
SHAPE THE NEXT PRODUCTION REVOLUTION: A CONTENT ANALYSIS¹**

**YAPAY ZEKÂ VE BİR SONRAKİ ÜRETİM DEVRİMİNİ ŞEKİLLENDİRECEK
OLAN GELECEĞİN TEKNOLOJİLERİ: BİR İÇERİK ANALİZİ**

İbrahim DAĞLI²

Prof. Dr. Levent KÖSEKAHYAOĞLU³

ABSTRACT

In this paper, emerging technologies of the Fourth Industrial Revolution are discussed in terms of OECD's concept of "The Next Production Revolution". The purpose of this paper is to raise awareness for the forthcoming production revolution and the significance of new technologies for production. Recently, various studies are addressing new technologies and the latest technological revolution. The main difference of this study is its comprehensive view unique to the production and it addresses the effects of new technologies on production. This paper includes a qualitative approach and uses a content analysis method. Artificial intelligence, additive manufacturing, biotechnology, nanotechnology, advanced materials and blockchain are discussed in terms of the next production revolution. The nature of production has been transformed in many dimensions over recent years. We confirm these technologies are expected to reshape the entire production process and global value chains. The next production revolution triggered by these technologies will have a profound impact on employment, skills, environment, inequality, wages, and productivity. Technology in smart factories significantly boosts productivity and growth. Technological developments also lead to skill shifts in the industries.

Keywords: Artificial Intelligence, 3D Print, Biotechnology, Nanotechnology, Advanced Materials.

Jel Codes: L60, L65, O14, O25.

ÖZ

Bu makalede, Dördüncü Sanayi Devrimi'nin yeni teknolojileri, OECD'nin "Bir Sonraki Üretim Devrimi" kavramı açısından tartışılmaktadır. Bu makalenin amacı, önümüzdeki üretim devrimi ve yeni teknolojilerin üretim için önemi hakkında farkındalık yaratmaktır. Son zamanlarda, çeşitli çalışmalar yeni teknolojileri ve son teknolojik devrimi ele almaktadır. Bu çalışmanın diğerlerinden temel farkı, üretime özgü kapsamlı görünümü ve yeni teknolojilerin üretim üzerindeki etkilerine değinmesidir. Bu makale nitel bir yaklaşım içermekte ve içerik analizi yöntemi kullanılmaktadır. Yapay zekâ, katmanlı imalat, biyoteknoloji, nanoteknoloji, ileri malzemeler ve blok zincir, bir sonraki üretim devrimi açısından tartışılmaktadır. Son yıllarda üretimin doğası birçok boyutta değişmektedir. Bu teknolojilerin, tüm üretim sürecini ve küresel değer zincirlerini yeniden şekillendirmesinin beklendiği doğrulanmaktadır. Bu teknolojilerin tetiklediği bir sonraki üretim devrimi; istihdam, beceriler, çevre,

¹ This article is produced from unpublished PhD thesis of İbrahim DAĞLI entitled "Transformation in Labor Markets: The Impacts of Technological Innovation on Employment and Unemployment" under the supervision of Prof. Dr. Levent KOSEKAHYAOĞLU.

² Suleyman Demirel University, Institute of Social Sciences, Department of Economics, mribrahimdagli@gmail.com, ORCID ID: 0000-0001-8199-821X.

³ Suleyman Demirel University, Faculty of Economics and Administrative Sciences, Department of Economics, leventkosekahyaoglu@sdu.edu.tr, ORCID ID: 0000-0002-5466-5396.

eşitsizlik, ücretler ve verimlilik üzerinde derin bir etkiye sahip olacaktır. Akıllı fabrikalardaki teknoloji, üretkenliği ve büyümeyi önemli ölçüde artıracaktır. Teknolojik gelişmeler aynı zamanda sektörlerde beceri değişimlerine yol açmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Yapay Zekâ, 3B Baskı, Biyoteknoloji, Nanoteknoloji, İleri Malzemeler.
Jel Kodları: L60, L65, O14, O25.

1. INTRODUCTION

Manufacturing is changing dramatically in recent decades. Emerging technologies are radically changing the way how we produce things and how we innovate them. Manufacturing systems become more and more digitalized today. Industry 4.0 is characterized by smart factories in the industries. Smart factories point out digitalization and developments at the cutting edge of technology in manufacturing. In this paper, we use the OECD's concept of "The Next Production Revolution" to reflect the recent technological breakthroughs in production. It means new technologies such as artificial intelligence, additive manufacturing (3D printing), cyber-physical systems, big data, cloud computing, advanced materials, nanotechnology and biotechnology that are expected to reshape the entire production process and global value chains. So, in this paper, we emphasize the impact of these technologies on manufacturing systems.

Rapidly developing new technologies become a significant challenge to manufacturers, workers and policymakers as well. The scale of this change promises many opportunities but at the same time, it brings many challenges like unemployment and skill shifting. The new technologies in production suggest greener production, safer jobs, faster productivity growth and customized goods and services. However, they also have possibilities of job replacement, job polarization, unemployment, wage polarization and inequality. Emerging technologies reshape the nature of traditional production and employment. The integration of these technologies in smart factories has the potential to enable a range of new processes and new markets. And the convergence between all of these new technologies is inevitably to ignite the next production revolution.

Recently, various studies are addressing new technologies and the latest technological revolution, mostly known as "Industry 4.0". Alternatively, this paper takes a more comprehensive view, unique to production and the effects of new technologies on production. This paper aims to raise awareness for the forthcoming production revolution and the significance of new technologies for production. This paper includes a qualitative approach and uses a content analysis method. In the following part, artificial intelligence, additive manufacturing, biotechnology, nanotechnology, advanced materials and blockchain are discussed in terms of the next production revolution. In the last part of this paper, the effects of these technologies in production are discussed.

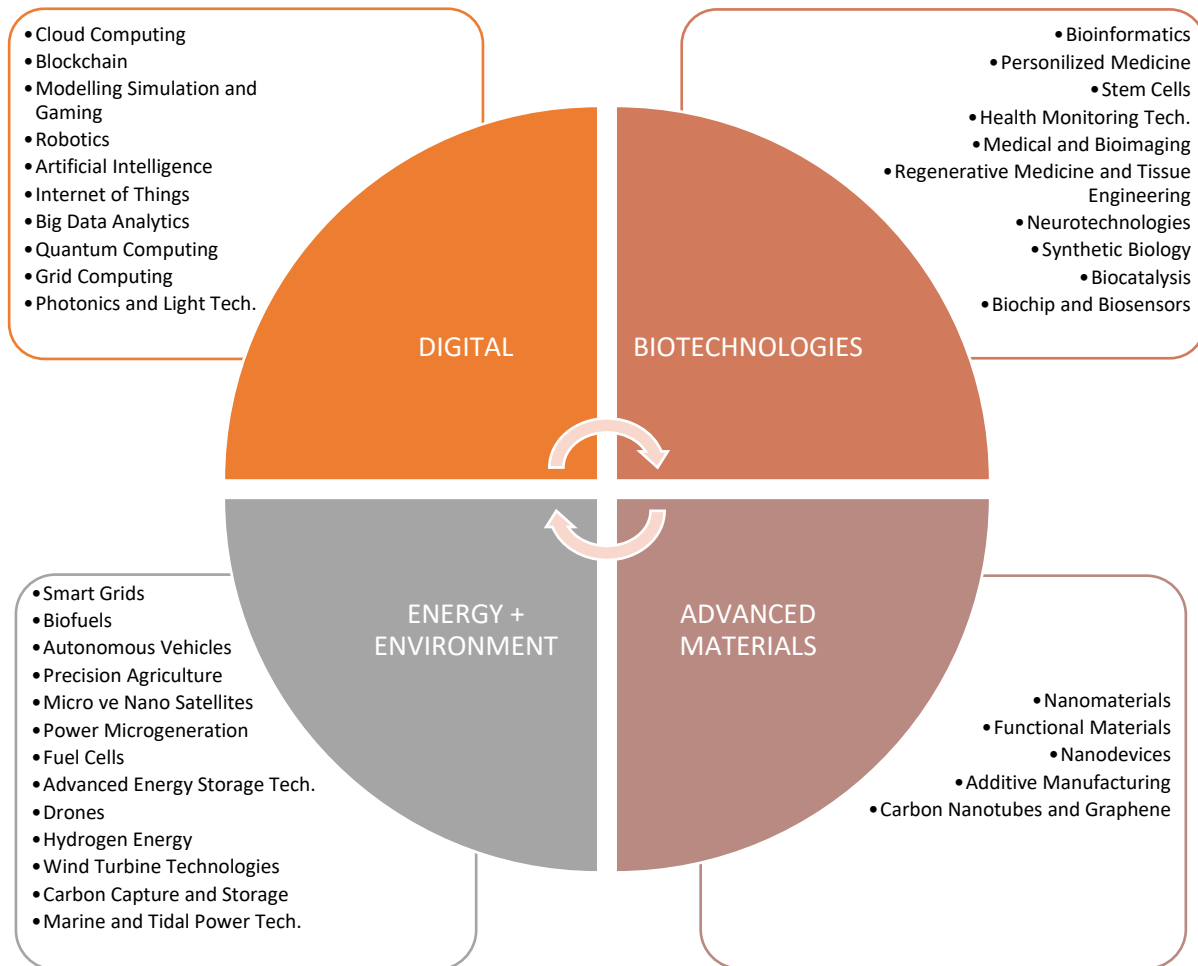
2. THE FUTURE TECHNOLOGIES OF THE NEXT PRODUCTION REVOLUTION

Many emerging technologies are on the horizon and some are already transforming the nature of production in many industries. Even though the precise effects of these technologies are still unknown, they are likely to be huge and effective. The data source is increasing day by day and big data along with data analytics support machines to be smarter and more functional. Cloud technologies offer cheaper solutions to keep and secure the data. Advanced robots are more intelligent and do not need continuous human control, meaning autonomous. Synthetic biology offers natural solutions to the energy problem and suggests greener production like producing petroleum-based products from sugar-based microbes. 3D printers are more common and allow to build larger objects even a building. Nanotechnology and biotechnology offer new materials which are lighter and stronger.

Artificial intelligence, machine learning, biotechnology, internet of things, big data, nanotechnology, synthetic biology, 3D printing, advanced robotics, cloud technologies, 5G, autonomous vehicles, virtual and augmented reality, implant technologies, and new materials are all future technologies that will shape the future of production revolution (see Figure 1). It is mainly believed that the next production revolution will occur thanks to the confluence of these technologies (OECD, 2017: 6). New processes in the production line and new materials that new technologies supply will affect the nature of traditional production overall.

The Fourth Industrial Revolution (also known as Industry 4.0) welcome us with smart technologies and smart solutions even in our daily life. Smart factories that embody new technologies will be the future of the manufacturing sector. Industrial robots which are highly autonomous will work 7/24 in smart factories and radically drive down costs. In the following parts, some of these new technologies that are likely to be crucial for production and their potential will be examined.

Figure 1. 40 Key and Emerging Technologies

Source: OECD (2016a).

OECD (2016a: 86) defines Artificial Intelligence (AI) as “the ability of machines and systems to acquire and apply knowledge and to carry out intelligent behavior. This means performing a broad variety of cognitive tasks, e.g. sensing, processing oral language, reasoning, learning, making decisions and demonstrating an ability to move and manipulate objects accordingly”.

AI research has accelerated in recent years, and recent advances have increased investments in artificial intelligence. For example; Microsoft company invested \$ 1 billion in the "Azure AI" artificial intelligence project, which it will carry out with OpenAI (Microsoft, 2019). Today, robots can develop themselves thanks to machine learning. Thus, the ability of robots is no longer limited to only routine jobs. Furthermore, advances in artificial intelligence and other following technologies might soon expand these capabilities.

Big data can store the collected data on the cloud using the internet of things technology and transfer it over the internet. Artificial intelligence can only be smart, up-to-date and functional when it reaches this data. It is expected that artificial intelligence, which makes use of many technologies and at the same time prepares the ground for the development of many new technologies, will surpass Moore's Law and grow twice more than computer processing power (Leonhard, 2016: 27). With the advances in big data, internet of things, machine-to-machine communication, cloud computing, increasing data and number of sensors and processing power, access capacity and speed have greatly improved AI in the last decade. The fact that artificial intelligence is intertwined with many technologies makes it the technology of technologies in a sense, and the technology that will mark the next century greatly increases the possibility of being artificial intelligence. In the World Economic Forum's "2017 Global Risk Report", artificial intelligence is listed among the top three technologies expected to offer the greatest advantages (WEF, 2017).

With the advancements in deep learning, AI is more useful with the use of artificial neural networks. AI can be applied to most industrial activities. The Fourth Industrial Revolution is characterized by widespread and mobile internet, powerful and cheap sensors, artificial intelligence and machine learning (Schwab, 2016: 16). However, AI is expected to create the biggest revolution in the next production revolution. TÜBİTAK (2016: 3-6) has identified; cyber-physical systems, AI/ sensor/ robotics, internet of things, big data, cybersecurity, cloud computing and space technologies, as the leading technologies for Turkey. While buying tickets, choosing movies, e-shopping or internet searches, we always take advantage of the guidance of artificial intelligence without realizing it. Likewise, it is possible to encounter the traces of artificial intelligence almost in every sector. To illustrate:

- Using algorithms derived from neuroscience, the artificial intelligence research firm Numenta has achieved a 50x-fold improvement in speed in deep learning networks without any loss in accuracy (Numenta, 2020);
- Pantanowitz et al. (2020), researchers from the University of Pittsburgh, have announced that using an artificial intelligence program, it reached an accuracy close to 100% in recognizing and characterizing prostate cancer;
- Researchers at the Massachusetts Institute of Technology have succeeded in their research to discover a new antibiotic using artificial intelligence. The computer model, which can scan 100 million chemical compounds, identified a powerful new antibiotic compound using a machine learning algorithm (Stokes et al., 2020);
- British biotech firm Exscientia and its Japanese partner Sumitomo Dainippon Pharma have announced that a new drug created with artificial intelligence is moving to human clinical trials to treat patients with obsessive-compulsive disorder (Sumitomo, 2020);
- Arab banking company Bank ABC, in collaboration with New Zealand technology company Soul Machines, has announced the launch of "Fatema", a fully autonomous AI personality that will assist customers online (Soul Machines, 2018).

According to Makridakis (2017), to predict possible changes that are caused by AI technologies is much harder for two reasons: *"First, they will depend on the speed that AI technologies will succeed in automating non-repetitive mental tasks currently performed by humans and replacing them in the process, and secondly the extent of the accelerated process of technological change as intelligent computer programs will become available and capable of developing new programs on their own"*.

Additive manufacturing (also known as 3D printing) builds products by adding material in layers in a computer-based control. 3D printing is one of the most discussed technology after AI and the number of 3D printers is increasing day by day. It is commonly used especially for rapid prototyping as well as low-volume production and customized products (OECD, 2015: 10). Thanks to additive manufacturing, it becomes possible to easily produce parts that have holes, pores or bends or that are intertwined and which are difficult or impossible to produce in one piece with traditional methods (Ford, 2018: 208). Some printers can produce with many materials from plastic to rubber and metal to strong alloys.

It is possible to see the use of additive manufacturing in almost every sector. For example; it is possible to find uses in architecture for the construction of plans and models, in the automotive sector for prototypes, in the aviation sector for indicators, and in the defense sector for respirators (Ozdogan, 2017: 82). Since these printers are useful for detecting possible problems that may occur during production process in advance, prototypes and personal designs can be produced perfectly. Furthermore, this technology provides a significant cost advantage by using only one-tenth of the material used in the traditional production process (Oztuna, 2017: 63). This reduction in the cost of producing designs and prototypes will also provide a significant advantage for new inventions and designs.

Nanotechnology is a technology that allows for the manipulation, study or exploitation of very small (typically less than 100 nanometres) structures (OECD, 2015: 11). Nanotechnology basically makes use of the principle of imitating the atomic sequence in nature (Oztuna, 2017: 74). Material science; together with microelectronics, nanotechnology and biotechnology, it has the potential to change and transform the character of production in the manufacturing sector (Banger, 2018: 53). Already, progress in materials science has accelerated progress in the IT sector. The dimensions of the semiconductors in the transistor layers, which are one of the main materials in the informatics sector, have been reduced to atomic dimensions in thickness. This size is so small that behaviors specific to quantum mechanics (Schwab, 2018: 187).

The wisdom of nanotechnology stems from the ability to control matter on a scale where the shape and size of assemblies of individual atoms determine the properties and functions of all materials (OECD, 2016b: 21). Nanotechnology can make products lighter, stronger, cheaper, faster, more resistant, more energy efficient (OECD, 2015: 11). So, the new materials that produced with nanotechnology could be useful in almost every sector and this could affect all existing industrial sectors. For instance, "Graphene" is an advanced nanotechnology product, 200 times stronger than steel and one million times thinner than human hair, has a good heat and electricity conductivity and is now one of the most expensive materials in the world (Schwab, 2016: 26). Nanotechnology is increasingly used in production, because of its ability to replace energy-hungry production processes with low-cost processes (OECD, 2016b: 21).

Biotechnology includes many techniques and technologies such as genetic engineering, genomics, bioinformatics, synthetic biology, tissue engineering, engineering of proteins and molecules, bioenergy and biofuels. Biotechnology uses science and technology to change the natural characteristics of both living and non-living materials (OECD, 2015: 12). Bio-based materials like plastics and some chemicals have great potential as a new raw material source for many industries. Developing biotechnology aims to increase the quality of human life, even to extend the life span and to strengthen human health.

Biotechnology is used to develop plants, animals and microorganisms through genetics and to obtain new substances. In addition to the production of vaccines, pesticides and medicinal plants for agriculture, the production of genetically modified vegetables and fruits with the desired durability and other characteristics are other innovations provided by biotechnology. Low-cost fuels and environmentally friendly bioplastics and cosmetic products are among the industrial benefits of technology (OECD, 2016a: 101-107).

Synthetic biology is a new area of research in biotechnology that produces new biobased materials using engineering principles to manipulate DNA in organisms (OECD, 2016a: 104). The ultimate goal of

synthetic biology is to create new cells and try to reshape living organisms (De Lorenzo and Danchin, 2008: 823). This area allows the redesign of natural biological systems. The three major sub-sectors created by biotechnology: Biological products (biopharmaceuticals), genetically modified products and industrial biotechnology (fuels, enzymes and supplies) sectors (Carlson, 2017: 51). Thanks to synthetic biology, it is possible to produce proteins, hormones, antibodies, vitamins and antibiotics with the desired properties and beneficial for human health. Bio-based batteries, micro-organisms that produce biofuels and artificial photosynthesis are some other recent breakthroughs in biotechnology (OECD, 2016b: 8). Petro-chemistry has a great potential to change production dramatically by offering unique solutions to dependence on oil and other petrochemicals.

The potential created by biotechnology in the field of health is very promising. Personalized medicine, where the treatment is tailored to the individual, not to the general patient profile, will be possible thanks to biotechnology. Personalized medicine can be applied by obtaining detailed information with a person's genomic, transcriptomic, proteomic, metabolomic and microbiomic profile and molecular structure. Cancer treatment is the most common use of personalized medicine. However, there are studies conducted in asthma, cardiovascular diseases, diabetes and autoimmune diseases (Schwab, 2018: 213). Thanks to synthetic biology, patients' immune cells can be reprogrammed to attack cancer cells, immune cells can be made resistant to HIV, for example, and genetic disorders can be prevented from passing on to next generations (OECD, 2016a: 105).

Advances in computational simulation tools, and technics like atomic-force microscopes and X-ray synchrotrons, make it possible to study materials in more detail for scientists (OECD, 2016b: 24). The achievements in the ability to manage material foundations starting from the atomic level will be a solution to the greatest problems of production. This technology, which is known as material science, advanced material technologies and aims to obtain materials with the desired properties on its basis, will affect many technologies closely.

Potentials such as converting waste heat into electrical energy, producing energy without adding additional burden to global warming, making seawater drinkable or producing drugs that repair cell damage with nanorobots are related to materials science (Schwab, 2018: 183-190). Memory metals that can self-repair or clean, return to their original shape and crystals that can transform pressure into energy have emerged thanks to new material technologies (Schwab, 2016: 26).

Smart materials that can be changed in a controlled manner by external factors such as temperature, humidity, electricity, magnetic energy and light or contain additional properties and are the basis of many applications such as polymers, sensors, and artificial muscles (Banger, 2018: 54). Basic properties targeted in new materials; it is lighter, stronger, transformable and adaptable (Schwab, 2016: 26). Developments in advanced materials reduce time to manufacture and cost as well for manufacturers. Furthermore, it allows novel properties which are perfect for the use of that material.

Blockchain, a distributed ledger technology, is another booming technology in production with its many potential applications in production (OECD, 2018: 58). It is still an immature technology, but very promising for the future. *“However, similar to the ‘software as a service’ model, ‘blockchain as a service’ is already provided by companies such as Microsoft, SAP, Oracle, Hewlett-Packard, Amazon and IBM”* (OECD, 2018: 58). The fundamental characteristic of this technology is its decentralization and it provides an immutable record of transactions. It might be very useful in many significant aspects of production (OECD, 2018: 59):

- Tracking and tracing in supply chains;
- Resource-planning systems;
- Protect intellectual property and help address counterfeiting with end-to-end encryption;
- Store the digital identity of manufactured parts;

- Proof of compliance with warranties, licenses and standards in production, installation and maintenance;
- Induce more efficient utilization of industrial assets;
- Authenticate machine-based data exchanges, implement associated micro-payments;
- Automate supply chains through the digital execution of “smart contracts”.

Smart contracts offer the opportunity to create data for programmable records. These data may indicate that certain rules must be met before the transfer takes place, and in this way, a transaction is performed upon fulfilment of certain conditions (OECD, 2016a: 108-109). For example; when rainfall exceeds a certain range, an insurance contract can be made that pays automatically (Schwab, 2018: 124). Blockchain technology allows for transparent, reliable and traceable transactions, including retrospective. It is a distributed database that can be reviewed by anyone, acts as an open, shared and reliable general ledger (OECD, 2016a: 107). The transparency of the records shows that it is suitable for creating digital identities; Potentially, the ability of this technology to be used in health records, voting and similar public services is emerging (Schwab, 2018: 131).

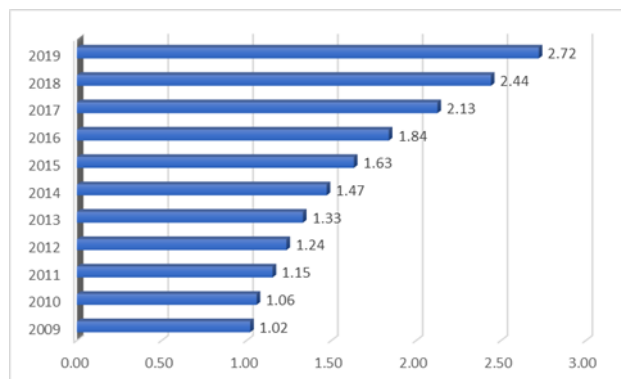
3. THE EFFECTS OF FUTURE TECHNOLOGIES IN PRODUCTION

The nature of production has been transformed in many dimensions both in manufacturing and service sector over recent years. Production is no longer within the borders of the country or city. Neither production nor trade is limited with any borders today. The movement of capital, intermediate inputs, final goods and employers is very obvious over recent decades (Pilat and Nolan, 2016: 118). Technological development allows manufacturers to produce goods and services in different locations and even in different countries. Furthermore, in some cases, different components of the same goods are produced and assembled in different places. The figures for value-added data of OECD indicate the significance of global value chains for international trade and production (Pilat and Nolan, 2016: 118).

The future technologies explained in the previous section, will make a versatile effect on the economy. The next production revolution triggered by these technologies will have a profound impact on employment, skills, environment, inequality, wages, and productivity. In fact, it would not be wrong to accept that these effects have already begun. Key characteristics of future production are complex, rapidly responsive, creative, customized, digital, smart and intelligent, distributed and localized, sustainable and bundling of goods and services (OECD, 2015: 16-18).

According to The International Federation of Robotics (IFR, 2020), the number of industrial robots reached 2.72 million in 2019 (see Figure 2). The number of robots that newly joined the production process last year alone is 375 thousand. The industrial robots replace human workers in smart factories, but that does not mean the robots will leave people unemployed. The first reason for this is the productivity effect of these robots.

Figure 2. Industrial Robots in the Last Decade *million robots

Source: The data is obtained from IFR (2020).

The technology in smart factories significantly boosts productivity and GDP (Gross Domestic Product) as well. Graetz and Michaels (2015) suggest that industrial robots increase labor productivity and added value and contribute approximately 10% to economic growth. Likewise, PWC (2017) finds new technologies could contribute up to 14% to GDP and Digital Europe organization finds these technologies could increase GDP by 6% (DE, 2015).

The effects of new production technologies can affect productivity in many ways (OECD, 2017: 29-30):

- *“The combination of new sensors, control devices, data analytics, cloud computing and the IoT is enabling increasingly intelligent and autonomous machines and systems.*
- *Intelligent systems can almost entirely eliminate errors in some production processes. Among other reasons, this is because sensors allow every item to be monitored, rather than having to test for errors in samples drawn from batches. Machine downtime and repair costs can be greatly reduced when intelligent systems predict maintenance needs. Savings can be had if industrial products can be simulated before being made, and if industrial processes can be simulated before being implemented. Data-driven supply chains greatly speed the time to deliver orders. And digital technologies can allow production to be set to meet actual rather than projected demand, reducing the need to hold inventories and lowering failure rates for new product launches.*
- *By being faster, stronger, more precise and consistent than workers, robots have vastly raised productivity on assembly lines in the automotive industry. They will do so again in an expanding range of sectors and processes as industrial robotics advances.*
- *The mix of industrial biotechnology with state-of-the-art chemistry can increase the efficiency of bioprocesses (most biological processes have low yields).*
- *By printing already-assembled mechanisms, 3D printing could remove the need for assembly in some stages of production.*
- *Progress in materials science and computation will permit a simulation-driven approach to developing new materials. This will reduce time and cost because, in searching for materials with desired qualities, companies will be able to avoid the repetitive analysis of candidate materials and simply build the desired qualities into materials from the start.*
- *Nanotechnology can make plastics electrically conductive. In the automotive industry, this can remove the need for a separate spray painting process for plastics, reducing costs by USD 100 per vehicle.”*

Nevertheless, some papers find industrial robots reduce the employment rate (Chiacchio et al., 2018; Acemoglu and Restrepo, 2020). But the compensation mechanisms mainly balance these effects. According to a report of WEF (2020a), by 2025, 85 million jobs might be displaced, while 97 million new jobs could emerge. This means automation process and industrial robots create millions of new jobs due to the rise of productivity with direct and indirect impact in the industries. IFR (2013) finds that the robot industry created 8 to 10 million new jobs worldwide in three years covering 2008-2011.

WEF (2017) confirms that estimations and suggests that 133 million new jobs will be created against a loss of 75 million jobs by 2022. Digital Europe report finds a huge potential of automation that could create 400 thousand to 1.5 million new jobs and reduce public expenditures by 15% to 20% (DE, 2015). According to the Boston Consulting Group, automation could increase production speed by 30% and productivity by 25% (BCG, 2015). WEF (2020b) estimates 6.1 million new job opportunities in the next three years.

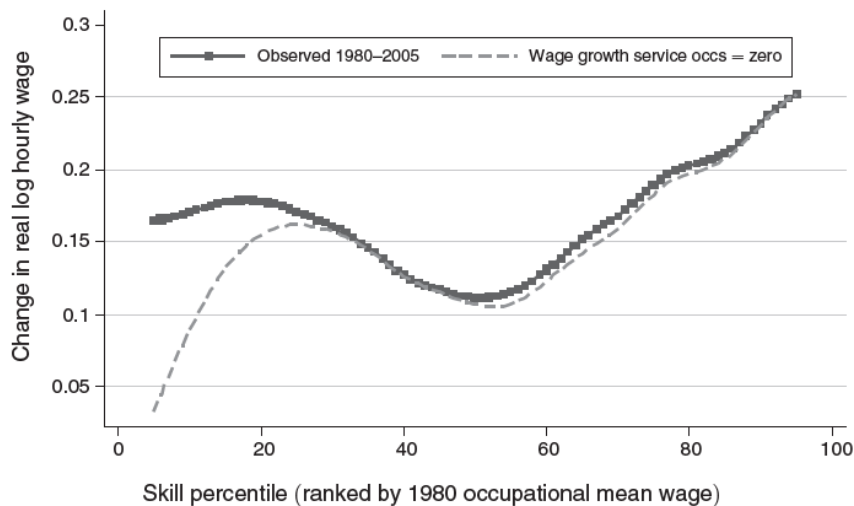
Technological developments also lead to skill shifts in the industries. The “*Skill-Biased Technological Change*” (SBTC) hypothesis, first developed by Griliches (1969) and Welch (1970) discuss this skill shift in the labor market. The concept of SBTC basically addresses the relationship and complementarity between skilled-labor and technological change and argues that efficient use of technology requires

skilled-labor (Haile et al., 2017: 3). Acemoglu and Autor (2010) call the first model of SBTC as a *Canonical Model* which classifies workers as skilled and unskilled workers. The canonical model suggests while the demand for high-skilled workers increases, the demand for low-skilled workers decreases. Hoedemakers (2017: 12) explains this phenomenon by claiming that skilled workers are more capable of adapting to technology.

Following the first canonical model, Autor et al. (2003) propose “*Routine-Biased Technological Change*” (RBTC) hypothesis. The difference between this concept and SBTC is its approaching model. RBTC use task model to analyze the skill shift in the labor market. According to RBTC, the demand for middle-skilled jobs is decreasing, while the demand for both high-skilled and low-skilled jobs are rising. Goos and Manning (2007: 118) call this current phenomenon as “*job polarization*”. SBTC and RBTC are both two trends that cause the rise of inequality (Dachs, 2018: 29).

Despite recession or decline in wages and employment in most of the low-skilled occupations due to job polarization, a significant exception is encountered in the service sector due to growth in low-skilled service occupations (Autor and Dorn, 2013: 1589). In parallel with job polarization, the traces of the wage polarization draw attention with its U shape (see Figure 3). Wage polarization occurs with steep wage growth in the tails and a low wage growth close to the middle.

Figure 3. Observed and Counterfactual Changes in Employment and Hourly Wages 1980–2005

Source: Autor and Dorn (2013: 1557).

Autor and Dorn (2013) find that among noncollege workers, the share of hours worked in service professions rises by more than 50%. According to Autor and Dorn (2013: 1589), an important reason for the polarization and growth in the US employment and wage distributions is the change in the service sector. While machines are complementary for high-educated workers, they are a substitute for workers that work in routine jobs. According to Autor and Dorn (2013: 1590), “...*low-skill workers have reallocated their labor supply to service occupations, which are difficult to automate because they rely heavily on dexterity, flexible interpersonal communication, and direct physical proximity*”.

One of the persistent paradoxes accompanying the rise of wage inequality in industrialized economies after the 1980s is the steady decline in real wages of less-educated workers (Autor, 2019: 1). The literature shows that the polarization in the demand for changing skills in the labor market has worse performance for workers in the middle of the wage and skill distribution than those at the bottom and top (Michaels et al., 2010: 20). As a result of wage polarization, employees are directed to jobs below their skill levels, with wages that are either at a lower level or with a slower increase compared to the previously existing medium-skill jobs (Schlogl and Sumner, 2018: 9). The effect of the proliferation of

artificial intelligence, which is expected to create the biggest revolution in manufacturing technologies on wages depends on the form of total production relations and the flexibility of substitution between human and robotic labor (DeCanio, 2016: 280).

National initiatives for the next production revolution have proliferated in recent years. Turkey's 2023 Industry and Technology Strategy Document (Digital Turkey Road Map), Germany's Industry 4.0 initiative ("Plattform Industrie 4.0"), the People's Republic of China's Made in China 2025 and Internet Plus initiatives, Japan's Robot Strategy, the National Network for Manufacturing Innovation in the United States are some examples of these initiatives (OECD, 2017: 28).

CONCLUSION

In this paper, emerging technologies of the Fourth Industrial Revolution are discussed in terms of OECD's concept of "The Next Production Revolution". New technologies of this era such as artificial intelligence, additive manufacturing (3D printing), cyber-physical systems, big data, cloud computing, advanced materials, nanotechnology and biotechnology are expected to reshape the entire production process and global value chains. Among these technologies, artificial intelligence, additive manufacturing, biotechnology, nanotechnology, advanced materials and blockchain are the most promising ones for the next production revolution. Advanced robots with AI are more intelligent and autonomous any more. Synthetic biology offers natural solutions to the energy problem and suggests greener production like producing petroleum-based products from sugar-based microbes. 3D printers are more common and allow to build larger objects even a building. Nanotechnology and biotechnology offer new materials which are lighter and stronger. These technologies also provide a significant cost advantage. And the new materials that produced with these technologies could be useful in almost every sector and this could affect all existing industrial sectors. AI is expected to create the biggest revolution in the next production revolution.

The achievements in the ability to manage material foundations starting from the atomic level will be a solution to the greatest problems of production. This technology, which is known as material science, advanced material technologies and aims to obtain materials with the desired properties on its basis, will affect many technologies closely. Thanks to synthetic biology, it is possible to produce proteins, hormones, antibodies, vitamins and antibiotics with the desired properties and beneficial for human health. Petro-chemistry has a great potential to change production dramatically by offering unique solutions to dependence on oil and other petrochemicals. Although blockchain is an immature distributed ledger technology, it has many potential applications in production and very promising for the future.

The nature of production has been transformed in many dimensions both in manufacturing and service sector over recent years. The next production revolution triggered by these technologies will have a profound impact on employment, skills, environment, inequality, wages, and productivity. In fact, it would not be wrong to accept that these effects have already begun. Key characteristics of future production are complex, rapidly responsive, creative, customized, digital, smart and intelligent, distributed and localized, sustainable and bundling of goods and services (OECD, 2015: 16-18).

The technology in smart factories significantly boosts productivity and GDP. Nevertheless, some papers find industrial robots reduce the employment rate. WEF (2017) confirms that estimations and suggests that 133 million new jobs will be created against a loss of 75 million jobs by 2022. Digital Europe report finds a huge potential of automation that could create 400 thousand to 1.5 million new jobs and reduce public expenditures by 15% to 20% (DE, 2015). According to the Boston Consulting Group, automation could increase production speed by 30% and productivity by 25% (BCG, 2015). WEF (2020b) estimates 6.1 million new job opportunities in the next three years.

Technological developments also lead to skill shifts in the industries. The SBTC hypothesis suggests while the demand for high-skilled workers increases, the demand for low-skilled workers decreases. According to RBTC, the demand for middle-skilled jobs is decreasing, while the demand for both high-skilled and low-skilled jobs are rising. This current phenomenon is “job polarization”. Wage polarization occurs with steep wage growth in the tails and a low wage growth close to the middle. Autor and Dorn (2013) find that among noncollege workers, the share of hours worked in service professions rises by more than 50%.

National initiatives for the next production revolution have proliferated in recent years. That shows most of the countries are aware of the next production revolution. In most of the policy documents, there is a consensus that artificial intelligence, additive manufacturing (3D printing), cyber-physical systems, big data, cloud computing, advanced materials, nanotechnology and biotechnology will be the technologies of the future. In this paper, mostly the benefits of these technologies are discussed. So, the challenges, risk and disadvantages and negative advantages of the technologies in the manufacturing sector can be discussed in the following researches. Policies for managing the next production revolution and government interventions and regulations can be another useful work for the literature.

REFERENCES

- Acemoglu, D. and Autor, D., (2010), “Skills, Tasks and Technologies: Implications for Employment and Earnings”, NBER Working Paper No. 16082.
- Acemoglu, D. and Restrepo, P., (2020), “Robots and Jobs: Evidence from US Labor Markets”, *Journal of Political Economy*, 128 (6), 2188-2244.
- Autor, D., (2019), “Work of the Past, Work of the Future”, *AEA Papers and Proceedings 2019*, 109, 1-32.
- Autor, D., Levy, F. and Murnane R., (2003), “The Skill-Content of Recent Technological Change: An Empirical Investigation”, *Quarterly Journal of Economics*, 118, 1279-1333.
- Autor, D.H. and Dorn, D., (2013), “The Growth of Low-Skill Service Jobs and the Polarization of the US Labor Market”, *American Economic Review*, 103 (5), 1553-97.
- Banger, G., (2018). *Endüstri 4.0 Uygulama ve Dönüşüm Rehberi*, Eskişehir: Dorlion Yayınları.
- BCG (2015). *Industry 4.0: The Future of Productivity and Growth in Manufacturing Industries*, Boston Consulting Group, April 2015.
- Carlson, R., (2017). *Biyoteknolojinin İmkanları, Megatech: 2050’de Teknoloji içinde* (Ed.Daniel Franklin), BÜSRA SEYREK (ÇEV.), İstanbul: Siyah Kitap.
- Chiacchio, F., Petropoulos, G. and Pichler, D., (2018), “The Impact of Industrial Robots on EU Employment and Wages: A Local Labour Market Approach”, *Bruegel Working Paper*, 18 April 2018, Issue 02.
- Dachs, B., (2018), “The Impact of New Technologies on the Labour Market and the Social Economy”, *The STOA Project, the European Parliament's Science and Technology Options Assessment (STOA) Panel*.
- DE (2015). *Digital Transformation of European Industry and Enterprises, A report of the Strategic Policy Forum on Digital Entrepreneurship, Digital Europe*.
- De Lorenzo, V. and Danchin, A., (2008), “Synthetic Biology: Discovering New Worlds and New Words: The New and not So New Aspects of This Emerging”, *Research Field EMBO Reports*, 9 (9), 822-827.

- DeCanio, S. J., (2016), “Robots and Humans– Complements or Substitutes?”, *Journal of Macroeconomics*, 49, 280-291.
- Ford, M., (2018). *Robotların Yükselişi: Yapay Zekâ ve İşsiz Bir Gelecek Tehlikesi* (Orj.Rise of the Robots: The Threat of a Jobless Future), Cem Duran (Çev.), İstanbul: Kronik Kitap.
- Goos, M. and Manning, A., (2007), “Lousy and Lovely Jobs: The Rising Polarization of Work in Britain”, *Review of Economics and Statistics*, 89(1), 118-33.
- Graetz, G. and Michaels, G., (2015), “Robots at Work”, Centre for Economic Performance, CEP Discussion Paper No 1335.
- Griliches, Z., (1969), “Capital-skill Complementarity”, *Review of Economics and Statistics*, 51, 465-468.
- Haile, G., Srour, I. and Vivarelli, M., (2017), “Imported Technology and Manufacturing Employment in Ethiopia”, *Eurasian Business Review*, 7 (1), 1-23.
- Hoedemakers, L., (2017), “The Changing Nature of Employment: How Technological Progress and Robotics Shape the Future of Work”, Lund University, School of Economics and Management, Master Thesis, Lund.
- IFR (2013). *Positive Impact of Industrial Robots on Employment*, International Federation of Robotics, Updated in January 2013.
- IFR (2020). *World Robotics 2020 Report*, International Federation of Robotics, 24th September 2020, Frankfurt.
- Leonhard, G., (2016). *Teknolojiye Karşı İnsanlık: İnsan ile Makinenin Yaklaşan Çatışması* (Orj. Technology vs Humanity), C. Akkartal ve İ. Akkartal (Çev.), İstanbul: Siyah Kitap.
- Makridakis, S., (2017), “The Forthcoming Artificial Intelligence (AI) Revolution: Its Impact on Society and Firms”, *Futures*, 90, 46-60.
- Michaels, G., Natraj, A. and Van Reenen, J., (2010), “Has ICT Polarized Skill Demand? Evidence from Eleven Countries over 25 Years”, NBER Working Paper, No. 16138.
- Microsoft (2019), *OpenAI Forms Exclusive Computing Partnership with Microsoft to Build New Azure AI Supercomputing Technologies*, Microsoft News Center, July 22, <https://news.microsoft.com/2019/07/22/openai-forms-exclusive-computing-partnership-with-microsoft-to-build-new-azure-ai-supercomputing-technologies/> (Erişim Tarihi: 23 Ocak 2021).
- Numenta (2020), *Numenta Demonstrates 50x Speed Improvements on Deep Learning Networks Using Brain-Derived Algorithms*, Numenta Press Release, <https://numenta.com/press/2020/11/10/Numenta-Demonstrates-50x-Performance-Acceleration-Deep-Learning-Networks> (Erişim Tarihi: 23 Ocak 2021).
- OECD (2015). *Enabling the Next Production Revolution: Issues Paper*, DSTI/ IND (2015) 2, Background Document prepared for the Danish Production Council Conference, Shaping the Strategy for Tomorrow's Production, Paris, 26-27 March 2015.
- OECD (2016a). *Science, Technology and Innovation Outlook 2016*, Paris: OECD Publishing.
- OECD (2016b). *Enabling the Next Production Revolution: The Future of Manufacturing and Services - Interim Report*, Meeting of the OECD Council at Ministerial Level, Paris, 1-2 June 2016.
- OECD (2017). *Tapping Nanotechnology's Potential To Shape The Next Production Revolution*, in *The Next Production Revolution: Implications for Governments and Business*, OECD Publishing, Paris, <https://doi.org/10.1787/9789264271036-8-en>.

- OECD (2018). Artificial Intelligence and the Technologies of the Next Production Revolution, in *OECD Science, Technology and Innovation Outlook 2018: Adapting to Technological and Societal Disruption*, OECD Publishing, Paris, https://doi.org/10.1787/sti_in_outlook-2018-7-en.
- Özdoğan, O., (2017). Endüstri 4.0: Dördüncü Sanayi Devrimi ve Endüstriyel Dönüşümün Anahtarları, 2019, İstanbul: Pusula Yayınları.
- Öztuna, B., (2017). Endüstri 4.0: Dördüncü Sanayi Devrimi ile Çalışma Yaşamının Geleceği, Ankara: Gece Kitaplığı.
- Pantanowitz, L. et al., (2020), "An Artificial Intelligence Algorithm for Prostate Cancer Diagnosis in Whole Slide Images of Core Needle Biopsies: A Blinded Clinical Validation and Deployment Study", *The Lancet Digital Health*, 2(8), 407-416.
- Pilat, D. and Nolan, A., (2016), "Benefiting from the next production revolution", in Love, P. (ed.), *Debate the Issues: New Approaches to Economic Challenges*, OECD Publishing, Paris, <https://doi.org/10.1787/9789264264687-22-en>.
- PWC (2017). UK Economic Outlook, March 2017, PricewaterhouseCoopers, available at <https://www.pwc.co.uk/economic-services/ukeyo/pwc-uk-economic-outlook-full-report-march-2017-v2.pdf>.
- Schlogl, L. and Sumner, A., (2018), "The Rise of the Robot Reserve Army: Automation and the Future of Economic Development, Work, and wages in Developing Countries", Center for Global Development Working Paper, (487).
- Schwab, K., (2016). Dördüncü Sanayi Devrimi, Z. Dicleli (Çev.), İstanbul: Optimist Kitap.
- Schwab, K., (2018). Dördüncü Sanayi Devrimini Şekillendirmek, N. Özata (Çev.), İstanbul: Optimist Kitap.
- Soul Machines (2018), Digital Gene Pool Makes It Easy to Produce Highly Realistic Digital Humans in Minutes, Media Release, December 13, <https://www.soulmachines.com/2018/12/hot-off-the-press-soul-machines-launches-digital-dna-a-critical-component-in-the-future-of-customer-experience/> (Erişim Tarihi: 23 Ocak 2021).
- Stokes, J. et al., (2020), "A Deep Learning Approach to Antibiotic Discovery", *Cell*, 180 (4), 688-702.
- Sumitomo (2020), Sumitomo Dainippon Pharma Co., <https://www.ds-pharma.com/ir/news/2020/20200130.html> (Erişim Tarihi: 23 Ocak 2021).
- TÜBİTAK (2016). Yeni Sanayi Devrimi: Akıllı Üretim Sistemleri Teknoloji Yol Haritası, https://www.tubitak.gov.tr/sites/default/files/akilli_uretim_sistemleri_tyh_v27_aralik2016.pdf.
- WEF (2017). The Global Risks Report 2017, World Economic Forum, Insight Report, 12 th Edition.
- WEF (2020a). Top 10 Emerging Technologies of 2020, World Economic Forum, Special Report, November 2020.
- WEF (2020b). The Future of Jobs Report, World Economic Forum, October 2020.
- Welch, F., (1970)., "Education in production", *Journal of Political Economy*, 78, 35–59.

ARAŞTIRMA MAKALESİ / RESEARCH ARTICLE

COVID-19'DAN EN ÇOK ETKİLENEN 9 OECD ÜLKESİNİN SAĞLIK
ÇALIŞANLARININ ETKİNLİĞİNİN İNCELENMESİ ÜZERİNE BİR ÇALIŞMA

A STUDY ON THE EFFECTIVENESS OF HEALTHCARE WORKERS IN THE 9
MOST AFFECTED OECD COUNTRIES BY COVID-19

Öğr. Gör. Dr. Ferhan BAŞ KAMAN¹

Dr. Öğr. Üyesi Ahmet YÜCEL²

ÖZ

2019 Aralık ayında Çin'in Wuhan şehrinde ortaya çıkan COVID-19 kısa sürede bütün dünyayı etkisi altına almış ve Dünya Sağlık Örgütü tarafından pandemi olarak kabul edilmiştir. Pandemiden en çok etkilenen meslek gruplarının başında da sağlık çalışanları gelmektedir. Bu süreçte ülkeler, kaynakta kontrol, sisteme yönelik önlemler, genel hijyen önlemleri, personele yönelik önlemler, kişisel koruyucu donanımlar gibi faktörlerle sağlık çalışanlarını korumaya yönelik tedbirler almaya çalışmışlardır. Bu çalışmada salgından en çok etkilenen 9 OECD ülkesinin sağlık çalışanlarının performans analizi yapılmıştır. Burada ülkelerin sağlık çalışanlarını korumak için gösterdiği çabada hangi ülkelerin etkin olduğu araştırılmak istenmiştir. Çalışmada girdi değişkeni olarak pandemide çok büyük önemi olan ülkelerin nüfus yoğunluğu, sağlık harcamalarının Gayri Safi Yurtiçi Hasıla (GSYH) içindeki oranı ve 1000 kişi başına toplam sağlık çalışanı sayısı alınmıştır. Çıktı değişkeni olarak ise sağlık çalışanlarının milyon kişi başına ölüm ve vaka sayısı alınmıştır. Veri Zarflama Analizi (VZA) kullanılarak yapılan analizler sonucunda sağlık çalışanlarını korumada tam etkinlik gösteren 3 ülke Çek Cumhuriyeti, Polonya ve Portekiz olarak belirlenirken etkinliği en düşük ülke İtalya olarak tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Covid-19, Sağlık çalışanları, Veri Zarflama Analizi (VZA), etkinlik analizi
JEL Kodları: C61, E01, I12, Y10.

ABSTRACT

COVID-19, which emerged in Wuhan, China, in December 2019, affected the whole world in a short time and was accepted as a pandemic by the World Health Organization. Healthcare workers are among the professions most affected by the pandemic. In this process, countries have tried to take measures to protect healthcare workers with factors such as source control, system-oriented measures, general hygiene measures, measures for personnel, and personal protective equipment. In this study, a performance analysis of healthcare workers from 9 OECD countries most affected by the epidemic is conducted. Also, it is aimed to investigate which countries are more effective in protecting healthcare workers. The population density of the countries that are of great importance in the pandemic, the ratio of health expenditures in the Gross Domestic Product (GDP), and the total number of healthcare workers per 1000 people are used as input variables. The number of deaths and cases per million people of healthcare workers is taken as the output variable. As a result of Data Envelopment Analysis (DEA), countries that show full efficiency in the protection of healthcare workers are determined as the Czech Republic, Poland, and Portugal, while Italy is the country with the lowest productivity.

Keywords: Covid-19, Healthcare Workers, Data Envelopment Analysis (DAE), Performance Analysis
JEL Codes: C61, E01, I12, Y10.

¹ Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Şereflikoçhisar Uygulamalı Bilimler Fakültesi, Finans ve Bankacılık Bölümü, fbaskaman@ybu.edu.tr, <http://orcid.org/0000-0002-1879-9215>

² Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Şereflikoçhisar Uygulamalı Bilimler Fakültesi, Finans ve Bankacılık Bölümü, ayucel@ybu.edu.tr, <http://orcid.org/0000-0002-2364-9449>

1. GİRİŞ

Günümüz teknolojik imkânlarının doğal bir parçası olarak, ekonomiden sağlık hizmetlerine kadar hemen her alanda oluşan veri dijital ortamlarda depolanmaktadır. Depolanan veriler, detaylı analizler sayesinde ilgili sektör için nitelikli bilgiye dönüşmektedir. Uygulama kolaylığı ve yüksek doğruluk performansı ile Veri Zarflama Analizi (VZA), veri analizi çalışmalarında en çok tercih edilen yöntemlerden biridir.

İlk olarak Aralık 2019’da Çin’in Wuhan kentinde ortaya çıkan COVID-19 hastalığı, çok kısa sürede bütün dünyaya yayılmış ve Dünya Sağlık Örgütü tarafından yaşanan sürecin bir pandemi olduğu ilan edilmiştir. Pandemi sürecinde hemen her sektör ekonomik açıdan olumsuz etkilenmiştir. Bazı sektörlerde çalışanlar izne ayrılma veya uzaktan çalışma imkânı bulurken, birçok sektör çalışanı mesailerine tam süreli olarak devam etmek zorunda kalmıştır. Bu durum çalışanları hem pandemi riskiyle yüz yüze bırakmış hem de psikolojik olarak olumsuz etkilemiştir. En çok etkilenen meslek gruplarının başında da sağlık çalışanları (SÇ) gelmektedir. Pandemi ile mücadele kapsamında tüm ülkeler, mevcut kaynakların kontrolünün sağlanması, sistemlerin işleyişinin sürmesine yönelik önlemlerin uygulanması, genel hijyen tedbirlerinin alınması, personeli korumaya yönelik çalışmalar ve kişisel koruyucu donanımların tedariki gibi birçok faktörlerle sağlık çalışanlarını korumaya yönelik tedbirler almaya çalışmışlardır. Uygulanan tedbirlerin etkinliğini ve sonuçlarını ekonomiden psikolojiye kadar birçok açıdan değerlendiren çalışmalar literatürde yer almaya başlamıştır. Tablo 1’de literatürde yer alan ve bu çalışmaya temel oluşturan nicel/nitel çalışmalara ait özetler verilmektedir.

Tablo 1. Literatür özetleri

Yazar(lar)	Yıl	Yöntem	Özet
Abiodun A. J., Adeyemi K. S.	2020	VZA	Hastanelerin hizmet etkinlik düzeyini incelemiştir.
Asandului L., Roman M., Fatulescu P.	2014	VZA	Avrupa ülkelerinin sağlık sistemlerinin etkinlik düzeyini incelemiştir.
Azap Ö. K, Üçkuyu Y.	2015	İçerik Analizi	Türkiye SÇ’ne çalışma koşullarının kalitesi üzerine bir inceleme yapmıştır.
Bayraktar A.	2020	İçerik Analizi	Covid-19 pandemi sürecinin finansal etkilerini incelemiştir.
Capraz N, Erim B. R., Kucukparlak I., Sercan M.	2020	Derleme	Salgınla mücadele veren SÇ’ne uyumsuzluk, depresyon ve anksiyete gibi bazı ciddi olumsuz psikolojik belirtiler gösterdiklerini ve bu durumun yüksek oranlarda olduğunu tespit etmiştir.
Cinaroglu S.	2020	K-Means ve VZA	Devlet hastanelerinin faaliyet verimlilikleri üzerine bir inceleme yapılmıştır.
Corbett, G.A., Milne, S.J., Mohan, S., Reagu, S., Farrell, T., Lindow, S.W., Hehir, M.P. and O’Connell, M.P.	2020	İçerik Analizi	Covid-19 sürecinde SÇ’ne direk olarak fiziksel hastalıklara maruz kalma oranlarının arttığını tespit etmiştir.
Demirci Ş, Uğurluoğlu Ö.	2020	Anket - İçerik Analizi	SÇ’ne mesleki sorunları üzerine bir çalışma ortaya koymuştur.
Ergülen A., Bolayır B., Ünal Z. & Harmankaya İ.	2020	VZA	T.C. Sağlık Bakanlığı’nın Covid-19 ile mücadele kapsamında uyguladığı politikaların etkinlik düzeyi hesaplanmıştır.
Franchini L., Ragone N., Seghi F., Barbini B., Colombo C.	2020	İçerik Analizi	İtalya’da, hem hastalık riskinin hem de karantina şartlarının oluşturduğu psikolojik sorunları incelemiştir.
Hennekam, S., Ladge, J., & Shymko, Y.	2020	İçerik Analizi	Covid-19 sürecinin SÇ üzerindeki etkisini incelemiştir.
Korkmaz N., Nazik S., Gümüştakım R.Ş.	2020	İçerik Analizi	Türkiye’nin farklı bölgelerinde etkili olan influenza salgını sürecinde SÇ’ne davranışlarını ve SÇ’ne salgına karşı aşılama aşamalarını incelemiştir.
Saad N. M., Mohamad N. E. A. , Haniff M. N.	2020	Çoklu Regresyon Analizi	Hisse senedi fiyatlarının pandemi yayılımına göre bağlı hareketini incelemiştir.
Saygılı, M., Avcı, K., Sönmez, S.	2020	korelasyon Analizi	Türkiye’de SÇ’ne çalışma ortamlarının kalitesi ve mesleki tükenmişlik sorunları arasındaki ilişki incelenmiştir.

Selamzade F., Özdemir Y.	2020	VZA	Covid-19 ile mücadelede OECD ülkelerinin uyguladığı politikaların etkinlik düzeyini incelemiştir.
Sharma C., Singh P., Shekhar S., Jhirwal M., Ghuman N. K., Gothwal M.	2020	İçerik Analizi	Kadın doğum hastanelerinde çalışan personelin sorumlulukları ve karşılaştıkları mesleki zorluklar hakkında değerlendirmeler içermektedir.
Sheraton M., Deo N., Dutt T., Surani S., Hall-Flavin D., Kashyap R.	2020	Meta-Analizi	SÇ ve SÇ-olmayan meslek gruplarının yaşadıkları depresyon, uykusuzluk ve anksiyete gibi psikolojik sorunları kıyaslamıştır.
Zheng, C., Hafezi-Bakhtiari, N., Cooper, V., Davidson, H., Habibi, M., Riley, P., Breathnach, A.	2020	İçerik Analizi	Covid-19 sürecinde SÇ sayısının sınırlılığı ve hastane ortamının SÇ açısından hastalanma risk oranlarını arttırıcı etkisinin sebep olduğu küresel bir endişe kaynağı üzerine bir çalışma gerçekleştirmiştir.

Ergülen vd., çalışmasında Türkiye Cumhuriyeti Sağlık Bakanlığı'nın Covid-19 ile mücadele kapsamında uyguladığı politikaların etkinlik düzeyini VZA yöntemi kullanarak hesaplamıştır. Bu amaçla iki farklı VZA modeli kurgulamıştır. Birinci modelde günlük hasta ve test sayıları girdi olarak kullanılırken, vefat sayısı çıktı olarak kullanılmıştır. İkinci model aynı girdi değişkenleri kullanılırken, çıktı değişkeni olarak iyileşen hasta sayısı kullanılmıştır (Ergülen vd., 2020). Selamzade ve Özdemir (2020) Covid-19 ile mücadelede OECD ülkelerinin uyguladığı politikaların etkinlik düzeyini incelemiştir. Bu amaçla CCR ve BCC çıktı algoritmalarını kullandığı VZA modelleri oluşturmuştur. Bu çalışmanın sonucunda hem etkinliği belirleyen faktörler tespit edilmiş hem de etkinlik performansını olumlu şekilde etkileyecek bazı çıkarımlar ortaya konmuştur (Selamzade ve Özdemir, 2020).

Bazı çalışmalarda, özellikle pandemi sürecinin SÇ üzerindeki fiziksel ve psikolojik etkileri üzerine önemli sonuçlara ulaşılmıştır. Corbett vd. Covid-19 sürecinde SÇ'ne direk olarak fiziksel hastalıklara maruz kalma oranlarının arttığını tespit etmiştir. Bu durumun SÇ'ne anksiyete ve depresyon gibi birçok psikolojik hastalıklara da açık hale getirdiği belirlenmiştir. Ayrıca genç SÇ'ne yaşlı yakınlarına hastalık bulaştırma korkusunu yüksek düzeyde yaşadıkları ortaya konmuştur. Çalışmada bu amaçla SÇ'ne problemleri ve çözümleriyle alakalı bir takım tespit ve öneriler listelenmiştir (Corbett vd., 2020). Capraz vd. çalışmasında, salgınla mücadele veren SÇ'ne uykusuzluk, depresyon ve anksiyete gibi bazı ciddi olumsuz psikolojik belirtiler gösterdiklerini ve bu durumun yüksek oranlarda olduğunu tespit etmiştir. Bunun yanında SÇ arasında fiziksel hastalıkların oranının da önemli düzeyde olduğu, Çin'de Mart ayı itibarı ile enfekte olan 3300 SÇ'den 22'sinin, Türkiye'de ise 1-22 Nisan 2020 tarihleri arasında enfekte olan 3474 SÇ'den 24'ünün öldüğü ifade edilmektedir. Bu sebeple Çin ve bazı diğer ülke sağlık bakanlıklarının SÇ çalışma şartlarına yönelik yeni düzenlemeler getirdikleri ve SÇ'ne düzenli psikiyatrik destek çalışmalarının başlattığı bilgisi paylaşılmıştır (Capraz vd., 2020). Zheng vd. Covid-19 sürecinde SÇ sayısının sınırlılığı ve hastane ortamının SÇ açısından hastalanma risk oranlarını arttırıcı etkisinin sebep olduğu küresel bir endişe kaynağı üzerine bir çalışma gerçekleştirmiştir. Bunun yanında hastalığın dünya gündemine yeni girmiş olması ve bilgi paylaşımında yaşanan bazı aksaklıklardan dolayı hastalığın bulaşma yolları ve risk faktörleri üzerine çalışmaların literatürde sınırlı sayıda bulunduğu ifade edilmiştir. Bu amaçla çalışmanın temel motivasyonu hastalığın bulaşma yollarını ve risk faktörlerini incelemek olmuştur. Çalışmada temel olarak, SÇ'ne hastalanma oranlarının toplum genelinin oranına benzer olduğu, etnik gruplar arasında hastalığa yakalanma oranları arasında belirgin bir farklılığın olmadığı, klinik SÇ diğer SÇ'ne göre hastalanma oranlarının daha yüksek olduğu, doktorların tüm SÇ içinde en riskli pozisyonda oldukları sonuçlarına ulaşılmıştır (Zheng vd., 2020). Özellikle kadın doğum hastanelerinde çalışan personelin sağlıklı bir doğum sağlamak, anneyi, bebeği ve kendilerini salgından korumak gibi yüksek hassasiyet ve stress gerektiren sorumlulukları vardır (Sharma vd., 2020). Hennekam vd. Covid-19 sürecinin SÇ üzerindeki etkisini farklı bir açıdan ele almıştır. Bu amaçla, SÇ'ne toplum içinde sahip olduğu mesleki statünün, bu süreçte nasıl 'görünmez' düzeyinden 'halk kahramanı' düzeyine evrildiğini incelemiştir (Hennekam vd., 2020). Franchini vd., pandeminin en yoğun olduğu ülkelerden biri olan İtalya'da, hem hastalık riskinin hem de karantina şartlarının oluşturduğu psikolojik sorunları incelemiştir. Toplumun genelinde 'hayal kırıklığı' ifade

edilen durum, SÇ açısından uykusuzluk, psişik kaygı ve hastalık korkusu, diğer toplum grupları için işsizlik korkusu ve somatizasyon olarak belirginlik göstermiştir (Franchini vd., 2020). Sheraton vd. ortaya koyduğu çalışmasında, SÇ ve SÇ-olmayan meslek gruplarının yaşadıkları depresyon, uykusuzluk ve anksiyete gibi psikolojik sorunları kıyaslamıştır. Bu amaçla literatürde ilgili psikolojik sorunlarla ilgili birçok çalışma taranmış ve belirlenen olaylar etki boyutları açısından meta-analizi yapılarak kıyaslanmıştır. Sonuç olarak, SÇ ve SÇ olmayan meslek gruplarının deneyimledikleri psikolojik sorunlar arasında belirgin bir oransal fark olduğu, SÇ'ne daha yüksek orana sahip olmasıyla birlikte, uykusuzluk dışında her iki meslek grubunun da benzer şekilde mesleki yıpranmaya maruz kaldıkları tespit edilmiştir (Sheraton vd., 2020). Korkmaz vd. covid-19 pandemisinde hemen önce Türkiye'nin farklı bölgelerinde etkili olan influenza salgını sürecinde SÇ'ne davranışlarını ve SÇ'ne salgına karşı aşılama aşamalarını incelemiştir. SÇ'ne bu süreçte aşılama konusunda çok istekli olmadıkları sonucuna ulaşmıştır. Aşı konusunda sahip olunan yanlış bilgilerin, SÇ arasında aşılama reddetmede en önemli neden olduğunu ortaya koymuştur (Korkmaz vd., 2020).

Özellikle covid-19 döneminde üstlendikleri kritik rol sayesinde önemleri anlaşılan SÇ'ne, covid-19 şartlarında tecrübe ettikleri bir takım sorunlar yukarıdaki farklı çalışmalarda ifade edilmiştir. Ancak SÇ'ne pandemi öncesi dönemde de yaşadıkları birçok sorun bulunmaktadır. Demirci ve Uğurluoğlu (2020), SÇ'ne mesleki sorunları üzerine bir çalışma ortaya koymuştur. Hekim, hemşire ve diğer sağlık personelinin yer aldığı anketin sonuçlarına göre, SÇ'ne yüksek stresli ve hızlı tempolu çalışma şartlarının yanında, fiziksel ve cinsel şiddete maruz kaldığı tespit edilmiştir (Demirci ve Uğurluoğlu, 2020). Saygılı vd. Türkiye'de SÇ'ne çalışma ortamlarının kalitesi ve mesleki tükenmişlik sorunları arasındaki ilişki üzerine bir korelasyon analizi çalışması yapmıştır. Analiz sonuçlarına göre, SÇ'ne çalışma şartlarının 'iyi' düzeyde, buna karşın tükenmişlik psikolojisi düzeylerinin 'orta' olduğu tespit edilmiştir (Saygılı vd., 2020). Bir diğer Türkiye SÇ'ne çalışma koşullarının kalitesi üzerine çalışma Azap ve Üçkuyu (2015) tarafından yapılmıştır. Çalışmada SÇ'ne karşılaştıkları meslek hastalıkları ve iş kazaları rakamlarının bilinenden fazla olduğu ifade edilmiştir. Mevcut sorunlara iş sağlığı ve güvenliği açısından multidisipliner önerilerde bulunmaktadır (Azap ve Üçkuyu, 2015).

Covid-19 Pandemi sürecinde SÇ'ne olduğu gibi sağlık sistemleri de büyük zorluklarla karşılaşmıştır. Yaşanan aksaklıklar, sağlık sisteminin etkinliği açısından birçok soruyu da beraberinde getirmiştir. Bu açıdan pandemi öncesi ve pandemi sürecinde sistemlerin etkinlik analizini yapan çalışmalar literatürde yerini almıştır. Abiodun vd., hastanelerin etkinlik düzeyini belirlemek için için VZA modellerini kullanmıştır. Çalışmada hastanelerin daha etkin faaliyet göstermesini sağlayan faktörleri belirlemiş ve bu konuda birtakım öneriler ortaya koymuştur (Abiodun vd., 2020). Cinaroglu k-means algoritmasını kullanarak, devlet hastanelerinin faaliyet verimlilikleri üzerine bir çalışmada bulunmuştur. Bu amaçla k-means ve VZA yöntemlerine dayalı entegre bir model geliştirmiş ve entegre model sayesinde hastanelerin verimlilik düzeyini etkileyen faktörler belirlenmiştir (Cinaroglu, 2020). Asandului vd. Avrupa'daki sağlık sistemlerinin verimliliği üzerine bir VZA çalışması gerçekleştirmiştir. Doktor sayısının ve hastane yatak sayısının temel girdi değişkenleri olarak uygulandığı çalışmada, gelişmiş veya gelişmekte-olan durumuna bakılmaksızın, Avrupa ülkelerinin büyük çoğunluğunun verimsiz bir sağlık sistemine sahip olduğu belirlenmiştir (Asandului vd., 2014).

Pandemi süreci sağlık sektöründe olduğu gibi diğer sektörlerde de olumsuz etkilere yol açmıştır. Ekonomik açıdan tüm sektörlerin bir birini besleyen bir ekosistem oluşturduğu gerçeği düşünüldüğünde, diğer sektörlerdeki olumsuz gelişmelerin doğrudan veya dolaylı olarak sağlık sistemlerini de etkileyeceği açıktır. Bu amaçla pandeminin ekonomi sektörlerindeki etkilerini inceleyen birtakım çalışmalar literatüre eklenmiştir. Bayraktar Covid-19 pandemi sürecinin finansal etkilerini incelemiştir. Pandeminin başladığı günlerde borsada hisse değerlerinin düştüğü ve sonraki aylarda piyasaların tekrar toparlanma içine girdiği ifade edilmiştir. Ayrıca pandemi döneminde BIST İmalat Sektörüne ait hisse senetlerinin, pandemi başında değer kaybetmesine karşın, ilerleyen dönemlerde olumsuz etkilerin giderildiği ve tekrar kar ettiren borsa enstrümanlarına dönüştüğü belirlenmiştir (Bayraktar, 2020).

Benzer bir çalışmada Saad vd. hisse senedi fiyatlarının pandemi yayılımına göre bağlı hareketini incelemiştir. Çoklu regresyon analizi modeli uygulayarak, günlük pandemi yayılım hızına borsanın reaksiyonunu gözlemlemiştir. Sonuç olarak pandeminin yayılım hızı arttıkça borsadaki tedirginliğin arttığını ve dolayısıyla fiyat performanslarının düştüğünü tespit etmiştir (Saad vd., 2020).

Bu çalışmada salgından en çok etkilenen 9 OECD ülkesinde bulunan SÇ'ne performanslarına yönelik bir VZA modellemesi yapılmıştır. Toplam etkinlik düzeyini belirlemek için Charnes-Cooper-Rhodes (CCR) modeli uygulanırken, teknik etkinlik düzeyinin belirlenmesi için Banker-Charnes-Cooper (BCC) modeli uygulanmıştır. Bu sayede ülkelerin SÇ'ne pandemi sürecinin olumsuz etkilerinden korumak için gösterdiği çabalarda, hangi ülkelerin daha etkin ve etkinliği belirleyen parametrelerin neler olduğu araştırılmak istenmiştir.

2. METODOLOJİ VE YÖNTEM

Bu çalışmada salgından en çok etkilenen 9 OECD ülkesinin sağlık çalışanlarının performans analizi yapılmıştır. Çalışmada etkinlik ölçümü için sıkça kullanılan bir yöntem olan Veri Zarflama Analizi kullanılmıştır. Charnes, Cooper ve Rhodes (CCR) ve Banker, Charnes ve Cooper (BCC) modelleri kullanılarak analizler yapılmıştır. Girdi değişkeni olarak ülkelerin nüfus yoğunluğu, sağlık harcamalarının Gayri Safi Yurtiçi Hasıla (GSYH) içindeki oranı ve 1000 kişi başına toplam sağlık çalışanı sayısı alınmıştır. Çıktı değişkeni olarak ise sağlık çalışanlarının milyon kişi başına ölüm ve vaka sayısı alınmıştır. Burada çıktı değişkenleri istenmeyen durumlar olduğu için tersi alınarak analizler yapılmıştır ve çıktı değişkenlerini maksimize etmek istediğimiz için çıktı yönelimli model kullanılmıştır. Yapılan çalışmada zaman aralığı çok önemli olduğu için sağlık çalışanlarının ölüm ve vaka sayıları için Erdem ve Lucey tarafından hazırlanan ve 2020 yılında yayımlanan çalışması dikkate alınmıştır. Bu çalışmada Türkiye'ye yer verilmediği için Türkiye'deki sağlık çalışanlarının ölüm ve vaka sayıları Pala ve Metintaş tarafından hazırlanan ve 2020 yılında yayımlanan çalışmada Türkiye için sağlık bakanlığının sitesinden alınmış veri kullanılmıştır. Çalışmada doğru sonuçlar elde edilmek için aynı tarih aralığını kullanmak çok önemli olduğundan bu aralıkta pandemiye yoğun yaşayan sadece 9 OECD ülkesine yer verilebilmiştir bunlar Çek Cumhuriyeti, Polonya, Danimarka, Türkiye, Meksika, Portekiz, Fransa, ABD ve İtalya'dır. Bu ülkeler pandemiden en çok etkilenen ve araştırılmanın yapıldığı tarih aralığında istenen verilere ulaşılan ülkelerdir. Verilerinde eksiklik olduğu için birçok ülke çalışmaya dahil edilememiştir. Girdi değişkenleri için de OECD istatistik verileri kullanılmıştır. Nüfus yoğunluğu değişkeni için 2018, sağlık harcamalarının Gayri Safi Yurtiçi Hasıla (GSYH) içindeki oranı için 2019 yılı verileri, 1000 kişi başına toplam sağlık çalışanı sayısı değişkeni için 2018 verileri kullanılmıştır fakat bu değişken için Fransa'nın 2018 verisi olmadığından 2017 verisi kullanılarak analizler yapılmıştır.

Çalışmada süper etkinliklerin hesaplanması ve ülkelerin referansları ile referans alınma sayıları için EMS programı kullanılmıştır. Toplam etkinlik, teknik etkinlik, ölçek etkinliği, ölçeğe göre getiri türleri ve hedef değerlerin hesaplanması için ise Win4Deap programı kullanılmıştır.

2.1. Veri Zarflama Analizi (VZA)

Veri zarflama analizi performans ölçümü için, benzer girdiler kullanarak benzer çıktılar elde eden Kara Verme Birimlerinin (KVB) görece toplam faktör etkinliğini hesaplamaya yarayan doğrusal programlamaya (DP) dayalı bir yöntemdir. VZA'da etkinliği ölçmek için kullanılacak birçok model vardır ve bu modeller, ağırlıklı çıktı toplamının, ağırlıklı girdi toplamına oranı olarak belirlenen oran modellerinden türetilmiştir (Charnes vd., 1978).

VZA modelleri üretim sürecinin gerekliliğine göre girdi yönlü ve çıktı yönlü olmak üzere iki farklı şekilde elde edilebilmektedir. Burada girdi olarak kullanılacak değişkenler üzerinde kontrol az ya da

yoksa çıktı yönelimli bir model; çıktı olarak kullanılacak değişkenler üzerinde kontrol az ya da yoksa girdi yönelimli bir model oluşturulmalıdır. Girdi yönlü model ile çıktıyı sabit tutarak girdiyi minimum yapmaya çalışırken, çıktı yönelimli model ile girdi sabit tutularak çıktı maksimum yapılmaya çalışılmaktadır. Bu nedenle girdi yönlü modelde; çıktı değişkeninin üretilmesi için en az girdinin kullanılmasına, çıktı yönlü modelde ise, girdi değişkeni ile en fazla çıktının üretilmesine çalışılmaktadır (Banker vd., 1984).

VZA yönteminin uygulanabileceği birçok model vardır. Bu çalışmada CCR ve BCC modelleri kullanılacaktır. Çalışmada girdi değişkenlerini sabit tutularak çıktı değişkenleri maksimize edilmek istendiği için çıktı yönelimli CCR ve BCC model tercih edilecektir.

2.1.1. Charnes-Cooper-Rhodes Modeli (CCR)

Charnes Cooper Rhodes tarafından 1978’de önerilmiş olan CCR model ölçeğe göre sabit getiri modeli olarak bilinir (Charnes vd., 1978). Bu model, toplam etkinliğin genel bir değerlendirmesini yapar. Toplam etkinlik değeri; teknik etkinlik ve ölçek etkinlik değerlerinden oluşur. CCR model ilk olarak kesirli programlama modeli olarak geliştirilmiştir fakat bu modelin çözümü oldukça zor olduğundan model yeniden düzenlenerek doğrusal programlama (DP) modeline dönüştürülmüştür (Cooper vd., 2000). Modelin çözülmesi ile elde edilen puanlar görece etkinlik ölçekleridir ve puanın 1 olması, verimliliği analiz edilen KVB’nin verimli olduğu anlamına gelirken, puanın 1’den az olması KVB’nin verimli olmadığı anlamına gelir. Verimsiz KVB, referans kümesini oluşturan KVB’lerle eşleşmek için verimli hale getirilir. Çıktı odaklı CCR modeline ilişkin matematiksel denklemler aşağıda verilmiştir.

Çıktı odaklı CCR model;

$$E_k = \max \beta + \varepsilon \sum_{i=1}^m S_i^- + \varepsilon \sum_{r=1}^p S_r^+ \quad (1)$$

$$\sum_{j=1}^n X_{ij} \lambda_j + S_i^- - X_{ik} = 0 \quad (2)$$

$$\sum_{j=1}^n Y_{rj} \lambda_j - S_r^+ - \beta Y_{rk} = 0 \quad (3)$$

$$\lambda_j \geq 0$$

$$S_i^- \geq 0$$

$$S_r^+ \geq 0$$

$$j = 1, \dots, n, \quad r = 1, \dots, p, \quad i = 1, \dots, m$$

2.1.2. Banker-Charnes-Cooper Modeli (BCC)

Ölçeğe göre değişken getiri modeli olarak bilinen BCC modeli, 1984 yılında Banker Charnes Cooper tarafından önerilmiştir (Banker vd., 1984). BCC sınırı daima CCR sınırının altındadır. Bu nedenle, elde edilen CCR etkinlik değeri her zaman BCC etkinlik değerine eşit veya daha düşüktür. BCC modelinin CCR modelinden tek farkı, ölçeğe göre değişken getiri varsayımı altında, toplam λ_j değerlerinin (etkinsiz bir KVB için olası etkin girdi çıktı kombinasyonunu oluşturmak için gerekli bilgileri sağlayan değer) toplamı, 1’e eşit olan her bir KVB için doğrusal programın çözümünden elde edilir (Banker vd., 1984). Çıktı odaklı BCC modeline ilişkin matematiksel denklemler aşağıda verilmiştir.

Çıktı odaklı BCC model;

$$E_k = \max \beta + \varepsilon \sum_{i=1}^m S_i^- + \varepsilon \sum_{r=1}^p S_r^+ \quad (4)$$

$$\sum_{j=1}^n X_{ij} \lambda_j + S_i^- - X_{ik} = 0 \quad (5)$$

$$\sum_{j=1}^n Y_{rj} \lambda_j - S_r^+ - \beta Y_{rk} = 0 \quad (6)$$

$$\sum_{j=1}^n \lambda_j = 1$$

$$\lambda_j \geq 0$$

$$S_i^- \geq 0$$

$$S_r^+ \geq 0$$

$$j = 1, \dots, n, \quad r = 1, \dots, p, \quad i = 1, \dots, m$$

Burada CCR ve BCC modelleri için notasyon tanımları aşağıdaki gibidir.

λ : karar birimleri üzerindeki yoğunluk vektörü,

j : karar birimleri,

r : çıktılar,

i : girdiler,

Y_{rj} : j . KVB için r çıktısının değeri,

X_{ij} : j . KVB için i girdisinin değeri,

S_i^- : i . girdideki fazlalık,

S_r^+ : r . çıktıdaki azlık,

ε : sıfırdan büyük yeterince küçük bir sayı,

β : bağıl verimliliği ölçülen KVB'leri girdilerinin arttırılma miktarını belirleyen genişletme katsayısı.

Ölçek Etkinliği: Ölçek etkinliği KVB'lerin CCR model etkinlik skorunun BCC model etkinlik skoruna bölünmesi ile elde edilir.

$$\text{Ölçek etkinlik} = \frac{\text{CCR etkinlik skoru}}{\text{BCC etkinlik skoru}} \quad (7)$$

3. UYGULAMA

Salgından en çok etkilenen 9 OECD ülkesinin sağlık çalışanlarının performans analizi VZA ile yapılmış ve aşağıdaki sonuçlar elde edilmiştir.

Tablo 2. Görece Toplam Etkinlik, Görece Teknik Etkinlik, Ölçeğe Göre Getiri ve Görece Ölçek Etkinlik Değerleri

KVB Ülke (No)	CCR Modeli (Toplam etkinlik) Çıktı Yönelimli			BCC Modeli (Teknik etkinlik) Çıktı Yönelimli			Ölçek Etkinliği Çıktı Yönelimli	Ölçeğe göre getiri türü
	Görece toplam etkinlik	Görece toplam etkinlik sırası	Referanslar (referans alma oranı), referans alınma sayısı	Görece teknik etkinlik	Görece teknik etkinlik sırası	Referanslar (referans alma oranı), referans alınma sayısı		
Çek Cumhuriyeti	1	1	0 (0), 1	1	1	0 (0), 0	1	sabit

(1)								
Polonya (2)	1	2	0 (0), 5	1	1	0 (0), 3	1	sabit
Portekiz (3)	1	3	0 (0), 2	1	2	0 (0), 1	1	sabit
Danimarka (4)	0,067	4	1 (0,54), 0	1	1	0 (0), 0	0,067	azalan
Türkiye (5)	0,339	5	2 (0,41), 0 3 (0,18), 0	1	1	0 (0), 0	0,339	azalan
Fransa (6)	0,349	6	2 (0,21), 0 3 (1,03), 0	0,407	3	2 (0,17), 0 3 (0,83), 0	0,857	artan
Meksika (7)	0,045	7	2 (0,36), 0	1	1	0 (0), 0	0,045	azalan
ABD (8)	0,033	8	2 (2,51), 0	0,055	4	2 (1,00), 0	0,601	artan
İtalya (9)	0,032	9	2 (1,26), 0	0,035	5	2 (1,00), 0	0,941	azalan

Çıktı yönlü CCR model kullanılarak yapılan analiz sonucuna göre 3 ülkenin görece toplam etkin olduğu, 6 ülkenin ise görece toplam etkin olmadığı bulunmuştur. Burada etkin olan ülkeler Çek Cumhuriyeti, Polonya ve Portekiz'dir. Etkin olmayan ülkeler ise Danimarka, Türkiye, Fransa, Meksika, ABD ve İtalya'dır. Yine çıktı yönlü CCR model ile süper etkinliğe bakıldığında etkin olan ülkeler arasında sıralama Çek Cumhuriyeti, Polonya ve Portekiz olarak belirlenir. Daha sonra bu sıralama Danimarka, Türkiye, Fransa, Meksika, ABD ve İtalya olarak devam etmektedir. Burada en etkin ülke olan Çek Cumhuriyeti sadece Danimarka'ya, Polonya 5, Portekiz de 2 ülkeye referans olmuştur.

Çıktı yönlü BCC modeli ile hesaplanan görece etkinlik değerleri ile de görece teknik etkinlik, görece ölçek etkinliği ve ölçeğe göre getiri türleri hesaplanmıştır. Görece teknik etkinliğe göre de 6 ülke etkin bulunmuş, 3 ülke ise etkin çıkmamıştır. CCR modelden farklı olarak Danimarka, Türkiye ve Meksika da görece teknik etkin bulunmuştur. BCC model ile süper etkinlikler hesaplandığında en etkin ülkeler hesaplama sırasında çok yüksek olduğu için sayı olarak verilmemiş ve büyük "big" olarak belirtilmiştir. Bu ülkeler Çek Cumhuriyeti, Polonya, Danimarka, Türkiye ve Meksika'dır. Sıralamada daha sonra Portekiz de yer almıştır. Etkin olmayan ülkelerde ise sıralama Fransa, ABD ve İtalya olarak devam etmektedir. CCR modelde 3 ülke etkin çıkarken BCC modelde 6 ülke etkin çıkmıştır.

Ölçeğe göre değişken getiri varsayımı altında BCC modeli ile etkin KVB sayısı ölçeğe göre sabit getiri varsayımı altında CCR modeli ile hesaplanan etkin KVB sayısına baskın çıkması ölçek etkinlik probleminin varlığını desteklemektedir. Bu nedenle tabloda görece ölçek etkinlikleri ve ölçeğe göre getiri türleri de verilmiştir. CCR modeliyle hesaplanan görece toplam etkinlik değerinin, BCC modeliyle hesaplanan görece teknik etkinlik değerine oranlanması ile ölçek etkinlik değerleri hesaplanmıştır. Tablo 2'de görüldüğü gibi 3 ülke görece ölçek etkinliğe sahip iken 6 ülke görece ölçek etkin değildir. Çıktı yönlü BCC modellerinin çözümüyle ölçeğe göre getiri türleri de belirlenmiştir. Buna göre ülkelerden 3 tanesi ölçeğe göre sabit getiriye sahipken 2 tanesi ölçeğe göre artan getiri ve 4 tanesi de ölçeğe göre azalan getiriye sahiptir. Ölçeğe göre sabit getiriye sahip ülkeler Çek Cumhuriyeti, Polonya ve Portekiz'dir. Bu ülkeler tanım gereği görece ölçek etkin ülkelerdir. Yani bu ülkeler ölçeklerini değiştirmeden Covid-19 ile mücadelelerine devam etmelidirler. Ölçeğe göre azalan getiriye sahip ülkeler Danimarka, Türkiye, Meksika ve İtalya'dır. Bu ülkeler gelişme potansiyellerini doldurduklarından, bir takım dışsal faktörlerden dolayı ölçeğe göre azalan getiriye sahiptirler. Bu ülkelerin görece ölçek etkin olabilmeleri, kapasitelerini düşürerek kaynaklarını daha etkin kullanmalarına bağlıdır. Yani bu ülkeler, daha az girdi ile aynı çıktı düzeylerini yakalayabileceklerdir. Ölçeğe göre artan getiriye sahip ülkeler ise ABD ve Fransa'dır. Bu ülkelerin ölçek etkin olmasının

nedeni ise, bir birim girdi ile bir birimden daha fazla çıktı üretebilecekken dışsal faktörlerden dolayı kapasitelerinin altında çıktı üretmelerinden kaynaklanmaktadır. Yani bu ülkeler, potansiyellerini sonuna kadar kullanarak görece etkin hale gelebileceklerdir.

CCR ve BCC modelleri ile hesaplanan etkinlik ölçümlerinde etkin olmayan KVB'leri referans kümesindeki ülkeler kullanılarak veya girdideki çokluklar ve çıktıda azlıklar hesaplanarak etkin hale getirilmektedir. Bunun için de hedef değerler hesaplanır ve bu hedef değerlerle KVB'leri etkin hale getirilmiş olmaktadır. Tablo 3'de değişkenleri orijinal ve hedef değerleri verilmiştir. Burada nüfus değişkeni kontrol edilemeyen değişken olduğu için tabloda yer verilmemiştir. Çıktı değişkenlerinden de sadece sağlık çalışanlarında ölüm değişkenine yer verilerek sonuçlar incelenmiştir. Tabloda sağlık çalışanlarında ölüm değişkeni için analizde yapılan tersini alma işlemi düzeltilerek yer verilmiştir.

Tablo 3. Değişkenlerin Orijinal değerleri, CCR Hedef ve BCC Hedef Değerleri

KVB ÜLKE (NO)	Toplam sağlık harcaması/GSYH			Toplam sağlık çalışanı (1000 kişi başına)			Sağlık Çalışmanı Ölümü (1 milyon kişi başına)		
	Orijinal Değer	CCR hedef	BCC hedef	Orijinal Değer	CCR hedef	BCC hedef	Orijinal Değer	CCR hedef	BCC hedef
Çek Cumhuriyeti (1)	7,8	7,8	7,8	32,83	32,83	32,83	0,18	0,18	0,18
Polonya (2)	6,2	6,2	6,2	25,82	25,82	25,82	0,038	0,038	0,038
Portekiz (3)	9,6	9,6	9,6	38,86	38,86	38,86	0,097	0,097	0,097
Danimarka (4)	10	5,405	10	89,58	21,879	89,58	2,564	0,172	2,564
Türkiye (5)	4,4	4,331	4,4	17,53	17,53	17,53	0,636	0,215	0,636
Fransa (6)	11,2	11,2	9,6	58,34	45,337	38,86	0,239	0,083	0,097
Meksika (7)	5,5	2,293	5,5	9,28	9,28	9,28	9,09	0,407	9,09
ABD (8)	17	15,981	9,6	64,69	64,69	38,86	1,754	0,058	0,097
İtalya (9)	8,7	8,046	8,7	32,57	32,57	32,57	3,571	0,116	0,123

Tablo 2'de ki sonuçlar incelendiğinde hem CCR hem de BCC modelde etkin olan Çek Cumhuriyeti, Polonya ve Portekiz toplam sağlık harcamasının GSYH içindeki oranını ve 1000 kişi başına toplam sağlık çalışanı sayısını optimal şekilde kullanmakta ve sağlık çalışanlarının istenmeyen ölüm sonucu da yine optimal düzeyde olmaktadır. Yani değişkenlerinin orijinal değerleri ile hedef değerleri her iki modelde de aynı elde edilmiştir. Bu ülkeler için, kaynaklarını maksimum verimlilikle kullanıp, sağlık çalışanlarını korumak için alınması gereken tedbirlere dikkat ederek, optimal sonuçlar elde ettikleri söylenebilmektedir.

Danimarka'da tabloda verilen değişkenlerin orijinal değerleri ile BCC model ile belirlenen hedef değerlerin aynı olduğu, CCR modelde ise toplam sağlık harcamasının GSYH içindeki oranını ve 1000 kişi başına toplam sağlık çalışanı sayısını daha az sayıda belirleyerek kaynaklarını daha verimli kullanabileceği görülmektedir. Fakat burada sağlık harcamalarını ve sağlık çalışanı sayısını azaltmak istenen bir durum olmayacağı için sağlık çalışanlarını korumak için alınması gereken tedbirlere daha fazla dikkat edilerek sağlık çalışanlarında ölümlerin azaltılabileceği görülmektedir.

Türkiye, toplam sağlık harcamasının GSYH içindeki oranını BCC modele göre optimal kullanırken, CCR modele göre biraz daha azalttığıında ölümlerde azalma gösterebileceği sonucu bulunmuştur. 1000 kişi başına toplam sağlık çalışanı sayısını her iki modele göre de optimal düzeyde kullanmaktadır. Yine burada sağlık harcamasının GSYH içindeki oranı azaltmak istenen bir durum olmadığı için sağlık çalışanlarını korumak için alınması gereken tedbirlere dikkat edilerek sağlık çalışanlarında ölümlerin azaltılabileceği görülmektedir.

Fransa'nın toplam sağlık harcamasının GSYH içindeki oranını CCR modele göre optimal kullandığı, BCC modele göre ise azaltması gerektiği, 1000 kişi başına toplam sağlık çalışanı sayısını da her iki modele göre de azaltarak kaynaklarını daha verimli kullanabileceği görülmektedir. Fransa için de kaynaklarını daha verimli kullanarak alınması gereken tedbirlere dikkat edildiğinde sağlık çalışanlarında ölümlerin azaltılabileceği görülmektedir.

Meksika, toplam sağlık harcamasının GSYH içindeki oranını BCC modele göre optimal kullanırken, CCR modele göre biraz daha azalttığıında ölümlerde azalma gösterebileceği sonucu bulunmuştur. 1000 kişi başına toplam sağlık çalışanı sayısını her iki modele göre de optimal düzeyde kullanmaktadır. Yine burada sağlık harcamasının GSYH içindeki oranı azaltmak istenen bir durum olmadığı için sağlık çalışanlarını korumak için alınması gereken tedbirlere dikkat edilerek sağlık çalışanlarında ölümlerin azaltılabileceği görülmektedir.

ABD, toplam sağlık harcamasının GSYH içindeki oranını her iki modelde de azaltıp, toplam sağlık çalışanı sayısını sadece BCC modele göre azalttığıında kaynaklarını daha verimli kullanabileceği görülmektedir. Bu noktada ABD'nin de kaynaklarını daha verimli kullanarak, sağlık harcamaları potansiyellerini sonuna kadar kullandıklarında ve alınması gereken tedbirlere dikkat ettiklerinde sağlık çalışanlarında ölümlerin azaltılabileceği görülmektedir.

Son olarak İtalya, toplam sağlık harcamasının GSYH içindeki oranını BCC modele göre optimal kullanırken, CCR modele göre biraz daha azalttığıında ölümlerde azalma gösterebileceği sonucu bulunmuştur. 1000 kişi başına toplam sağlık çalışanı sayısını her iki modele göre de optimal düzeyde kullanmaktadır. Her iki modelde de etkinliği en düşük olarak belirlenen İtalya, kaynaklarını verimli bir şekilde kullandığında çok daha düşük sağlık çalışanı ölümleri yaşayabileceği analiz sonuçlarına göre tespit edilmesine rağmen sağlık çalışanlarını korumak için alınması gereken tedbirlerde çok yetersiz olduğu sonucu çıkmıştır.

4. SONUÇ VE TARTIŞMA

Çalışmada Covid-19 salgınıyla mücadele eden 9 OECD ülkesi için sağlık çalışanlarının etkinlik analizi yapılmıştır. VZA ile etkin olmayan ülkeler tespit edilmiştir ve bu ülkeleri etkinleştirmek için girdi ve çıktılarda yapılması gereken iyileştirmeler belirlenmiştir. Bu sonuca göre analize katılan 9 OECD ülkesinden 3 tanesi görece toplam etkin ve 6 tanesi de görece teknik etkin bulunmuştur. CCR çıktı yönlü modelde etkin olan ülkeler (etkinlik değeri 1 olan) Çek Cumhuriyeti, Polonya ve Portekiz'dir. Bu ülkeler kendi içinde en etkin olandan en az etkin olana doğru sıralamak için süper etkinlik hesaplaması yapılmıştır ve Çek Cumhuriyeti en etkin ülke olarak tespit edilmiştir. Daha sonra Polonya ve Portekiz olarak devam etmiştir. Etkin olmayan ülkeler için sıralama Danimarka, Türkiye, Fransa, Meksika, ABD ve İtalya olarak belirlenmiştir. Çıktı yönlü CCR modelinde girdi değişkenleri sabit tutulduğunda, sağlık çalışanlarının ölüm ve vakalarının en yüksek olduğu ülke İtalya olmuştur. İtalya'nın referans kümesini oluşturan ülke Polonya olarak belirlenmiştir.

Çıktı yönlü BCC modele göre 6 ülke etkin bulunmuş 3 ülke ise etkin çıkmamıştır. CCR modelden elde edilen sonuçlardan farklı olarak, Danimarka, Türkiye ve Meksika da görece teknik etkin bulunmuştur. Süper etkinlikler hesaplandığında en etkin ülkeler hesaplama sırasında çok yüksek olduğu için sayı olarak verilmemiş büyük "big" olarak belirtilmiştir. Bu ülkeler Çek Cumhuriyeti, Polonya, Danimarka,

Türkiye ve Meksika olup Portekiz olarak devam etmiştir. Etkin olmayan ülkeler için sıralama Fransa, ABD ve İtalya olmuştur. Burada BCC modele göre de etkinliği en düşük ülke İtalya olmuştur. Referans ülke yine Polonya olarak belirlenen İtalya için, 1000 kişi başına toplam sağlık çalışanı sayısında ve toplam sağlık harcamasının GSYH içindeki oranında bir değişiklik yapılmaksızın sağlık çalışanlarının ölümlerinin daha az olabileceği tespit edilmiştir. Yani burada 1000 kişi başına toplam sağlık çalışanı sayısı ve toplam sağlık harcamasının GSYH içindeki oranının, sağlık çalışanlarının ölüm ve vaka sayılarını etkileyen bir faktör olmadığı tespit edilmiştir.

Görece etkinlik ölçeğinin oluşturulması ile görece toplam etkinsizlik miktarının, hangi düzeyde görece teknik etkinsizlikten, ne kadarının görece etkinsizlik ölçeğinden kaynaklandığı tespit edilebilmektedir. Buna göre, 6 ülkenin görece toplam etkin olmadığı ülkelerden Danimarka, Türkiye ve Meksika görece teknik etkin olduğu için, bu üç ülkenin görece toplam etkinsizliğinin ölçek etkinsizliğinden kaynaklı, geriye kalan 3 ülke yani Fransa, ABD ve İtalya'nın ise, hem teknik hem de ölçek etkinsizliğinden kaynaklı olduğu değerlendirilmiştir. Ayrıca 9 ülkenin 3 tanesi ölçeğe göre sabit getiriye sahiptir ve aynı zamanda girdileri çıktılara dönüştürmede en iyi yeteneğe sahip değişkenlerdir. Yani en etkin ölçek büyüklüğündedir. Bunlar Çek Cumhuriyeti, Polonya ve Portekiz'dir. Ülkelerden Fransa ve Amerika ölçeğe göre artan getiriye sahiptir. Diğer bir ifadeyle, bir birim girdi ile bir birimden fazla çıktı üretebilme potansiyeline sahipken, harici faktörlerin etkisiyle kapasitenin daha altında çıktı üretmişlerdir. Yani bu ülkeler, sahip oldukları sağlık sistemleri potansiyelini sonuna kadar kullanarak etkin hale gelebileceklerdir. Danimarka, Türkiye, Meksika ve İtalya ise ölçeğe göre azalan getiriye sahiptir yani sahip oldukları sağlık sistemleri potansiyellerini doldurduklarından, bir takım dışsal faktörlerden dolayı ölçeğe göre azalan getiriye sahiptirler. Bunların görece ölçek etkin olabilmeleri, kapasitelerini düşürerek kaynaklarını daha etkin kullanmalarına bağlıdır. Yani, bu ülkeler, daha az girdi ile aynı çıktı düzeylerini yakalayabileceklerdir.

KAYNAKÇA

- Abiodun A. J., Adeyemi K. S., (2020), Performance role models among public health facilities: An application of data envelopment analysis, *International Journal of Healthcare Management*, 13:3, 193-200, DOI: 10.1080/20479700.2017.1397379
- Asandului L., Roman M., Fatulescu P., (2014). The Efficiency of Healthcare Systems in Europe: A Data Envelopment Analysis Approach, *Procedia Economics and Finance*, Vol 10, 2014, Pages 261-268, ISSN 2212-5671. Doi:10.1016/S2212-5671(14)00301-3.
- Azap Ö. K., Üçkuyu Y (2015). Türkiye'de sağlık çalışanlarının sağlığı: Bir şey yapmalı!. *Toplum ve Hekim*, 30(3), 238 - 240.
- Banker R. D., Charnes A., Cooper W. W., (1984), Some Models for Estimating Technical and Scale Inefficiencies in Data Envelopment Analysis. *Management Science*, 30, 9, 1078-1092.
- Bayraktar, A. (2020). COVID 19 pandemisinin finansal etkileri: BİST imalat sektörü uygulaması. *Turkish Studies*, 15(8), 3415-3427. Doi: 10.7827/TurkishStudies.46807
- Capraz N, Erim BR, Kucukparlak I, Sercan M. A specific mental health intervention for healthcare workers in Turkey. *Asian J Psychiatr*. 2020 Dec;54:102315. doi: 10.1016/j.ajp.2020.102315. Epub 2020 Jul 16. PMID: 32707514; PMCID: PMC7363611
- Charnes A., Cooper W., Rhodes E., (1978), Measuring the Efficiency of Decision Making Units. *European Journal of Operations Research*. 2, 429-444.
- Cinaroglu S., (2020), Integrated k-means clustering with data envelopment analysis of public hospital efficiency. *Health Care Manag Sci* 23, 325–338. Doi: 10.1007/s10729-019-09491-3
- Corbett, G.A., Milne, S.J., Mohan, S., Reagu, S., Farrell, T., Lindow, S.W., Hehir, M.P. and O'Connell, M.P. (2020), Anxiety and depression scores in maternity healthcare workers during the Covid-19 pandemic. *Int J Gynecol Obstet*, 151: 297-298. Doi: 10.1002/ijgo.13279

- Demirci Ş, Uğurluoğlu Ö. An Evaluation of Verbal, Physical, and Sexual Violence Against Healthcare Workers in Ankara, Turkey. *J Forensic Nurs.* 2020 Oct/Dec;16(4):E33-E41. doi: 10.1097/JFN.0000000000000286. PMID: 32379250.
- Erdem H., Lucey, D.H., Healthcare worker infections and deaths due to COVID-19: A survey from 37 nations and a call for WHO to post national data on their website, *International Journal of Infectious Diseases*, 2021, 239-241. Doi: <https://doi.org/10.1016/j.ijid.2020.10.064>
- Ergülen A., Bolayır B., Ünal Z. & Harmankaya İ. (2020). Covid-19 sürecinde Türkiye'nin etkinliğinin veri zarflama analizi ile değerlendirilmesi. *Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Elektronik Dergisi*, 11(Ek), 275-286.
- Franchini L., Ragone N., Seghi F., Barbini B., Colombo C., (2020). Mental health services for mood disorder outpatients in Milan during COVID-19 outbreak: The experience of the health care providers at San Raffaele hospital, *Psychiatry Research*, Vol 292, 113317, ISSN 0165-1781. Doi: 10.1016/j.psychres.2020.113317
- Hennekam, S., Ladge, J., & Shymko, Y. (2020). From zero to hero: An exploratory study examining sudden hero status among nonphysician health care workers during the COVID-19 pandemic. *Journal of Applied Psychology*, 105(10), 1088-1100. Doi: 10.1037/apl0000832
- Korkmaz, N, Nazik, S, Gümüştakım, RŞ, et al. (2020). Influenza vaccination rates, knowledge, attitudes and behaviours of healthcare workers in Turkey: A multicentre study. *Int J Clin Pract.*; 75:e13659. Doi:10.1111/ijcp.13659
- Pala SÇ, Metintaş S., (2020) COVID-19 Pandemisinde Sağlık Çalışanları. *ESTÜDAM Halk Sağlığı Dergisi*. 5(COVID-19 Özel Sayısı):156-68.
- Saad N. M., Mohamad N. E. A. , Haniff M. N., (2020). Relationship between Share Price and COVID Cases among All Sectors in Main Market of Bursa Malaysia. *Global Business and Management Research: An International Journal* Vol. 12, No. 4 (2020)
- Saygılı, M., Avcı, K., Sönmez, S., (2020). Quality of Work Life and Burnout in Healthcare Workers in Turkey. *Journal of Health Management.* 22. 097206342093856. Doi:10.1177/0972063420938562.
- Selamzade F., Özdemir Y., (2020), COVID-19'a Karşı OECD Ülkelerinin Etkinliğinin VZA ile Değerlendirilmesi. *Journal of Turkish Studies*. DOI:10.7827/TurkishStudies.43718
- Sharma C, Singh P, Shekhar S, Jhirwal M, Ghuman NK, Gothwal M, et al. 'How COVID 19 imposed a new normal outlook in reproductive health care of patients, research, teaching and assessment'- Perspective of a Gynecologist. *J Family Med Prim Care* 2020;9:5858-61.
- Sheraton M., Deo N., Dutt T., Surani S., Hall-Flavin D., Kashyap R., (2020). Psychological effects of the COVID 19 pandemic on healthcare workers globally: A systematic review, *Psychiatry Research*, Vol 292, 113360, ISSN 0165-1781. Doi: 10.1016/j.psychres.2020.113360.
- Zheng, C., Hafezi-Bakhtiari, N., Cooper, V., Davidson, H., Habibi, M., Riley, P., Breathnach, A. (2020). Characteristics and transmission dynamics of COVID-19 in healthcare workers at a London teaching hospital. *Journal of Hospital Infection*. VOL 106, ISSUE 2, P325-329, Elsevier, 0195-6701, doi: 10.1016/j.jhin.2020.07.025

ARAŞTIRMA MAKALESİ / RESEARCH ARTICLE

**YEREL YÖNETİMLER PROGRAMLARINDA EĞİTİM VE KARIYER
EDUCATION AND CAREER IN PROGRAMS OF LOCAL ADMINISTRATIONS**

Doç. Dr. Hakan Mehmet KİRİŞ¹

Öğr. Gör. Tuna Emre KÖKLÜ²

ÖZ

Yükseköğretim kurumları, öğrencilerin mezuniyet sonrası hayatlarında yapacakları mesleklere ve kariyer süreçlerine nitelikli bir şekilde hazırlamak, teorik ve pratik bilgiyi öğrencilere aktarmak ve bilgi üreten ve kullanılabilir bilgi üretme becerisi sağlayan yerlerdir. Bir yükseköğretim kurumunda okuyan birey alanıyla ilgili bir mesleği yaptığında öğrencilik hayatında aldığı teorik ve pratik bilgiyi işleyip gerçek hayata uyarlayabildiği takdirde hem bireysel hem de kurumsal performans düzeyi de artmış olacaktır. Burada sayılan hedeflerin gerçekleşebilmesi içinse üniversitelerdeki bölüm ve programların müfredatlarının ve diğer faaliyetlerinin iyi bir şekilde tasarlanıp güncel kalabilmesi ve işe alımlarda iyi bir istihdam politikasının belirlenmesi gerekir. Bütün bu amaçlar doğrultusunda dış paydaşlarla olan etkileşim de son derece önemlidir. Bu çalışmada, Türkiye’de Meslek Yüksekokullarında yer alan Yerel Yönetimler programları hakkında analizlere yer verilecektir. Yerel yönetimler eğitimi çerçevesinde literatür bilgisi, YÖK (Yükseköğretim Kurulu), ÖSYM (Ölçme, Seçme ve Yerleştirme Merkezi) ve programların bulunduğu yüksekokulların web sayfalarında yer alan bilgilerden yararlanarak programın yaygınlığı, belli kriterler çerçevesinde sıralanması, müfredatlarının benzer ve ayrılan yönleri, istihdam olanakları açısından analizi ve geleceği ile ilgili değerlendirmeler yapılmıştır. Böylece yükseköğretim alanında bu alanın güncel durumu hakkında bir çerçeve oluşturulmaya çalışılmıştır. Gerek bu alanda gerekse de farklı alanlarda da bu tür çalışmalara ihtiyaç olduğu ve bunların yükseköğretim politikaları bakımından yararlanılabilir olduğu söylenebilir.

Anahtar Kelimeler: Yerel Yönetimler Programları, Yükseköğretim, Ön Lisans, Meslek Yüksekokulları, Belediyecilik Eğitimi

JEL Kodları: I20, I21, I23, H83, H75

ABSTRACT

Higher education institutions are the establishments that prepare students for their professions and career processes in their post-graduation lives in a qualified manner. They also transfer theoretical and practical knowledge to students and produce knowledge. They also help student to get ability to provide usable knowledge. When a student at higher education institution performs a profession related to his field after graduation, if he can process the theoretical and practical knowledge he received in his student life and adapt it to real life, both individual and institutional performance levels will be increased. In order to succeed targets listed here, the curricula and other activities of the departments and programs in universities must be well designed and updated, and a good employment policy must be determined in recruitment. Interaction with external stakeholders is also extremely important for all these purposes. In this study, Local Government programs situated in the Vocational Schools in Turkey will be analyzed. within the framework of local governments education, its ranking as similar and divergent aspects of the curriculums, employment opportunities and future evaluations, its prevalence as the literature information and the Local Government programs information on the web pages of YÖK, ÖSYM and the Schools where the programs are located. Thus, it was tried to create a framework about the current situation of this

¹ Süleyman Demirel Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü Öğretim Üyesi, 0000-0001-9514-117X, hakankiris@sdu.edu.tr

² Isparta Uygulamalı Bilimler Üniversitesi, Gönen MYO, Yerel Yönetimler Programı, ORCID: 0000-0003-3883-6981, tunakoklu@isparta.edu.tr

department in the field of higher education. It can be said that there is a need for such studies both in this field and in different fields and that they can be utilized in terms of higher education policies.

Keywords: Local Governments Programs, Higher Education, Associate Degree Program, Vocational Schools, Municipal Work Education

JEL Codes: I20, I21, I23, H83, H75

1. GİRİŞ

Yerel Yönetimler, 1982 Anayasası'nın 127. Maddesine göre “*il, belediye veya köy halkının mahalli müşterek ihtiyaçlarını karşılamak üzere kuruluş esasları kanunla belirtilen ve karar organları, gene kanunda gösterilen, seçmenler tarafından seçilerek oluşturulan kamu tüzel kişileridir*” şeklinde tanımlanmıştır. Ülke genelinde ihtiyaç duyulan kamu hizmetlerinin belirli kriterler çevresinde yürütülebilmesi için son derece önemli yönetim birimleridir. Elbette ki kamu hizmetlerinin ilgili birimlerce kaliteli şekilde yapılabilmesi nitelikli insan işgücünü gerektirir. Bu, yerel yönetimler eğitimi konusunu gündeme getirmektedir.

Yerel Yönetimler, üniversitelerin meslek yüksekokulları bünyesinde bulunan bir ön lisans programıdır.³ Bu program, meslek yüksekokullarının (MYO) Yönetim ve Organizasyon bölümü altında yer almaktadır. Meslek Yüksekokulları programlarının, fakültelerin en az dört yıl eğitim veren ve meslek ya da uzmanlık tanımlarına sahip lisans programlarına göre daha kısa ve temel bir çerçevede eğitim verdiğine yönelik bir anlayış bulunmaktadır. Böylece bu programlar, kamu ve özel sektör alanında ihtiyaç duyulan *ara elemanları* yetiştirmektedirler. Ön lisans düzeyinde oluşturulan programın mezuniyet yeterliliğinin iki yıl/dört dönemlik bir süreyi kapsadığı, ders yükü olarak 120 AKTS'nin tamamlanması ve elde edilen genel not ortalamasının mezun olabilirliği sağladığı görülmektedir. Yine bu sistem doğrultusunda öğrenci, ön lisans diplomasına sahip olduktan sonra Dikey Geçiş Sınavı (DGS) ile fakültelerin ilgili bölümlerine geçiş yapabilmekte ve lisans eğitimini tamamlayıp bu kez dört yıllık diplomaya ve onun sağladığı hak ve imtiyazlara sahip olabilmektedir.

Bu çalışma kapsamında Yerel Yönetimler programlarının yer aldığı birimlerin web sayfalarında yer alan *program hakkında* kısımlarının incelenmesine göre, Türkiye’de ilk Yerel Yönetimler programının 1984 yılında Dokuz Eylül Üniversitesi İzmir Meslek Yüksekokulu’nda kurulduğu anlaşılmaktadır. O dönemde *Mahalli İdareler* adıyla kurulan programın kuruluş amacının; *ürettikleri mal ve hizmetler açısından halka en yakın yönetim birimleri olduğu bilinci ile yerel yönetimleri güçlendirecek nitelikli ara elemanlar yetiştirmek* olduğu ve mezunlara *meslek elemanı* unvanı verildiği ifade edilmektedir. Aynı programın güncel amacına bakıldığında; *yerel yönetimlerin daha etkin ve verimli çalışabilmesi için; belediyelere, il özel idarelerine, kaymakamlıklara, köy tüzel kişiliklerine ve diğer kamu kurum ve kuruluşlarına nitelikli işgücü kazandırmak; yetenekli, bilgi birikimine sahip, araştırmacı, edindiği bilgileri iş hayatına aktarabilen, etkin ve kaliteli ara eleman yetiştirmek* şeklinde detaylandırıldığı görülmektedir (imyو.deu.edu.tr). Burada yerel yönetimler programında da diğer pek çok ön lisans ve lisans alanında olduğu gibi, eğitim ve kariyer bakımından çeşitlendirmeye yönelme dikkat çekmektedir. Bu da günümüz istihdam koşulları ve beklentileri dahilinde oldukça olağandır. Bir diğer örnek olarak, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler MYO Yerel Yönetimler Programı verilebilir. Bu program, 1994’te yine Mahalli İdareler adıyla faaliyetlerine başlamıştır. Programın amacı; *öğrencilere yerel yönetimlerin kuruluş, personel ve işleyişlerine ilişkin kural ve süreçlerin karşılaştırmalı olarak öğretilmesi* şeklinde tanımlanmıştır (meobs.marmara.edu.tr). Ayrıca Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi bünyesinde de 1994 yılında yerel yönetimler programının açıldığı görülmektedir. Programın

³ Ayrıca Marmara ve Iğdır Üniversitelerinde bu isimde ve lisans düzeyinde birer bölüm olduğu görülmektedir. Bu durumun diplomaların ve ilgili belgelerin mezunlara sağlayacağı hak ve olası imtiyazlar bakımından karşılığa neden olabileceği şimdiden söylenebilir. Bu nedenle lisans düzeyindeki sayıca az olan bölümlerin isimlendirilmesinde *yerel yönetimler ve siyaset, yerel yönetimler ve kent, yerel yönetimler ve planlama* gibi bir düzenleme yapılabilir. Eryiğit ve Akpınar’ın (2020: 324), Marmara Üniversitesi’nde bulunan yerel yönetimler lisans bölümündeki öğrencilere uyguladıkları anketin sonucunda da lisans programı ile ön lisans programının isimlerinin farklı olması gerektiği belirtilmiş ve *siyaset bilimi ve yerel yönetimler* isminin tercih edildiği görüşmüştür. Yine *Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi* veya *Kamu Yönetimi* bölümlerinin *Yerel Yönetimler* isimli ana bilim dallarına sahip olduğu eklenebilir.

amacının; yerel yönetimlerin kamusal hizmetlerin önemli bir kısmını üstlendiğinden eğitimli iş gücü ihtiyacının arttığı, programın da artan bu ihtiyacı karşılamaya yönelik olarak yerel yönetimlerde çalışabilecek personel yetiştirmek olduğu belirtilmektedir (anadolu.edu.tr).

Bu makalede, Türkiye’deki üniversitelerde 2020 Yükseköğretim Kurumları Sınavı (YKS) sonuçlarına göre, öğrenci alabilen Yerel Yönetimler Programları sıralanmış ve kontenjan, doluluk, puan, müfredat, kariyer, güncel eğilimler gibi göstergeler çerçevesinde değerlendirilmiştir. Böylece yerel yönetimler programına yönelik bir bütüncül görünüm elde edilmeye ve yorumlanmaya çalışılmıştır. Çalışma için gereken veriler; programların yer aldıkları üniversite birimlerinin web sayfaları, YÖK veri tabanı, çeşitli kamu kurumlarının veri tabanları ve alan ile ilgili daha önce yapılmış akademik çalışmalardan yararlanarak edinilmiştir.

2. FARKLI GÖSTERGELER İTİBARIYLA YEREL YÖNETİM PROGRAMLARI

2.1. Sayı İtibariyle Programların Karşılaştırılması

2020 YKS tercih kılavuzunda yer alan ve adaylar tarafından tercih edilebilecek 54 farklı birimde Yerel Yönetimler programı bulunmaktadır. Bunların 9’u birinci öğretimin yanında ikinci öğretim programlarıdır. Ayrıca, bu 54 birimin içinde Anadolu Üniversitesi ve Atatürk Üniversitesi Açıköğretim Fakülteleri de yer almaktadır. Yerel yönetimler programının daha önce özel üniversitelerde de öğrenci aldığı görülmekle birlikte son veriler sadece devlet üniversitelerini işaret etmektedir. Bu veriler, programın tercih oranının ve buna bağlı olarak öğrenci alabilen program sayısının önceki yıllara göre azaldığını göstermektedir.

Tablo 1. Yerel Yönetimler Programına 2020 YKS’de Öğrenci Alabilen Üniversiteler ve Birimleri

1	ADIYAMAN ÜNİVERSİTESİ (Gölbasi Meslek Yüksekokulu)	23	KÜTAHYA DUMLUPINAR ÜNİVERSİTESİ (Simav Meslek Yüksekokulu)
2	AFYON KOCATEPE ÜNİVERSİTESİ (Afyon Meslek Yüksekokulu) +İÖ	24	MALATYA TURGUT ÖZAL ÜNİVERSİTESİ (Battalgazi Meslek Yüksekokulu)
3	AMASYA ÜNİVERSİTESİ (Gümüşhacıköy Hasan Duman Meslek Yüksekokulu)	25	MANİSA CELAL BAYAR ÜNİVERSİTESİ (Salihli Meslek Yüksekokulu) (+İÖ)
4	ANKARA YILDIRIM BEYAZIT ÜNİVERSİTESİ (Şereflikoçhisar Berat Cömertoğlu Meslek Yüksekokulu)	26	MARMARA ÜNİVERSİTESİ (Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu)
5	AYDIN ADNAN MENDERES ÜNİVERSİTESİ (Köşk Meslek Yüksekokulu)	27	MERSİN ÜNİVERSİTESİ (Silifke Meslek Yüksekokulu)
6	AYDIN ADNAN MENDERES ÜNİVERSİTESİ (Kuyucak Meslek Yüksekokulu)	28	MUĞLA SITKI KOÇMAN ÜNİVERSİTESİ (Muğla Meslek Yüksekokulu) (+İÖ)
7	BANDIRMA ONYEDİ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ (Erdek Meslek Yüksekokulu)	29	NEŞEHİR HACI BEKTAŞ VELİ ÜNİVERSİTESİ (Gülşehir Meslek Yüksekokulu)
8	BİNGÖL ÜNİVERSİTESİ (Bingöl Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu)	30	NİĞDE ÖMER HALİSDEMİR ÜNİVERSİTESİ (Niğde Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu)
9	BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ (Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu) (+İÖ)	31	ORDU ÜNİVERSİTESİ (Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu)
10	ÇANAKKALE ONSEKİZ MART ÜNİVERSİTESİ (Biga Meslek Yüksekokulu)	32	SELÇUK ÜNİVERSİTESİ (Akören Ali Rıza Ercan Meslek Yüksekokulu)
11	ÇANAKKALE ONSEKİZ MART ÜNİVERSİTESİ (Çanakkale Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu)	33	SELÇUK ÜNİVERSİTESİ (Beşşehir Ali Akkanat Meslek Yüksekokulu)
12	ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ (Kozan Meslek Yüksekokulu)	34	SELÇUK ÜNİVERSİTESİ (Kadınhanı Faik İçil Meslek Yüksekokulu)
13	DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ (İzmir Meslek Yüksekokulu) (+İÖ)	35	SELÇUK ÜNİVERSİTESİ (Karapınar Aydoğanlar Meslek Yüksekokulu)
14	FIRAT ÜNİVERSİTESİ (Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu) (+İÖ)	36	SELÇUK ÜNİVERSİTESİ (Silifke Taşucu Meslek Yüksekokulu)
15	HATAY MUSTAFA KEMAL ÜNİVERSİTESİ (Antakya Meslek Yüksekokulu)	37	SIİRT ÜNİVERSİTESİ (Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu)
16	HATAY MUSTAFA KEMAL ÜNİVERSİTESİ (Kırkhankale Meslek Yüksekokulu)	38	TEKİRDAĞ NAMIK KEMAL ÜNİVERSİTESİ (Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu)
17	HİTİT ÜNİVERSİTESİ (Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu)	39	TOKAT GAZİOSMANPAŞA ÜNİVERSİTESİ (Niksar Meslek Yüksekokulu)
18	KAHRAMANMARAŞ SÜTÇÜ İMAM ÜNİVERSİTESİ (Pazarcık Meslek Yüksekokulu)	40	TRAKYA ÜNİVERSİTESİ (Uzunköprü Meslek Yüksekokulu)
19	KARAMANOĞLU MEHMETBEY ÜNİVERSİTESİ (Kazım Karabekir Meslek Yüksekokulu)	41	UŞAK ÜNİVERSİTESİ (Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu) (+İÖ)

20	KASTAMONU ÜNİVERSİTESİ (Abana Sabahat Mesut Yılmaz Meslek Yüksekokulu)	42	YALOVA ÜNİVERSİTESİ (Çınarcık Meslek Yüksekokulu) (+İÖ)
21	KIRIKKALE ÜNİVERSİTESİ (Keskin Meslek Yüksekokulu)	43	ZONGULDAK BÜLENT ECEVİT ÜNİVERSİTESİ (Devrek Meslek Yüksekokulu)
22	KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ (Ali Rıza Veziroğlu Meslek Yüksekokulu) (+İÖ)		

2020 YKS Tercih Kılavuzu ile YÖK ATLAS verileri itibariyle Yerel Yönetimler programının bulunduğu üniversiteler ve birimleri tabloda gösterilmiştir. Ayrıca belirtmek gerekir ki, şu an halen daha öğrencisi olan ve eğitim-öğretim süreci devam eden ancak 2020 yılı itibariyle öğrenci alımı durdurulmuş üniversiteler ve birimler Tablo 1'e dahil edilmemiştir.

Tabloya göre, Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi farklı birimlerinde ikişer programa, Selçuk Üniversitesi farklı birimlerinde yer alan beş programa sahipken tabloda görülen diğer üniversitelerde birer yerel yönetim programı bulunmaktadır. Bu üniversitelerde birden fazla aynı programın 2020 yılı itibariyle öğrenci alabilmeleri, onların tercih edilirliliğine işaret etmektedir. Bu eğilimin sürekliliğine bakılması, diğer bir deyişle izleyen yıllarda da devam edip etmeyeceğinin gözlenmesi detaylı bir fikir oluşturulması bakımından öncelikli olacaktır.

Güncel görünüm itibariyle yerel yönetim programlarının sayıca azalma eğiliminde olduğu görülmektedir. Tercih ve doluluk azlığı durumunda Yükseköğretim Kurulu ve üniversiteler düzenleme yapmak gereği duymaktadırlar. Bu da her yıl tercih kılavuzunda yer alan bölüm veya program sayılarını değiştirebilmektedir.

2.2. Puan İtibariyle Programların Karşılaştırılması

2020 yılı YKS tercihleri sonucunda taban puana göre, en yüksek puanlı programlar sıralanabilir. Buna bir de ilgili programların tavan puanları eklenmiş ve aşağıdaki tablo oluşturulmuştur. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler MYO bünyesinde yer alan Yerel Yönetimler Program'ının gerek taban gerekse de tavan puanları bakımından birinci sırada yer aldığı görülmektedir. Marmara Üniversitesi'nin İstanbul'da yer almasının ve 1994 gibi görece eski bir tarihte faaliyetine başlayan yerel yönetimler programının alanında da önemli bir yere sahip olmasının ilk sırada yer alması bakımından öne çıkan göstergeler olduğu söylenebilir.

Dokuz Eylül Üniversitesi İzmir MYO bünyesinde bulunan Yerel Yönetimler Programı için de benzer özellikler ileri sürülebilir. Bu programın kuruluş tarihi, diğerlerine göre daha eskidir ve bu bakımdan alanda öncü ve önemli bir yeri olduğu söylenebilir. Diğer programların büyükşehirlerde ya da büyükşehre oldukça yakın olan Yalova'da yer aldığı dikkat çekmektedir. Çanakkale ise, bir sahil kentidir. Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi'nde yer alan yerel yönetimler programının da bu listede üst sıralarda bulunması, bu program bakımından bu eğitim formatının önemli oranda karşılığı olduğunu düşündürmektedir.

Tablo 2. 2020 YKS Sonuçlarına Göre Programların Başarı Sıralaması

	TABAN PUAN	TAVAN PUANI
MARMARA ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER MYO	261,443	375,467
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ İZMİR MYO	239,404	319,980
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ İZMİR MYO (İ.Ö)	227,011	256,272
ÇANAKKALE ON SEKİZ MART ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER MYO	222,532	290,367
BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER MYO	220,614	283,562
MUĞLA SITKI KOÇMAN ÜNİVERSİTESİ MUĞLA MYO	215,002	262,806
ANADOLU ÜNİVERSİTESİ (Açıköğretim)	208,615	374,709
BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER MYO (İ.Ö)	208,095	240,920
KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ ALI RIZA VEZİROĞLU MYO	203,814	259,533
YALOVA ÜNİVERSİTESİ ÇINARCIK MYO	202,641	250,045

MUĞLA SITKI KOÇMAN ÜNİVERSİTESİ MUĞLA MYO (İ.Ö)

202,215

230,891

Kaynak: www.osym.gov.tr

Kentsel olanakları yüksek olan, görece daha gelişmiş şehirlerde yer alan üniversitelerin daha fazla tercih edilmesi, bu programların puan artışına da katkı yapmaktadır. Büyükşehirlerde yer alan bölüm veya programların ilk sıralarda yer alması, daha önce de farklı araştırmalara konu olmuş bir durumdur. Kiriş ve Gül (2017: 2117-2118) yapmış oldukları bir çalışmada elde ettikleri sonuca göre; üniversite tercihi yapacak olan aday için üniversitenin üç ana kentte ya da diğer büyükşehirlerden birinde olmasının önemli olduğunu ortaya koymuşlar ve *üniversite büyükşehirde okunur* düşüncesinin halen geçerli olduğunu belirtmişlerdir. Apaydın ve Kapucu'nun (2017: 215) yapmış olduğu araştırmaya göre; öğrenciler seçim yaparken seçecekleri üniversitenin sosyal etkinliklerine, akademik itibara ve buna bağlı olarak eğitimin kalitesine bakmaktadırlar. Üniversite tercih sebepleri ile ilgili yapılan bir diğer çalışma da benzer sonuçları ortaya koymuştur. Bu çalışmaya göre; üniversitenin saygınlık ve imajı ile kampüs olanakları adayların tercih sebeplerinde ön plana çıkmaktadır (Çatı vd., 2016: 175).

Günümüzde ulaşım ve iletişim araçlarının gelişimi ve çeşitliliği, yükseköğrenim öğrenci ve adaylarının, bölüm ya da programlar hakkında bilgi ve deneyim paylaşımını da hızlandırmış ve yaygınlaştırmıştır. Özellikle sosyal medya araçlarının çeşitliliği ve etkileri bu kapsamda belirleyici rol oynayabilmektedir. Dolayısıyla öğrenci memnuniyetinin tercih edilebilirlik bakımından önemli bir göstere olduğunu göz önüne almak gerekir. Karadağ ve Yücel'in (2020), üniversite memnuniyeti üzerine düzenli olarak yayınladıkları raporlar bu açıdan önemli veriler içermektedir. YÖK tarafından tutulan istatistik ve diğer verilerin yer aldığı lisans, ön lisans ve mezun atlasları, tercih ve net sıhırbazları da oldukça yararlı içerikler barındırmaktadır. Bu verilerin gelecek yıllarda yükseköğretim konusunda çalışan uzmanların ve üniversite adaylarının daha çok kullanacağı bir içerik olacağı söylenebilir. Buradaki verilerin erişilebilir ve anlaşılır olması önemlidir.

2.3. Kontenjan ve Doluluk İtibariyle Programların Karşılaştırılması

2020 YKS verilerine bakıldığında yerel yönetimler programlarının toplam 3215 kişilik kontenjana sahip olduğu görülmektedir. Bunun 900 kişilik kısmı açıköğretim programlarında yer almaktadır. Yine aynı yılın verilerine göre, 2828 kontenjanın dolu olduğu ve bunun yine 923 kişilik kısmının açıköğretim programları olduğu görülmektedir. Böylece toplam doluluk oranı, %87,96'ya ulaşmıştır. Açıköğretim programları hariç tutulduğundaysa doluluk oranı %83,28 olmaktadır.

Açıköğretim dışında yerel yönetimler programları arasında en yüksek öğrenci kontenjanının Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Şereflikoçhisar Berat Cömertoğlu MYO ile Manisa Celal Bayar Üniversitesi Salihli MYO'da olduğu görülmektedir. Tablo 3'te görüldüğü gibi, en yüksek kontenjanlara sahip olan programların genelde dolu olduğu söylenebilir.

Tablo 3. 2020 YKS Sonuçlarına Göre En Çok Kontenjana Sahip Programlar ve Kazanan Öğrenci Sayısı

	KONTENJAN	KAZANAN
ANADOLU ÜNİVERSİTESİ (Açıköğretim)	500	513
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ (Açıköğretim)	400	410
ANKARA YILDIRIM BEYAZIT ÜNİVERSİTESİ Şereflikoçhisar Berat Cömertoğlu MYO	80	82
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ İzmir MYO	70	72
MANİSA CELÂL BAYAR ÜNİVERSİTESİ Salihli MYO	80	69
KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ Ali Rıza Veziroğlu MYO	65	67
AFYON KOCATEPE ÜNİVERSİTESİ Afyon MYO	60	62
AYDIN ADNAN MENDERES ÜNİVERSİTESİ Köşk MYO	60	62
ÇANAKKALE ONSEKİZ MART ÜNİVERSİTESİ Çanakkale Sosyal Bilimler MYO	60	62
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ İzmir MYO	60	62
FIRAT ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler MYO	60	62
MARMARA ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler MYO	60	62

NİĞDE ÖMER HALİSDEMİR ÜNİVERSİTESİ Niğde Sosyal Bilimler MYO	60	58
ORDU ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler MYO	60	62
UŞAK ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler MYO	60	62

Kaynak: www.osym.gov.tr

2020 YKS tercih sonuçlarına göre kontenjanı dolu olan yerel yönetim programlarına bakıldığında öncelikle açıköğretim programları göze çarpmaktadır. Açıköğretim dışında da 26 programın kontenjanı dolu durumdadır ve bunların 4'ü ikinci öğretim programıdır. Diğer programların kontenjanlarının ilk tercihlerle dolmadığı söylenebilir.

Tablo 4. 2020 YKS Sonuçlarına göre Kontenjanı %100 Dolan Programlar ve Kazanan Öğrenci Sayısı

	KONTENJAN	KAZANAN
ANADOLU ÜNİVERSİTESİ (Açıköğretim)	500	513
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ (Açıköğretim)	400	410
ANKARA YILDIRIM BEYAZIT ÜNİVERSİTESİ Şereflikoçhisar Berat Cömertoğlu MYO	80	82
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ İzmir MYO	70	72
KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ Ali Rıza Veziroğlu MYO	65	67
AFYON KOCATEPE ÜNİVERSİTESİ Afyon MYO	60	62
AYDIN ADNAN MENDERES ÜNİVERSİTESİ Köşk MYO	60	62
ÇANAKKALE ONSEKİZ MART ÜNİVERSİTESİ Çanakkale Sosyal Bilimler MYO	60	62
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ İzmir MYO	60	62
FIRAT ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler MYO	60	62
MARMARA ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler MYO	60	62
ORDU ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler MYO	60	62
UŞAK ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler MYO	60	62
BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler MYO	55	57
BANDIRMA ONYEDİ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ Erdek MYO	50	52
BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler MYO (İ.Ö)	50	52
ÇANAKKALE ONSEKİZ MART ÜNİVERSİTESİ Biga MYO	50	52
ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ Kozan MYO	50	52
HATAY MUSTAFA KEMAL ÜNİVERSİTESİ Antakya MYO	50	52
KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ Ali Rıza Veziroğlu MYO (İ.Ö)	50	52
MUĞLA SITKI KOÇMAN ÜNİVERSİTESİ Muğla MYO	50	52
TEKİRDAĞ NAMIK KEMAL ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler MYO	50	52
YALOVA ÜNİVERSİTESİ Çınarcık MYO	50	52
MERSİN ÜNİVERSİTESİ MYO	50	51
MUĞLA SITKI KOÇMAN ÜNİVERSİTESİ Muğla MYO (İ.Ö)	45	47
MALATYA TURGUT ÖZAL ÜNİVERSİTESİ Battalgazi MYO	40	41
UŞAK ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler MYO (İ.Ö)	40	41
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ Beyşehir Ali Akkanat MYO	30	31

Kaynak: www.osym.gov.tr

Anadolu Üniversitesi ile Atatürk Üniversitesi Açıköğretim programlarının toplamda 900'ü aşkın kontenjanları, yerel yönetimler programlarındaki toplam kontenjanın 1/3'üne denk gelmektedir. Bu programların kontenjanının dolu olması ve önceki başlıkta da görüldüğü ve değinildiği gibi, Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yerel Yönetimler Programının ilk sıralarda yer alan puana sahip olması, bu formattaki programın tercih edilirligine işaret etmektedir. Bu tercihin yerel yönetim birimlerinde halihazırda çalışanlar tarafından yapıлып yapılmadığına yönelik bir araştırma anlamlı olabilir.

2019 yılının YKS tercihleri toplu incelendiğinde, yerel yönetimler programına yerleşenlerin diğer tercihlerinde %15 oranında yine bir yerel yönetimler programının olduğu, %7'lik oranda lisans programlarının olduğu, bunlardan sonra ise sırasıyla *işletme yönetimi, büro yönetimi ve yönetici asistanlığı, bankacılık ve sigortacılık, bilgisayar programcılığı, adalet, çocuk gelişimi, dış ticaret, turizm ve otel işletmeciliği ile tıbbi dokümantasyon ve sekreterlik* programlarına yöneldikleri ayırt edilmektedir (bkz. yokatlas.yok.gov.tr).

2.4. Müfredat İtibariyle Programların Karşılaştırılması

2000'li yılların henüz başında yayınladıkları çalışmada Özgür ve Azaklı (2001: 69), *yerel yönetimler programlarının müfredatlarının lisans düzeyinde kamu yönetimi programları ile benzeştigine ancak bunun çeşitlenme eğiliminde olduğuna da dikkat çekmişlerdi. Günümüzde, yerel yönetimler programlarının müfredatları incelendiğinde siyaset bilimi ve kamu yönetimi bölümleriyle benzeşme yine görülmektedir. YÖK'ün ortak zorunlu dersleri dışında kamu yönetimi, yerel yönetimler, siyaset bilimi, kentleşme ve çevre sorunları, kent analizi, idare hukuku, Avrupa Birliği, işletme, iktisat, temel hukuk, bilgisayar, kamu personel yönetimi, protokol bilgisi, maliye ve muhasebe* gibi bazı derslerin tüm üniversitelerdeki yerel yönetimler programlarında ortak olarak yer aldığı görülmektedir. Ayrıca, staj dersi zorunluluğu da tüm programlarda mevcuttur.

Bu dersler dışında bazı programların daha spesifik konuları içeren dersleri gerek zorunlu gerek seçmeli dersler kısmında müfredatlarına eklediği söylenebilir. Bunlar; *Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler MYO Yerel Yönetimler dersleri arasında kentsel estetik, yerel siyaset, finansal okuryazarlık, kent kültürü; Isparta Uygulamalı Bilimler Üniversitesi Gönen MYO'da yerel siyaset, performans yönetimi, dijital bilgi teknolojileri, iş ve sosyal güvenlik hukuku; Dokuz Eylül Üniversitesi İzmir MYO'da Toplumsal Cinsiyet, Kentsel Ulaşım, Zabıta Yönetimi; Bursa Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler MYO; Doğal Afet Kaynaklı Kriz Yönetimi; Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Çanakkale Sosyal Bilimler MYO; Kriz ve Afet Yönetimi, Atık Yönetimi; Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Şereflikoçhisar Berat Cömertoğlu MYO; Kamu Politikası Analizi, Zabıta Hizmetleri* olarak sayılabilir. Bu dersler, müfredata daha spesifik ve güncel konuları da ekleyerek programın günün gereksinimlerine göre güncel kalmasını ve/veya dış paydaşlarla olan iletişim sonucunda bölgesel ihtiyaçların karşılanmasını sağlamak ya da akademik personelin uzmanlığını yansıtmak amacıyla yönelik olabilmektedir.

Yerel yönetim birimlerinde çalışacak personelin nitelikli bireyler olarak istihdam edilmesi için yükseköğretim kurumlarındaki yerel yönetimler, kamu yönetimi ve siyaset bilimi ve kamu yönetimi bölümlerinin müfredatlarının iyi bir şekilde tasarlanması gerekir. Güncel gelişmelere ve dış paydaşların ihtiyaçlarına cevap veremeyen bir program müfredatı nitelikli bireylerin yetişmesi konusunda yetersiz kalacaktır. Özellikle yerel yönetimler alanında yapılan reformlar, teknolojik gelişmeler ve bu bağlamda değişen ihtiyaçların gözetilip müfredatlara yansıtılması gereklidir. Ayrıca, 2020 yılında başlayan pandemi neticesinde eğitim-öğretim metotları konusunda radikal değişimler olmuştur. Diğer sektörlerde olduğu gibi eğitim-öğretim faaliyetleri de çevrimiçi yürütülmeye başlamıştır. Bu doğrultuda, ders müfredatlarının ya da içeriklerinin web tabanlı eğitim, eğitsel dijital platformlar gibi ders ya da konuları da içerecek şekilde düzenlenmesi gerektiği söylenebilir. Öğrencilere bu konularda verilecek bilgiler, onların güncel gelişmelerin hızlı dönüşümüne ayak uydurmasını kolaylaştıracaktır. Ayrıca, Türkiye Yükseköğretim Yeterlilikler Çerçevesinde yer alan 5. Düzey (Ön lisans Eğitimi) Yeterlilikleri alana, iletişime ve öğrenmeye yönelik belirgin nitelikler ortaya koymuştur.

3. YEREL YÖNETİMLER EĞİTİM VE KARIYERİNDE GÜNCEL EĞİLİMLER

Mesleki eğitim çerçevesinde çalışma hayatı öncesinde ve sırasında olmak üzere başlıca iki tür eğitimden bahsedilebilir. Çalışma hayatının öncesinde genellikle ortaöğretim ve ön lisans programlarının yanında biraz da lisans programlarının bu yönde eğitim verdikleri görülebilir (Çobanlar, 2017: 38). Çalışma hayatının öncesinde kişinin, işe başlamadan önce yeterli ve gerekli bilgi ve donanıma sahip olması

sağlanır. Kamu hizmeti yürütmek gibi yerel, bölgesel ve ülke ölçeğinde son derece önemli bir sürecin aksamaması ve hatta nitelikli bir kamu politikası çıktısı elde edebilmek için bireylerin işinin kapsamı ile ilgili teorik ve pratik bilgiye sahip olması önemlidir. Yerel yönetimler programı eğitimini ve mezunlarının kariyer alternatiflerini bu kapsamda ele almak gerekir.

Geray'ın (1994) sözünü ettiği 1990'ların başında yapılan bir araştırmaya göre, atanmış ve seçilmiş yerel yöneticiler, bu alanda eğitilmiş personele fazlasıyla ihtiyaç duyulduğunu belirtmişler ve yerel yönetimler eğitimi veren kurumların artmasını talep etmişlerdir. Bu araştırmanın bulguları arasında özellikle belediye başkanlarının özel bir eğitim alanı olduğu vurgulanmış, o dönem yeni açılan mahalli idareler liseleri olumlu karşılanmış, bu eğitimin ön lisans ve lisans aşamalarının da olması gerektiği belirtilmiştir (Geray, 1994: 188). Özgür ve Azaklı (2001: 64), 2000'li yılların başında yayınladıkları çalışmalarında mahalli idareler liselerinin ve ön lisans programlarının henüz yeni olduklarından söz etmektedirler. Aslan ise (2000: 80), yine 2000'li yılların başında yerel yönetimler programlarının ortaöğretim düzeyinde kapatılması gerektiğini ve bu eğitimin yükseköğretimde yaygınlaşmasını savunmuştur. O tarihten itibaren de yerel yönetimler alanının ön lisansta yaygınlaştığı görülmüştür. Günümüzde, söz konusu bu alanın lisans düzeyine doğru yönelimi olduğu dikkat çekmektedir. Yakın gelecekte lisans düzeyinde Yerel Yönetimler bölümlerinin artış göstereceği beklenebilir.

Yerel yönetimlerin özellikle yerelin ihtiyaçlarını karşılamak ve giderek çeşitlenen hizmetleri yürütmek durumunda olduğu göz önüne alındığında nitelikli çalışanlara gereksinim duyacağı söylenebilir. Bu gereksinimin iyi eğitilmiş bir işgücü ile karşılanmasının, yerel yönetimlerin faaliyetlerine muhtemelen olumlu yansıtacağı da öngörülebilir. Yerel yönetimlerin çalışan gereksinimlerinin karşılanması bakımından ilk akla gelen alanı, yerel yönetimler programları oluşturmaktadır. Bu doğrultuda, yerel yönetimler programlarının verdikleri bilgilere bakıldığında, bu programların *belediyeler, il özel idareleri, köy tüzel kişilikleri, diğer kamu kurum ve kuruluşları* ve giderek artan şekilde bu kapsama dahil edilen, *özel sektör kuruluşlarının* ihtiyaç duyduğu *ara elemanların* yetiştirilmesini amaçladığı anlaşılmaktadır. Günümüzde *yerel yönetim programlarından mezun olanlar, yerel yönetim birimlerinde çalışanlar* şeklinde ifade edilebilecek bir önermenin pek çok istisnasının olabileceğini kabul etmek gerekir. Öncelikle yerel yönetim birimleri, farklı alanlarda eğitim görmüş işgücüne de ihtiyaç duyabildiklerinden veya onları tercih edebildiklerinden yerel yönetimler programı yanında pek çok alandan istihdam sağlayabilmektedirler. Diğer yandan yerel yönetim programı mezunlarının da farklı sektörlerde iş aramaları, biraz da yerel yönetim birimlerinin tercihlerinden dolayı olsa gerek, yaygındır.⁴ Buna bir de yerel yönetimlere yönelik tanımlanmış bir meslek alanına, benzer alandaki lisans programı mezunlarının ya da teknik özelliği ağır basan bir alanın mezunlarının da yönelebiliyor olmasını eklemek mümkündür. Yerel yönetimler programları öğrencilerinin *lisans tamamlama* olarak nitelendirilen *Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi* veya *Kamu Yönetimi* bölümlerinden mezun olmaları tabloyu tamamlamaktadır. Bu ve benzeri durumlar, neredeyse her alanda olduğu gibi, yerel yönetimler eğitiminde de çeşitlendirmeyi ve iş piyasasına yönelik eğilimleri izlemeyi gerekli kılmaktadır.

Son dönemde tercih listesinde yer alabilen yerel yönetimler programlarının sayısında önemli bir azalma olduğu dikkat çekicidir. Bunun bir tür dengelenme olup olmadığı, süreklilik gösterip göstermeyeceği konusunda yorum yapmak için henüz erken olduğu söylenmelidir. Zira yükseköğretime yönelik tercih eğilimleri oldukça değişken olabilmektedir. Yine de akademik kadro, kurumsal tarih, tanınırlık, kontenjan doluluğu ve coğrafi konum bakımından bazı yerel yönetimler programlarının öne çıktığını söylemek yanlış olmayacaktır.

Elbette, ara eleman yetiştirilmesi ve bunların işgücü piyasasında tutunabilmesi konusu, uzun süredir tartışılmaktadır. Ancak bunun için iş ve yeterliliklerin tanımlanması önemli bir öncelik olarak kabul edilmelidir. Yerel yönetimler programlarının mezunlarının hangi yeterliliklere sahip olacağı, yerel

⁴ Yüceyılmaz vd.'nin (2014: 57), Aydın Adnan Menderes Üniversitesi Kuyucak MYO Yerel Yönetimler Programında yaptıkları bir anketin sonucuna göre bu öğrencilerin istihdam beklentilerinin ağırlıklı olarak *memurluk* olduğu, mutlaka yerel yönetim birimlerinde istihdam beklentisinin ise oldukça az olduğu görülmektedir.

yönetim birimlerinin ya da diğer kamu veya özel sektör kuruluşlarının bu alanda yetişmiş kişiye nerede ihtiyaç duyacağı gibi noktaların ilgili kesimlerin talep, beklenti ve katılımlarıyla oluşturulması gerekir.

Başlıca mevzuata bakıldığında 5393 sayılı Belediye Kanunu'nun 49'uncu maddesi ile getirilen sınırlama belediyeleri personel istihdamı konusunda daha dikkatli davranmaya yönlendirmektedir. Bu kanuna ve 5302 sayılı İl Özel İdaresi Kanunu'na dayanılarak çıkartılan norm kadro yönetmelikleri ile mahalli idarelerde personel istihdamına belli bir disiplin getirilmiştir. 5393 sayılı Belediye Kanunu'nun 49'uncu maddesi nitelikli personel istihdamını kolaylaştıran hükümler ihtiva etmektedir (2019 Yılı Mahalli İdareler Genel Faaliyet Raporu). 2019 tarihli Mahalli İdarelere İlk Defa Atanacaklara Dair Sınav ve Atama Yönetmeliği'ne göre, yerel yönetimlere iki şekilde ilk atama yapılabilmektedirler. Bunlardan ilki, *merkezi yerleştirme yoluyla atama* iken diğeri, *idare tarafından yapılacak sınav yoluyla atama* olarak tanımlanmıştır. KPSS B grubu sınavın birinci yöntemde asıl, ikinci yöntemde önkoşul olduğu görülmektedir. Yerel yönetimlerin lisans mezunu eleman istihdam etmeye yönelmeleri, yerel yönetimler ön lisans eğitimi ve tercih edilirliliği bakımından belirleyicidir. Buna ek olarak yerel yönetimler personelinin toplam kamu personeli içindeki oranının %5,1 olduğu ve bu oranın da azalma eğilimi gösterdiği söylenebilir. Üstelik son dönemde yerel yönetimlerin eleman alımlarında ağırlıklı olarak lisans mezunlarına yönelik kadro açıklarını ortaya koymaktadır. Dolayısıyla yerel yönetimler programlarının kendi alanındaki istihdam olanakları oldukça kısıtlı hale gelmiş görünmektedir.⁵

Ülkemizde iş alanlarında eğitim alanı-meslek ilişkisine dayalı katı bir prosedür olmadığı için programdan mezun kişiler mezuniyet alanları dışında da işe girebilmektedirler. Ancak yine de mezunların zabıta hizmetleri, belediyelerin ve kaymakamlıkların özel kalem müdürlükleri, belediye ve kaymakamlıklar içinde yer alan kamu hizmeti yürütülmesi ile ilgili çeşitli birimler, il özel idareleri, belediye şirketleri vs. kurumlarda istihdam edilmesinin daha yararlı olacağı söylenebilir. Onuncu Kalkınma Planı 2014-2018 Yerel Yönetimler Özel İhtisas Komisyonu Raporunda, yerel yönetimler personelinin yerel yönetimler ya da kamu yönetimi eğitimi alanlardan seçilmesi yönünde istihdam politikasından bahsedilmektedir. Ayrıca, 2019 yılı Nisan ayında Marmara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi ile Türkiye Belediyeler Birliği ortaklığında organize edilen *Yerel Yönetimlerin Lisans Öğreniminde Kariyer Planlama Çalıştayında*; “Yerel Yönetimler Lisans Mezunlarının Yerel Yönetimlerde İstihdamı ve Akademik Açından Hukuki Statüleri” ile “Yerel Yönetimler Lisans Mezunlarının Kariyer Mesleklere Girebilmeleri İçin Alınması Gereken Tedbirler” başlıklı iki oturum gerçekleştirilmiştir.⁶ Bu tür bir çalıştayın ön lisans yerel yönetimler programı için veya bütüncül bir bakış açısıyla yapılması gerekir.

Kamu hizmetlerinin etkin ve verimli görülmesi esasına dayanılarak; bu hizmetleri görececek kişilerin nitelikli ve donanımlı kişilerden oluşması önemlidir. Ancak burada şöyle bir soru ortaya çıkmaktadır; bu kişilerin yeterliliklerini ölçecek gösterge nedir? Örneğin, bir yerel yönetimler ön lisans ya da kamu yönetimi lisans bölümünden mezun olmak (yabancı dil bilgisi, analitik düşünme, entelektüel bilgi vs. gibi faktörler dışında) yerel yönetimler biriminde çalışmak için yeterli midir? Herhangi bir yerel yönetim biriminde teknik ve özel bir uzmanlık isteyecek işler hariç diğer idari birimlerde ön lisans ya da kamu yönetimi lisans bölümünden mezun olanlara öncelik mi tanınmalıdır? Bu gibi soruları çoğaltabilmekle birlikte katı bir eğitim-meslek sınıflandırması hem mümkün değildir hem de adaletli olmayacaktır. Ayrıca, modern anlayış da bu tür bir katı sınıflandırmayı artık kabul etmemektedir. Yine de Türkiye Yükseköğretim Yeterlilikler Çerçevesi (TYYÇ⁷)'nde yer alan rapora göre; *İşletme ve Yönetim Bilimleri Temel Alanı, özel sektör ve kamu sektöründe, işletme ve yönetim fonksiyonlarının tamamına ilişkin istihdam alanlarına ilişkin mesleğe (sektöre) yönelik alanları kapsamaktadır. Temel alandaki ön lisans*

⁵ Saha araştırmalarını içeren Yerel Yönetim çalışmalarına bakıldığında ilgili birimde çalışanların demografik bilgileri kısmında eğitim düzeylerine göre sınıflandırmalar yapılmıştır. Bunun yanında, bu tür çalışmalarda üniversite mezunu yerel yönetimler çalışanlarının mezun oldukları bölümlerin de sorulmasının alan yazımına faydalı olacağı düşünülmektedir.

⁶ Ayrıntılı bilgi için bkz: <https://siyasal.marmara.edu.tr/notice/yerel-yonetimlerin-lisans-ogreniminde-kariyer-planlama-calistayi>

⁷ Yerel Yönetimler programı, Türkiye Yükseköğretim Yeterlilik Çerçevesindeki (TYYÇ) sınıflandırmaya göre ISCED Kodu 34 olup “İşletme ve Yönetim Bilimleri” temel alanında yer almaktadır. Ayrıntılı bilgi için bkz <http://tyyc.yok.gov.tr/?pid=25>

programlarında doğrudan sektöre (mesleğe) yönelik işgücü hazırlamak söz konusu iken, lisans programları mezunları da sektöre ilişkin insan kaynağı ve yönetici adayları olarak hazırlanabileceği gibi, işletme ve yönetim bilimlerinin bütün uzmanlık alanlarında, yönetim, pazarlama, finans, muhasebe, denetim, insan kaynakları yönetimi, kamu yönetimi ve siyaset bilimi gibi alanlarda yüksek lisans ve doktora dereceleri alabilir şeklinde tanımlamanın bulunması programın ve mezunlarının geleceği açısından önemlidir.

Yerel yönetimler birimlerinde çalışanlar kamu yönetimi alanında hizmet öncesi ve hizmet içi eğitim almaktadır. İstihdam edilen personelin yerel yönetimler ön lisans ya da kamu yönetimi lisans bölümünden mezun olması hizmet öncesi ve hizmet içi eğitim faaliyetlerinin başarısını da etkileyeceği açıktır. Ancak, son yıllarda yapılan KPSS Ön Lisans sınavı ile gerçekleşen memur atamalarında ön lisans düzeyinde yerel yönetimler programı mezunlarına herhangi bir kadronun verilmediği görülmüştür. Aynı birimde yer alan ve sosyal bilimlerden olan bölümlere kadro verilirken yerel yönetimler bölümü mezunlarına kadro verilmemesi bölümün geleceğini büyük ölçüde olumsuz etkilemektedir. Ayrıca, belediyelerin personel alım ilanlarına bakıldığında da benzer bir durum görülmektedir. Sadece birkaç belediyenin toplamda çok sınırlı bir kadro sayısı ile yerel yönetimler mezunu özel şartı koyduğu görülmüştür. Bunun dışındaki alımlarda ise, lisans düzeyi arandığı saptanmıştır.

Yerel yönetimler programlarının bir diğer dezavantajı kendisiyle ilgili doğrudan bir mesleki tanımın yapılamamasıdır. Örneğin, ön lisans düzeyinde teknik bir program, Bankacılık ve Sigortacılık programı, Büro Yönetimi ve Yönetici Asistanlığı gibi programları doğrudan bir meslekle eşleşebilirken yerel yönetimler programı için böyle bir şey söz konusu değildir. Bununla birlikte, bireylerin istihdam tercihleri, yerel yönetimlerin personel alımlarındaki nitelik kriterleri ve daha önce de bahsedildiği gibi ön lisans düzeyinde gerçekleşen KPSS sınav puanı ile kamu kurumu atamalarında Yerel Yönetimler programı mezunlarına kadro verilmemesi gibi sebeplerle mezunlar farklı alanlarda iş aramaktadırlar.

4. SON SAPTAMA VE ÖNERİLER

- Yerel yönetimler ön lisans programının tercih edilirliliği azalma eğilimindedir.
- Marmara Üniversitesi ve Dokuz Eylül Üniversitesi'nin yerel yönetimler programlarının tercih edilebilirlik ve imaj açısından ön plana çıktığı görülmektedir.
- Konya, Çanakkale, Aydın ve Hatay'da birden fazla yerel yönetimler programları revaçtadır.
- Memur atamalarında yerel yönetimler programı mezunları dezavantajlı durumdadır.
- Yerel yönetimler alanında ön lisans, lisans ve lisansüstü eğitim ile istihdam alanlarını ele alan kapsamlı bir çalışma yapılması gereklidir.
- Yerel yöneticilere ve yerel yönetim birimlerinde çalışanlara yönelik sertifikasyon programının düzenlenmesi örneğin muhtarların eğitime katılması ve böylelikle sertifika alabilmesi yararlı olacaktır.
- Açıköğretim Fakültesi Yerel Yönetimler programları da talep görmektedir. Bunların, yerel yönetimlerde çalışanlar tarafından tercih edilirliliğini, neden ve sonuçlarını ele alan bir çalışma yararlı olacaktır.

- Yerel yönetim eğitimi ile uygulamasını birbiriyle ilişkilendiren proje, staj, danışmanlık gibi araçların daha fazla işler hale getirilmesi her iki alana da katkı sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

- Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi web sayfası <http://anadolu.edu.tr> (Erişim Tarihi:01 Eylül 2020).
- APAYDIN, Ç. ve KAPUCU M. S., (2017), “Üniversiteyi Tercih Etme, Akademik İtibar ve Sosyal Etkinlik Arasındaki İlişki: Akdeniz ve Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Lisans Öğrencileri Örneği”, Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi, Cilt 23, Sayı 2, 199-222.
- ASLAN, O. E., (2000), “Yerel Yönetimlerde Hizmet Öncesi Eğitim”, Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi, Cilt 9, Sayı 4, 71-85.
- ÇATI, K., İŞTAR, E. ve ÖZAN, H., (2016), “Üniversite Tercihlerine Etki Eden Faktörlerin İncelenmesi: Türkiye Geneline Bir Alan Araştırması” Yükseköğretim ve Bilim Dergisi, Cilt:6, Sayı:2, 163-177.
- ÇOBANLAR, İ., (2017), Türkiye’de Yerel Siyasetçilerin Eğitimi: Aydın İli Örneği, Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Aydın.
- Dokuz Eylül Üniversitesi İzmir Meslek Yüksekokulu (İMYO) web sayfası <http://imyoeu.edu.tr/tr/> (Erişim Tarihi:01 Eylül 2020).
- ERYİĞİT, B. H. ve AKPINAR A., (2020), “Türkiye’de Yerel Yönetimler Lisans Eğitimi Tecrübesi: Mevcut Durumu, Sorunlar ve Geleceğine Yönelik Bir İnceleme”, Tesam Akademi Dergisi, 7(2), 301-329
- GERAY, C., (1994), “Belediyecilik Eğitimine Duyulan Gerekçinim ve Öneriler”, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi (Prof. Dr. Yılmaz Günal'a Armağan), Cilt: 49, Sayı: 3-4, 185-198).
- KARADAĞ, E., ve YÜCEL C., (2020), “Türkiye Üniversite Memnuniyet Araştırması”, Üniversite Araştırmaları Laboratuvarı Yayınları.
- KİRİŞ, H. M. ve GÜL, H., (2017) “Büyük Veri Analizi Temelinde Türkiye’de Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi (SBKY) ile Kamu Yönetimi (KY) Bölümleri Sıralaması ve Değerlendirmesi”, Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi Y.2017, C.22, Kayfor15 Özel Sayısı, s.2109-2131.
- Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu web sayfası <http://meobs.marmara.edu.tr> (Erişim Tarihi:01 Eylül 2020).
- Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Muğla Meslek Yüksekokulu Web Sitesi, <http://muglayob.mu.edu.tr/tr/bolum-hakkinda-1241> (Erişim Tarihi:01 Eylül 2020).
- ÖSYM Web Sayfası <https://www.osym.gov.tr/TR,19415/kpss-20201-bazi-kamu-kurum-ve-kuruluslarinin-kadro-ve-pozisyonlarına-yerlestirme--icin-tercih-kilavuzu-ve-tablolar.html>(Erişim Tarihi:07 Ekim 2020).
- T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı Yerel Yönetimler Genel Müdürlüğü, 2019 Yılı Genel Faaliyet Raporu <https://webdosya.csb.gov.tr/db/yerelyonetimler/icerikler//2019-yili-mahall--i-dareler-genel-faal-yet-raporu-18082020-20200818142825.pdf> (Erişim Tarihi:13 Aralık 2020).

T.C. Kalkınma Bakanlığı Onuncu Kalkınma Planı 2014-2018 Yerel Yönetimler Özel İhtisas Komisyonu Raporu, ISBN 978-605-4667-65-9, YAYIN NO: KB: 2868-ÖİK: 718, 2014, Ankara.

Türkiye Yükseköğretim Yeterlilikler Çerçevesi <http://tyyc.yok.gov.tr> (Erişim Tarihi:10 Aralık 2020).

YÜCEYILMAZ, Y., KIZILYALÇIN A. Ve ALPTEKİN D., (2014), “Yerel Yönetimler Programı Öğrencilerinin İstihdamı ve İstihdam Beklentileri Üzerine Bir Araştırma”, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler MYO Cilt 17, Sayı 1, 39-64.

Yüksek Öğretim Kurumu YÖK ATLAS Web Sayfası, <https://yokatlas.yok.gov.tr/> (Erişim Tarihi:07 Ekim 2020).

2019 Tarihli Mahalli İdarelere İlk Defa Atanacaklara Dair Sınav ve Atama Yönetmeliği <https://www.mevzuat.gov.tr/> (Erişim Tarihi:10 Kasım 2020).

5302 Sayılı İl Özel İdaresi Kanunu <https://www.mevzuat.gov.tr/> (Erişim Tarihi:10 Kasım 2020).

5393 Sayılı Belediye Kanunu <https://www.mevzuat.gov.tr/> (Erişim Tarihi:10 Kasım 2020).

ARAŞTIRMA MAKALESİ / RESEARCH ARTICLE

İZNİK’İ ZİYARET EDEN TURİSTLERİN KÜLTÜREL DENEYİMLERİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

A STUDY ON THE CULTURAL EXPERIENCES OF TOURISTS VISITING İZNIK

Öğr. Gör. Yusuf ÇUHADAR¹

ÖZ

Günümüzde bilimim ve teknolojinin hızla gelişim göstermesiyle özellikle kitle iletişim araçlarındaki yaşanan gelişmeler insanların bilgiye erişimini kolaylaştırmıştır. Web 2.0 teknolojisi uygulamaya girmesinden beri, destinasyonlar hakkında çevrimiçi online yapılan yorum ve değerlendirmeler, nihai tüketicinin satın alma davranışları üzerinde etki göstermeye başlamıştır. Bu çalışmanın amacı, yüksek kültür turizmi potansiyeline sahip İznik’i ziyaret eden turistlerin kültürel deneyimlerinin incelenmesidir. Bu amaca uygun olarak araştırmada, içerik analizi yöntemi kullanılmıştır. Bu bağlamda, 08.06.2012- 14.11.2020 tarihleri arasında ilk yorumdan son yoruma Tripadvisor web sayfalarında yer alan İznik ile alakalı yapılmış olan 179 çevrimiçi yorum incelenmiştir. Elde edilen yorumlar nitel veri analizlerinde sıkça kullanılan MAXQDA yazılımından yararlanılarak çözümlenmiş, kelime frekansları ve bulutu oluşturulmuştur. İznik’e yönelik olarak yapılan çevrimiçi yorumların %85’i olumlu; %15’i ise olumsuz olduğu tespit edilmiştir. Araştırma bulgularında, olumlu yorumlar arasında tarihi yerler, ulaşım kolaylığı, doğal yapı ve çinicilik faaliyetleri gibi unsurlar ön plana çıkmıştır. Olumsuz yorumlar arasında ise, alt yapı üst yapı eksikliği, yanlış yapılanma ve otopark sorunu gibi ifadeler saptanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kültür turizmi, İçerik analizi, Tripadvisor, İznik

Jel Kodları: Z39, L83

ABSTRACT

Today, with the rapid development of science and technology, especially the developments in the mass media have made it easier for people to access information. Since the introduction of Web 2.0 technology, online reviews and evaluations of destinations have begun to have an impact on the purchasing behavior of the end consumer. The purpose of this study is to examine the online interpretations of Iznik, the historical settlement with high cultural tourism potential. For this purpose, content analysis method was used in the research. In this context, between 08.06.2012 and 14.11.2020, 179 online comments related to Iznik on Tripadvisor web pages from the first to the last comment were examined. The obtained comments were analyzed using the MAXQDA software, which is frequently used in qualitative data analysis, and word frequencies and cloud were created. 85% of online comments made for Iznik are positive; 15% were found to be negative. Among the positive comments in the findings of the research, elements such as historical places, ease of transportation, natural structure and tile activities came to the fore. Among the negative comments, there were expressions such as lack of infrastructure superstructure, wrong structuring and parking problem.

Keywords: Cultural tourism, Content analysis, Tripadvisor, Iznik

Jel Codes: Z39, L83

1. GİRİŞ

Bilimin ve teknolojinin gelişme göstermesiyle insanlık tarihine yön verecek çeşitli buluşlar meydana gelmiştir. Bu buluşlardan biri olan internet ve onunla beraber gelişen yeni buluşlar insan yaşamını

¹ Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi, Osmaneli Meslek Yüksekokulu, Otel, Lokanta ve İkram Hizmetleri Bölümü, <https://orcid.org/0000-0002-1765-9675>, yusuf.cuhadar@bilecik.edu.tr

kolaylaştırıcı faaliyetler bütünü olarak karşımıza çıkmaktadır. Ağların ağı olarak isimlendirilen internet ve onun algılanan yüzü olarak ifade edilen World Wide Web bu yeni teknolojik gelişmelerden birisidir. Zamanla gelişen Web 1.0 yerini Web 2.0'a bırakmıştır. Birçok sektör ve insanlar Web 2.0'ın gelişiminden ve getirdiklerinden etkilenmiştir. Günümüzde insanlar Web 2.0 teknolojisini kullanarak internet camiasında içerik oluşturup bu içerikleri çeşitli uygulamalar vasıtasıyla belirli platformlardan paylaşmaya başlamışlardır. Bu durum insanlar için sınırı olmayan bir kaynak olma özelliğini taşıyan internet aleminde etkileşimi ve iletişimi farklı bir boyuta geçirmiştir.

Değişik isimlerle anılan internet alemi, sanal dünya ya da sanal ortam, insanların yüz yüze konuşma gibi ortamlarda birbirlerini fiziksel olarak bedenleriyle tanıdıkları şekilde değil de bir bilgisayar ekranında oluşturulan yazılı metin ve semboller yardımıyla ve bedensiz olarak tanıdıkları bir ortamdır (Poster, 1997). Bu bağlamda insan oğlu klasik ağızdan ağıza iletişim yerini sanal ortamda ağızdan ağıza iletişime özetle elektronik ağızdan ağıza iletişime doğru evrilmiştir. Saruşık ve Özbay'a (2012) göre elektronik ağızdan ağıza iletişim; önceden birbirini tanımayan bireyler arasında sanal ortamda, farklı platform ve yöntemler aracılığıyla birden fazla konunun ya da yorumun paylaşılabilirdiği bir iletişim uygulamasıdır. Bu paylaşım, internet kullanıcılarının artması ve yorum sitelerinin çoğalmasıyla daha geniş kitleleri bünyesine katmaya başarmıştır. Çuhadar ve Akçıl'a (2018) göre Geçmişte kişiler belirli bir ürünü satın almak maksadıyla hareket ettiklerinde, ürün hakkında bilgi almak için doğal olarak etrafındaki kişilerin görüşlerine başvururlardı. Günümüzde ise internet arayüzlü iletişim platformları, kişilerin bir mamulü satın almaya geçmeden önce başvurdukları bilgi kaynağı olarak önemli bir konuma gelmiştir. Buda gösteriyor ki elektronik ağızdan ağıza iletişim tüketici davranışları üzerindeki etkisi çok fazladır. Turizmin soyut özellikte olması ve eşzamanlı üretim ve tüketim olması insanların turistik ürünü satın almadan önce deneyimlemesini zorlaştırmaktadır (Kozak vd. 2015).

Çevrimiçi yorum ve değerlendirmeler, elektronik ağızdan ağıza iletişim türlerinden biridir. Bu yorum ve değerlendirmeler; turistlerin, turistik faaliyetlere katılma esnasındaki gidilecek destinasyon ve destinasyondaki kullanılacak turistik ürünlerin seçiminde önemli fikir edinme kaynaklarından birisi haline gelmiştir (Genç, 2014). Günümüzde TripAdvisor, Trivago Booking vb. gibi siteler vasıtasıyla, önceden seyahat deneyimi yaşamış kişilerin bu sitelere yaptıkları çevrim içi yorumlar ve değerlendirmeler diğer turizme katılacak kişilerle yol gösterici özellik taşımaktadır (Çuhadar vd., 2018). Özellikle TripAdvisor, turizm bağlamında incelendiğinde seyahat deneyimi bilgilendirme açısından en önemli platformlarından birisidir. TripAdvisor kullanıcıları tarafından paylaşılan olumlu ve olumsuz değerlendirmelerin turizme katılacak kişilerin aklında destinasyon imajı oluşturmada önemli bir faktördür (Aydın, 2016).

Bu çalışmada, Araştırmanın amacı, Bursa ili İznik ilçesini ziyaret eden turistlerin kültürel deneyimlerinin incelenmesidir. Çalışmada, İznik hakkında Tripadvisor.com sitesinde yer alan 179 adet ziyaretçi yorumlarının nicel araştırma kullanılan içerik analizi yöntemiyle sınıflandırılmış ve yapılan yorumlar kategori ve alt kategorilere ayrılmıştır. Ayrıca doğrudan alıntılama yapılarak ziyaretçilerin yapmış olduğu yorumlardan kesitler çalışmada yer almıştır.

2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Kültür Turizmi

Kültür turizmi kavramını tanımlamadan önce kültür kavramına değinecek olursak kültür, kelimesi Latince'deki 'Cultura' ya da 'Colere' karşılık gelen 'bakmak' ya da 'yetiştirmek' anlamına gelmektedir. Kültürün ilk başlarda tarımsal anlamda bir şeyler yetiştirmek olarak algılandığı sonrasında ise bir insan topluluğunun örfleri, adetleri, gelenekleri, görenekleri, sanatları, yetenekleri ve birlikte yasama stili olarak anlam kazandırılmıştır (Uygur ve Baykan, 2007). Kültür genel manada, bir ulusun, bir milletin tarihsel serüveni içerisinde oluşturduğu ve nesilden nesile aktardığı maddi ve manevi tüm öğeler olarak vasıflandırılabilir. Yiyecek-içecek, barınma, giyinme, gibi birincil ihtiyaçların karşılanması için kullanılan her türlü araç gereçler; uygulanan yöntemler, düşünceler, inançlar, gelenekler, tecrübeler,

toplumsal davranışlar, dinsel doktrinler, siyasi düzen ve kurumlar; davranış ve yaşama biçimleri gibi sıralanabilen unsurların tümü kültürü oluşturur (Sandıkçioğlu, 2016; Sevimli ve Sönmezdağ, 2017).

Eski çağlardan bu yana İnsanlar bazı etkenlerden dolayı (göç, fetih, savaş, din, dil, ticaret ve merak vb. gibi) seyahate çıkmışlardır. Bu etkenler incelendiğinde seyahate çıkma sebeplerinin başında kültür ilk sıralarda yerini almıştır (Dinçer ve Ertuğrul, 2000:69; Çulha, 2008). Aslında turizm faaliyetlerinin başlangıcı tatil turizmi ile değil insanların bilme, öğrenme, görme ve deneyimleme içgüdüleri ile bağdaşan kültür turizmi ile başlamıştır (Çulha, 2008). Kültür turizmi kısaca; turistler tarafından başka toplumların yaşam tarzları ve tarihi mirası hakkında bilgi edinmek ve öğrenmek amacıyla yapılan seyahatler olarak tanımlanmaktadır (Richards ve Munsters, 2010). Birçok turist, toplumlara ait olan kültürleri tanıma ve o kültürün içinde bulunarak mevcut kültürü deneyimlemek için seyahate çıkmaktadır. Bu bağlamda bakıldığında kültür kavramının içinde bulundurmış olduğu özelliklerinden dolayı insanlar turizm faaliyetlerine katılmaktadır (Uygur ve Baykan, 2007). Bu kapsamda kültür turizminin genel özelliklerini sıralamak, konunun daha iyi anlaşılmasını sağlayacaktır (Richards, 1996: Emekli, 2006: 55).

- Ulusların ortak kültürel miraslarını öğrenmek toplumlara avantaj sağlar.
- Kültürel turizmi kendi başına bir reklâm aracıdır.
- Kültürel değerler ülkeden ülkeye değişir ve kendine hastır.
- Turizm sayesinde, soyut olan kültürel unsurlar somutlaşabilir.
- Kültür turizmi mevsimsel özellik göstermez. Yılın her mevsimi yapılabilir.
- Kültür turizminin tutundurma faaliyetlerini kapsamlı bir şekilde yapmak gerekir.
- Turizmde arz-talep dengesinin kurulmasında kültür turizmi etkin bir rol oynar.
- Bir destinasyonun bilinirliğinin ya da dünya markası olmasının altında yatan kültür turizminin rolü büyüktür.
- Doğru yönetim anlayışı uygulandığı zaman, kültür turizmi destinasyondaki kültürel varlıkların korunmasına olanak sağlar.
- Kültür turizmi kapsamındaki kültürel varlıkların ikamesi düşüktür. Örneğin kıyı turizmini tercih eden biri gittiği destinasyonu beğenmeyip başka bir yeri kolaylıkla tercih edebilir. Lakin kültür turizmde böyle bir opsiyon yoktur, destinasyondaki eserlerin çoğu dünyada tektir ya da eşine az rastlanır cinstendir.

İlk çağda Romalıların Nil nehrine düzenledikleri kültür turları kültür turizmi bağlamında bilinen en eski seyahattir (Çiçek, 2013: 103). Bu seyahatler zaman içinde değişip gelişmiştir. Kültür turizmi günümüzde yeni turistik ürün olarak uluslararası turizm pazarında ön plana çıkmaya başlamıştır. Bu durumun en büyük sebepleri arasında, deniz, kum, güneş üçlüsüne yönelik tatil turizminin doyum noktasına ulaşması, sürdürülebilirlik konusunda yapılan tartışmalar, doğal güzelliklerden yoksun olma duygusu ve insanların tarihi ve kültürel değerler hakkında bilinçlenmeye başlamış olması gelmektedir (Öztürk ve Yazıcıoğlu, 2002: 188). Ayrıca insanların turizm anlayışında ya da taleplerinde değişim olması insanları, alternatif turizm türlerine doğru itmiştir.

Günümüzde bireyler kendi medeniyetlerin dışındaki ya da kendi kültürleri haricinde yabancı toplumların kültürlerini tanımaktan ziyade; kendi kültürleri içinde daha önce deneyimlemediği farklı kültürel unsurları deneyimleme girişiminde bulunmaktadır. Bu durum turizme bir dinamizm kazandırmak, mevsimsel özelliğe takılmadan turizmi 12 aya yaymak, ülke kültürünü başarılı bir şekilde yerli ve yabancılara tanıtmak, kültürel mirası korumak, kültürel miras unsurlarını bozmadan yıpratmadan gelecek kuşaklara aktarmak ve bir nevi geçmiş ve geleceğe koruma altına almak gibi özellikler yüklemiştir (Emekli, 2006).

Türkiye kültürel miras unsurları açısından incelendiğinde adeta açık hava müzesi gibidir. T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığına bağlı Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü'nün yapmış olduğu istatistiklere göre, Türkiye genelinde 20.146 sit alanı, 113.137 tescilli taşınmaz kültür ve tabiat varlığı,

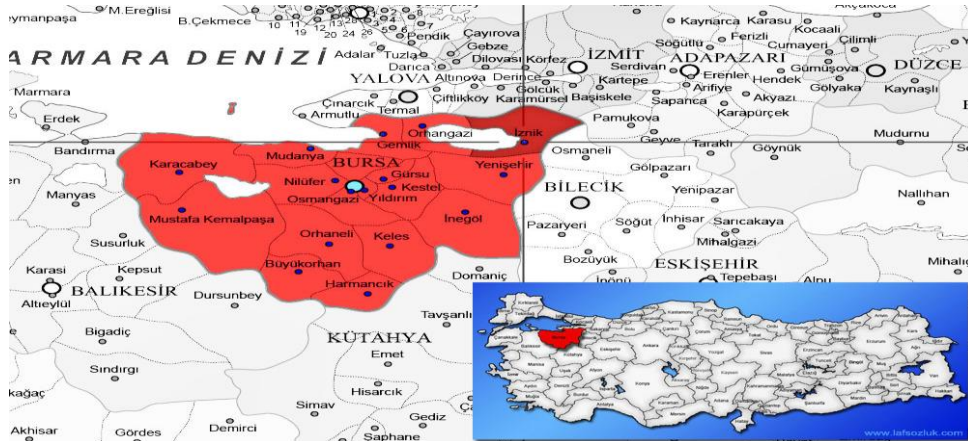
bakanlığa bağlı 142 düzenlenmiş ören yeri, 201 müze ve 3.337.686 tarihi eser bulunmaktadır (Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2021). Tarih boyunca küçük Asya diye anılan Anadolu, Hititler, İyonlar, Frigler, Lidyalılar, Urartular, Bizanslılar, Selçuklular ve Osmanlılar gibi büyük medeniyetlere ev sahipliği yapmıştır. Anadolu'nun her köşesinde bu medeniyetlere ait bir kalıntı bir eser görmek kaçınılmazdır. Her yerinde farklı bir uygarlık kalıntısı ve her yöresinde farklı bir kültür bulunduran Türkiye kültür turizmi potansiyeli açısından önemli bir konuma sahiptir (Bandeoğlu, 2015:156).

2.2. Tripadvisor Uygulaması

Tripadvisor web sitesi 2021 verilerine göre insanların seyahat tercihlerine rehberlik eden dünyanın en büyük platformudur. Bu platform daha iyi turizm deneyimi yaşamak isteyen kişilerin uğrak yeri haline gelmiştir. Daha önce turistik deneyim yaşamış kişilerin bu platforma yaptıkları yorumlar sayesinde bu turistik deneyimleri ilk defa yaşayacak dünyanın dört bir yanındaki turistler Tripadvisor sitesini ve uygulamasını kullanmaktadır. Turistler bu siteyi kullanarak ne yapacağını, nereye uçacağını, nerede yemek yiyeceğini ve nerede kalacağını yorumlar aracılığıyla tercihlerini oluşturmaktadır. Tripadvisor bünyesinde 7,9 milyon işletmeyi barındırır ve 884 milyondan fazla çevrimiçi yorumu kullanıcılarına sunmaktadır. Tripadvisor 49 pazarda ve 28 dilde hizmet veren bir seyahat rehberliği şirkettir, insanların tercih ettiği seyahat türü farklı olsa dahi planlama yapmalarını kolaylaştırmaktadır (Tripadvisor, 2021).

2.3. Destinasyon Olarak İznik

İznik, coğrafi açıdan Türkiye'nin Marmara bölgesinde yer almaktadır. İznik, Türkiye'nin Bursa ilinin bir ilçesidir ve Bursa iline 85km uzaklıktadır. Rakımı 85 metre, yüz ölçümü 753 km2, toplam nüfusu ise 44.690'dır. Bölgenin güneydoğusunda ve kendi adıyla anılan gölün doğu kıyısındadır. İznik, doğudaki Lefke boğazı tarafından Sakarya vadisine bağlanır. Batıdaki göl-Karsaksuyu vadisi ile Gemlik körfezi ile ilişkilidir. İznik Bölgesi, Marmara Bölgesi gibi işlek yolların en yoğun olduğu bir bölgede yer almakta, Bölgenin batısından yük ve yolcu trafiğinin yoğun olduğu İstanbul-Bursa karayolu geçmektedir. İklim özellikleri bakımından yıllık ortalama sıcaklıkların 14°C–16°C arasında olduğu, en fazla yağışın kış ve ilkbahar aylarında düştüğü, kışları ılık yazları ise fazla sıcak olmayan geçiş tipi bir iklim görülür. En düşük sıcaklığın Ocak, en yüksek sıcaklığın Temmuz ve Ağustos aylarına isabet ettiği sahada, ortalama sıcaklıklar göl çevresindeki düzlüklerden dağlık alanlara çıkıldıkça azalırken, yatay yönde ise kuzeyden güneye, batıdan doğuya doğru gidildikçe az miktarda artış gösterir (İznik Belediyesi, 2021).

Şekil 1. Çalışma alanı olan İznik'in haritada gösterimi

İznik İlçesi, dünyada eşine az rastlanan ve bütünüyle "açık hava müzesi" olan tarihi ve antik bir şehirdir. Yaz kış demeden, adeta bereket saçan verimli toprağı, kendine özgü iklimi ve doğal güzelliği nedeniyle, tarihin her döneminde insanlığın ilgi odaklarından biri haline gelmiştir. İznik'in tarih öncesi çağlardan beri iskân gördüğünü ve çok eski bir tarihte kurulduğunu çevresindeki Prehistorik buluntulardan ve

yörede bulunan bol miktardaki höyüklerden anlaşılmaktadır. İznik, Makedonya Kralı Büyük İskender'in kumandanlarından Antigonius Monophthalmos tarafından, "Antigonia" adını alarak M.Ö. 316'da kurulmuştur. Lysimakhos, M.Ö. 301'de Antigonius'u mağlup etmiştir ve kenti yönetimi altına alarak, kentin ismini "Nikaia" olarak değiştirmiştir. Daha sonraları yörede egemen olan Bithynia Kralı Zipoites, M.Ö. 279'da Nicaia'yı ele geçirmiştir. Nicaia bir süre Bithynia Krallığına başkentlik de yapmış. Adına altın sikkeler basılmış ve bundan böyle tarihte "Altın Şehir" unvanı ile anılmıştır. Sonrasında Roma İmparatorluğu bu şehri ele geçirmiş ve ismini Nicaea olarak değiştirmiştir, Ta ki Selçuklu Sultanı Alpaslan'ın Bizans ordularını Malazgirt'te yenene kadar. Selçuklu hükümdarı Kutalmışoğlu Süleyman Şah, 1075 tarihinde Nicaea'yı almıştır ve 1080 yılında Selçuklu devletinin başkenti yapmıştır. Adını da Nicaea'nın izi anlamında "İznik" olarak değiştirmiştir. Böylece İznik, Anadolu'da ilk Türk başkenti olmuştur. Haçlıların İznik'i alıp Bizanslılara bırakmasıyla 2. Bizans dönemi başlamış olmuştur. Osman Bey zamanında bu önemli kenti ele geçirmek amacıyla seferler düzenlenmişse de İznik ancak Sultan Orhan Bey (1326-1362) zamanında 1331 tarihinde fethedilmiştir. Böylece İznik 234 yıllık bir aradan sonra yeniden Türk idaresine girmiştir (İznik Kaymakamlığı, 2021).

İznik, her avuç toprağı binlerce yıldır kültür kalıntıları ile yoğrulmuş, bölgede, yüzyıllar boyu tarih sayfalarının baş köşelerinde yerini almış bir kenttir. Dört imparatorluğa başkentlik yapmış nadir yerleşimlerden biridir. Bu özelliğinden dolayı İzniğin kültürel miras unsurları çok fazladır. Bunlar; Lefke Kapı, İstanbul Kapı, Bazilika, Yeşil Cami, Ayasofya Cami, Süleyman Paşa Medresesi, Hacı Özbek Cami, Orhan Bey Camii ve Hamamı, İsmail Bey Hamamı, Dikilitaş, İznik Müzesi, Nikaia Eski Su Kemerli, Eşrefzade Cami, II. Murat Hamamı, Berber Kaya, Beştaş (Obelisk), Hypoge, Dörttepeliler Tümlüsü, Senatüs (Bizans sarayı), İznik Antik Tiyatrosu, Böcek Ayazma, Koimesis Kilisesi, Hagios Tryphonos Kilisesi, Ayatrifon Kilisesi, Rüstem Paşa Hanı, Abdülvahab Türbesi (Bayraklı Dede), İznik Çini Fırınları' dır (Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2021).

3. ARAŞTIRMANIN METODOLOJİSİ

Turist deneyimleri ile alakalı verilerin toplanmasında, www.tripadvisor.com sitesinden yararlanılmıştır. Tripadvisor sitesinde bulunan yorumlar, akademik çalışmada sıklıkla kullanılmış ve çok sayıda turizm araştırmacısı tarafından güvenilir veri kaynağı olarak kabul edilmiştir (Akay, 2020; Kiliç, 2020; Ayeh, Au & Law, 2013; Çuhadar, Özkan & Çaylıkoca, 2017; Çuhadar & Aşiroğlu, 2019; İnanır & Ongun, 2019; Lupu, Brochado & Stoleriu 2017; Kladou & Mavragani, 2015; Sop & ark, 2020; Stoleriu, Brochado, Rusu & Lupu, 2019; Ongun & Erbaş, 2020). Tripadvisor yorum platformu gibi siteler potansiyel müşteriler tarafından da genellikle güvenilir bir kaynak olarak görülmektedir (Nguyen & Coudounaris, 2015; Nicoli & Papadopoulou, 2017; Pantelidis, 2010).

Araştırmanın amacı, Bursa ili İznik ilçesini ziyaret eden turistlerin kültürel deneyimlerinin incelenmesidir. Ortaya çıkan sonuçlar ışığında alt amaçlardan olumlu düşünce ve deneyimlerin geliştirilmesi ve varsa olumsuz düşünce ve deneyimlerinin ise bertaraf edilmesi için önerilerde bulunulması hedeflenmiştir. Bu amaç bağlamında araştırma, İznik'i ziyaret eden turistlerin yöre ile ilgili turistik deneyimlerinin ortaya çıkarılması; dolayısıyla işletmeciler, özel sektör ile kamu yöneticileri ve yörede yaşayan halk için yol gösterici bir özelliğe sahip olması bakımından önem arz etmektedir.

Çalışmadaki veriler İznik hakkında ziyaretçilerin Tripadvisor 'da 08.06.2012- 14.11.2020 tarihleri arasında yapmış oldukları 179 Türkçe çevrimiçi yorum araştırmanın analiz aşamasında kullanılmıştır. Araştırmanın sınırlılığını İznik ile ilgili Tripadvisor sitesindeki Türkçe yorumların ele alınmasıdır. Dilsel geçerlilik açısından diğer dillerde yapılan yorumlar çalışmaya dahil edilmemiştir. İçerik analizi sürecinde yorumlarda en çok tekrar eden sözcükler belirlenmiştir ve MAXQDA 2020 yazılımından yararlanılmıştır. İki tema altında en çok tekrar eden sözcükler içerik analizi sonucu kültür turizmini etkileyen olumlu olumsuz unsurlar şeklinde verilmiştir. Elde edilen bu verilerin anlamsal çözümlemesi yapılarak bulgular kısmında yer verilmiştir.

4. BULGULAR

Tablo 1 de araştırma kapsamında incelenen İznik'te bulunup Tripadvisor sitesinde İznik ile ilgili yorum yapan kişilerin demografik özelliklerine ilişkin bilgiler sunulmuştur. Tablo 1 incelendiğinde 108'i erkek (%60,34), 56'sı kadın (%31,28) ve 15'i (%8.38) ile cinsiyetini belirtmeyen yorumculardan oluşmaktadır (bu demografik bilgi yorum yapan kişilerin Tripadvisor platformunda kullandıkları takma isimler ve profil resimlerine göre yorumlanmıştır). Tripadvisor platformuna kayıt yaptırmak isteyen kişiler, kayıtlarını yaparken kişisel bilgilerini verme zorunluluğu yoktur. Bu durumun tercihe bağlı olarak kişisel bilgilerini vermelerinden kaynaklandığı düşünülmektedir". Yorum yapan kişilerin profilleri incelendiğinde elde edilen veriler doğrultusunda en fazla yorum yapan 50 kişinin (%27,93) Bursa'da yaşadıkları görülmektedir. Bundan sonra sırasıyla İstanbul 48 kişi (%26,82), Ankara 11 kişi (%6.15), İzmit 5 kişi (%2,79), Antalya 4 kişi (%2.23) ve İzmir 4 kişi (%2.23) ile gelmektedir. Bu bilgilere istinaden yorumcuların büyük çoğunluğunun devamlı ikamet ettiği ya da geldikleri yerler büyük şehirler olduğu anlaşılmaktadır.

Tripadvisor platformunda yorum yapan kişilerin yaptıkları yorumların sayısı ve sıklığına göre bir katılım düzeyi belirlenmektedir. Bu katılım düzeyinde en az yorumda bulunan kişi 1.seviye olarak değerlendirilirken gittiği destinasyon ya da işletme hakkında çok yorumda bulunan kişi en üst konum olan 6.seviye ile değerlendirilmektedir. Bu bağlamda tablo 1 de mevcut araştırmaya dahil olan ziyaretçiler arasında 6. seviyedeki yorumcular 57 kişi (%31,84), 5. seviyedeki yorumcular 28 kişi (%15,64), 4. seviyedeki yorumcular 32 kişi (%17,88), 3. seviyedeki yorumcular 32 kişi (%17,88), 2. seviyedeki yorumcular 12 kişi (%6,70) ve 1. seviyedeki yorumcular 18 kişi (%10,06) seviye olarak bu kategoride değerlendirilmişlerdir.

Tablo 1: Yorum Yapan Kişilerin Demografik Özelliklerine Göre Dağılımı

Değişken	Grup	Sıklık	Yüzde	Birikimli Yüzde
Cinsiyet	Kadın	56	31.28	31,28
	Erkek	108	60.34	91.62
	Belirtilmemiş	15	8.38	100
	Toplam	179	100	100
Yaşadığı Şehir	Bursa	50	27.93	27,93
	İstanbul	48	26.82	54,75
	Ankara	11	6.15	60,09
	İzmit	5	2.79	63,69
	Antalya	4	2.23	65,92
	İzmir	4	2.23	68,15
	Diğer	21	11.73	79,88
	Belirtilmemiş	36	20.12	100
Toplam	179	100	100	
Tripadvisor Katılım Düzeyi	1.Seviye	18	10.06	10,06
	2.Seviye	12	6.70	16,76
	3.Seviye	32	17.88	34,64
	4.Seviye	32	17.88	52,52
	5.Seviye	28	15.64	68,16

	6.Seviye	57	31.84	100
	Toplam	179	100	100

İznik'i Haziran 2012 ile Kasım 2020 arasında ziyaret etmiş olan kişilerin İznik'e yönelik olumlu ya da olumsuz değerlendirmelerini içeren 179 Türkçe yorum yazılmıştır. Gerçekleştirilen ziyaretler sonrasında İznik hakkında yapılan genel değerlendirme sonuçlarına Tablo 2'de yer verilmiştir.

Tablo 2: İznik ile Alakalı Yapılan Tripadvisor Değerlendirmelerinin Dağılımı

Değerlendirme Ölçütleri	Sıklık	Yüzde
Mükemmel	101	56,42
Çok iyi	51	28,49
Ortalama	23	12,85
Kötü	2	1,12
Berbat	2	1,12
Toplam	179	100

Tripadvisor platformunda ziyaretçilerin yaptıkları çevrimiçi yorumlardan “mükemmel ve çok iyi” olarak kategori edilen yorumlar olumlu olarak alınmıştır. Bir başka kategori edilen “ortalama, kötü ve berbat” yorumlar ise olumsuz yorumlar olarak değerlendirilmiştir. Tablo 2 incelendiğinde yorumda bulunanlardan 101 kişi mükemmel (%56,42), çok iyi yorumunda bulunanlar 51 kişi (%28,49), ortalama yorumunda bulunanlar 23 kişi (%12,85), sadece 2 yorumcu (%1,12) kötü ve yine 2 yorumcu da (%1,12) berbat değerlendirmesinde buldukları tespit edilmiştir. Bu veriler ışığında destinasyonu ziyaret edenlerin büyük çoğunluğunun (152 yorumcu %84,91) destinasyon ile alakalı olumlu görüşlere sahip olduğu anlaşılabilir.

Araştırmada MAXQDA Analytics Pro 2020 nitel veri analiz programı ile kelime bulutu analizi yapılmıştır. Kelime bulutu oluşturulurken “bir, için, kadar, çok, ancak” gibi kapsam dışı sözcükler analize dahil edilmemiştir. Şekil 2'deki kelime bulutu incelendiğinde; İznik, göl, Ayasofya, çini, tarih, güzel, Osmanlı, zeytin, yeşil, muhteşem gibi baskın sözcükler dikkat çekmektedir.

İznik’i ziyaret eden kişilerin kültür turizmi deneyimini olumlu ve olumsuz etkileyen unsurları saptamak üzere çevrimiçi yapılan yorumlar tamamı incelenmiştir. Yapılan yorumlar doğrultusunda 2 temel kategori ile birlikte 12 alt kategori oluşturulmuştur. Tablo 4’te yer alan bu bulgulara göre olumlu deneyim altında; “tarihi yerler, ulaşım kolaylığı, doğal yapı, çinicilik faaliyetleri, yerel halkın misafirperverliği, esnafın iyi hizmet vermesi, fotoğrafçılık, yiyecek içecek” olmak üzere toplam 8 alt kategori bulunmaktadır. Ziyaretçi yorumlarına göre olumsuz deneyim altında ise “yanlış yapılanma, otopark sorunu, alt yapı üst yapı eksikliği, kalabalık” şeklinde 4 alt kategoriden oluşur. Tablo 4’te oluşturulmuş olan alt kategorilerin ziyaretçi deneyimlerine etkilerini açıkça ortaya çıkarmak amacıyla, doğrudan alıntı yapma yöntemiyle bazı ziyaretçi yorumları kodlanarak aktarılmıştır. Ziyaretçi yorumlarına Z1 ile Z179 arasında kodlandırma yapılarak metne aktarılmıştır.

Tablo 4. Ziyaretçilerin Yorumlarına Dayalı Olarak Ortaya Çıkan Unsurlar

Kategori	Alt kategori
Olumlu Unsurlar	Tarihi yerler Ulaşım kolaylığı Doğal yapı Çinicilik faaliyetleri Yerel halkın misafirperverliği Esnafın iyi hizmet vermesi Fotoğrafçılık Yiyecek içecek
Olumsuz Unsurlar	Alt ve üstyapı eksikliği Yanlış yapılanma Otopark sorunu Kalabalık

Bilindiği üzere günümüzde tarihi ve kültürel değerler, destinasyonların çekiciliğini artıran önemli unsurlar olarak bilinmektedir. Bu bağlamda incelendiğinde olumlu unsurların alt kategorisinde olan tarihi yerler, İznik’e gelen ziyaretçilerin olumlu deneyim yaşamalarında en önemli unsurlardan biri olarak görülmektedir. Bu doğrultudaki yorumlardan hareketle çeşitli cami, kilise, türbe, müze, hamam, bazilika, sur, kapı, su kemeri, medrese vb. tarihi kültürel miras unsurlarının bu yörede bulunması olumlu turistik deneyimlerin kaynağı olduğu bulgusunu ortaya çıkarmıştır.

“Mutlaka gidilmesi gereken bir tarih mekânı” (Z15).

“Aynı zamanda da tarihi bir dekorun tam ortasındasınız. Camiler, kiliseler, müzeler...” (Z18).

“Nereye bakarsanız bakın tarih fıskırıyor. Roma, Bizans, Selçuklu, Osmanlı dönemine ait eserler göz kamaştırıyor. İznik'in etrafını çeviren kaleler, gölün içinde bulunan bazilika, Ayasofya Cami, Yeşil Cami, Şeyh Kudbeddin Cami ve Türbesi, I. Murad ve II. Murat Hamamları, İznik Müzesi bu eserlerden sade birkaçı” (Z122).

“İznik enteresan bir yer, tarihi çok zengin” (Z127).

“Ayasofya Cami çok huzurlu” (Z133).

“Osmanlı Beyliğinin kuruluşu ile İslam'ın Anadolu'da yayılmasında etkin kumandanların yaşadığı bir bölgede olması, nadir olsa da tarihi mekanları ile mutlaka ziyaret edilmesi gereken bir şehir” (Z155).

Yorumlardan da anlaşılacağı üzere ulaşım olanakları ziyaretçiler tarafından olumlu algılanmaktadır. Bu bağlamda, kolay ulaşım destinasyon çekiciliği açısından önemli bir turistik unsur olduğu anlaşılmaktadır. İznik'e herhangi bir ulaşım aracıyla ulaşmak mümkündür. Destinasyon bölgesinin, büyük şehirlerin kesişim noktasında olması ve yakın çevrede birçok havaalanı yer alması nedeniyle, havayolu ve karayolu ile ulaşım gerçekleştirilmektedir.

“...ayrıca hangi yönden İznik'e giderseniz gidin harika bir yoldan gidiyorsunuz” (Z97).

“İstanbul'dan ulaşım artık oldukça kolay. Osmangazi köprüsünden geçip otoyol üzerinden ulaşmak 1 saati bulmuyor” (Z105).

“...ulaşım sıkıntı yaratmadı” (Z125).

“İstanbul bursa, Kocaeli ye çok yakın ulaşımı kolay” (Z135).

“...ama yollar güzel o yüzden mesafe sizi korkutmasın” (Z143).

Turistik ürünlerin çekiciliğini belirleyen en önemli etken şüphesiz doğal unsurlardır. İznik'i ziyaret eden kişilerin olumlu bir deneyim yaşamalarında en önemli faktörlerden biri yörenin doğal yapısıdır. Bu kapsamda İznik Gölü'nün maviliği, güzelliği ve manzarası; yöredeki tabiatın dokusu, yeşilliği ve oksijen kaynağı oluşu yöreyi ziyaret eden kişilerin olumlu deneyim yaşamalarında etkili olan doğal yapı unsurları olduğu yapılan yorumlardan ortaya çıkmaktadır.

“Yalova ve Bursa arasında ovanın ortasında mavi bir inci İznik Gölü, meyve bahçeleri ve ağaçlarla çevrelenmiş yeşillikler arasında eşsiz bir güzellik” (Z17).

“...ister göl kenarında doğanın kokusunu” (Z19).

“İznik gölünün kıyısında uçan kuşları izleyip doğanın temiz havasını içinize çekebileceğiniz huzur verici bir ilçe” (Z39).

“...göl ve bitki örtüsü ile muhteşem doğası” (Z57).

“Yeşille mavinin birleşimi bir doğa harikası” (Z115).

“Göl manzarası insana bambaşka bir haz veriyor” (Z142).

“Bir yanında göl bir yanında zeytin ağaçları ile dolu yeşillikleri olan bu güzel ilçemiz” (Z128).

Çevrimiçi yorumlardan, 15. yüzyıldan itibaren kendine has çinilerin üretildiği İznik'te yöreye gelen kişilerin kültür turizmi bağlamında çiniler ilgisini çekmektedir. Bu kapsamda, somut olamayan kültürel miras unsurlarında sayılan çinicilik faaliyetleri kültür turizmi deneyimi açısından önemli bir unsur olduğu anlaşılmaktadır:

“İznik çinisiyle de meşhur bir yer. Çinileri gerçekten mükemmel yapılmış harika bir ustalıklarla işlenmiş motifler. El yapımı...” (Z2).

“...tabi ki yöreye has çini eserleri, esnaf kendisi küçük dükkanlarında üretiyor çinileri, bize de alıp evimizi güzelce süslemek kalıyor” (Z16).

“...çini atölyelerini görmek, gezmek ve muhteşem çinilerden birkaç hatıra almak” (Z36).

“...çini üzerine yoğunlaşarak çini yapım atölyesi gezmek kısmet oldu, nasıl emek verilerek yapıldığını gördüm” (Z42).

“Çini konusunda bildiğiniz üzere İznik bu işin piridir. Küçük atölyelerin ve tezgahların ihtişamlı desen ve motifleriyle insanı mest eden çiniler” (Z76).

“Gerek tarihi dokusu gerek çinileri ile dünya kültür mirası açısından çok önemli bir yerdir” (Z95).

Çevrimiçi yorumlardan anlaşıldığı üzere, İznik yerel halkının sergilediği yardımseverlik, güler yüzlü davranışlar ve iyi iletişim kurma gibi olumlu davranışların ziyaretçi memnuniyetini arttırdığı anlaşılmaktadır. Bu bağlamda yapılan bazı çevrimiçi yorumlar şöyledir:

“İnsanları gerçekten cana yakın bir yer sorduğunuzda hemen yardımcı olmaya çalışıyorlar” (Z2).

“Halk çok güzel” (Z35).

“...güzel bir gün geçireceğiniz halkı ile hoş sohbetler edebileceğiniz sıcak bir yer” (Z59).

“Yol kenarında bir amca bahçesindeki meyvelerden ikram etti bize, tek kelime ile bayıldık şehrin en güzel yanı; sıcakkanlı insanları” (Z113).

“...insanlar çok yardımsever” (Z145).

“Çok şirin güzel bir ilçemiz. İnsanları çok güler yüzlü...” (Z148).

Turistik ürünlerin satışı kapsamında, yöreyi ziyaret eden kişilerin turistik deneyimleri çevrimiçi yorumlar incelendiğinde olumlu davranışların sergilendiği görülmüştür. Esnafın kaliteli davranması, kaliteli el yapımı ürünlerin uygun fiyattan satılması, esnafın ilgi-alakası ve cana yakın tavırlar sergilemesi yöreyi ziyaret eden kişilerin olumlu deneyim yaşamalarında etkili olan esnafın iyi hizmet vermesi unsurları olduğu bulgusu elde edilmiştir.

“Hafif bir sahil kasabası havası, insanların ve esnafın bu duruma göre rol almaları...” (Z16).

“...kavakların kapladığı caddede yürürken karşınıza pek çok dükkân gelecek. O el emeklerini o kadar az fiyatlara satıyorlar ki, inanamayacaksınız” (Z129).

“Esnafı ilgili, insaflı” (Z148).

“...çeşit çeşit meyvelerin yetiştiği bahçelerde gezip lezzetli meyvelerin tadına bakıp beğendiklerinizi çok uygun fiyatla alabilirsiniz” (Z155).

“Esnaf cana yakın” (Z157).

Olumlu unsurların alt kategorisi olan fotoğrafçılık unsuru tarihi ve doğal güzellikleri ile ön plana çıkan İznik'te gerçekleştirilmeye çok elverişlidir. Fotoğrafçılık unsuruna ilişkin yorumlar kapsamında, özellikle tarihi mekanlarda farklı fotoğraflar çekilebilme imkânı vardır. Ayrıca bazı özel aktiviteler (nişan/düğün fotoğrafları vb.) kapsamında faaliyetler organize şekilde yapılmaktadır. Bu ve buna benzer yaklaşımların ziyaretçilerin destinasyon deneyimini olumlu yönde etkilediği anlaşılmaktadır.

“Tarihi mekân, surlar, göl kenarı fotoğraf için muhteşem özellikle günbatımı çok güzel” (Z14).

“...tarih merakı ve fotoğraf tutkusu için aklıma ilk gelen yerlerden birisidir” (Z23).

“İlk gelişimde meydana gelen meşhur camisi ve müzesini ziyaret ettim ve fotoğrafladım dolayısıyla mutlaka yapılmalı” (Z42).

“Tarihi dokusu çok eskiye dayanan kalıntılar bugün dahi mevcut doğal tabiatı ile akşam güneş batımında muhteşem görüntüler oluşuyor kamera fotoğraf makinenizi unutmadan tavsiye ederim” (Z80).

“Gün batımında göl kenarında yürüyüş yapıp, güzel fotoğraflar çekebilirsiniz” (Z101).

“Sokaklarında kaybolarak bol bol fotoğraf çekebileceğiniz tarihi bir plato sanki” (Z129).

Ziyaretçi yorumlarından hareketle, tarihi yerlerin ve gölün çevresindeki yiyecek içecek mekânları ve yöresel yiyecekleri ziyaretçilerin kültür turizmi deneyimini genişletmekte ve memnuniyet seviyesini olumlu yönde etkilemektedir. Bu kapsamda, özellikle, Ayasofya camii yakınında merkezi konumda olan restoranlar ve göl kenarındaki kafe bistro tarzı faaliyet gösteren işletmeler kültür turizmi ziyaretçilerinin yeme-içme ve dinlenme ihtiyacını giderici nitelikte olduğu ve yöredeki diğer tarihi ve kültürel mekânların ziyaret motivasyonunu arttırdığı belirlenmiştir:

“...organik meyve ve sebzeleriyle, balık ve et seçenekleriyle yemek bulabilme...” (Z8).

“Et yemekleri için köfteci Yusuf Mantı için Kafe laskaris denemeye değer” (Z31).

“...muhteşem yemekleri...” (Z54).

“...gerek restoranlar, hepsi çok güzeldi” (Z74).

“İznic Gölünde muhteşem günbatımı izlerken kıyıda ki Restoranlarda keyifle yemeğinizi yiyebilirsiniz” (Z155).

“Yöresel yiyecekler ve ürünler var” (Z175).

Tablo 4’te sunulduğu üzere, İznic’i kültür turizmi yapmak amacıyla ziyaret eden kişilerin her ne kadar olumlu deneyimleri çok olsa dahi olumsuz deneyimleri de mevcuttur. Örneğin, Alt yapı üst yapı çalışmalarının yetersiz olması bu manada öne çıkan en temel olumsuzluk olarak değerlendirilmektedir.

“...temizlik yetersiz...” (Z13).

“...doğru düzgün tabela olmayışı, yönlendirme olmayışı, böylesine tarih dolu bir yeri gezme zevkenden m sizi mahrum ediyor” (Z24).

“Sahilin biraz daha temiz ve bakımlı olmasını beklerdim” (Z31).

“Bu altyapı işini halledemedi belediye. Toz topraktan dolayı nefret ettim her gidişimde İznic’ten” (Z35).

“İşi bilen bir belediyeye ihtiyacı var” (Z47).

“...ne zaman gitsek Belediye ya yol ya doğalgaz ya su yapacak bir çalışma buluyor. Ana caddenin toz toprak içinde olmadığını hiç görmedik” (Z96).

“...ilce tozla kaplı. Toz iniyor insanın üzerine” (Z108).

Ziyaretçi yorumları incelendiğinde, İznic’in yapılaşma açısından genel olarak olumsuz değerlendirildiği belirlenmiştir. Bu sebeple, kültür turizmi deneyimini olumsuz yönde etkileyen temel yapılaşma sorunlarının daha önceki dönemlerde yapılmış kültürel dokuyu bozan evlerden, binalardan kaynaklandığı ve bu yeni yapıların tarihi eserlerle iç içe olduğu yapılan çevrimiçi yorumlar aracılığıyla tespit edilmiştir.

“Eski mekanları yok edencesine içlerine yapılmış bakımsız ve zevksiz binalar, Türk insanının tarihi eserlere ne kadar değer verdiğini görme isterseniz gidin” (Z12).

“Yapılaşma dehşet verici. Hiç yakışmıyor” (Z44).

“...bu bölgede eski yeni yerleşim ayrımı yapılmış olsa idi sanırım daha muhteşem bir yer olurdu. Yaşam yerleri ile tarihi eserler iç içe” (Z125).

“Tarihsel zenginliği bu kadar fazla olan bir şehre bu acımasız yapılaşma yakışmamış...” (Z155).

İznik’i ziyaret eden kişilerin yaptıkları yorumlara göre bazı bireylerin ilçede otopark sorunu olduğu ya da araçlarını koyacak herhangi bir yer bulamadıklarını beyan etmişlerdir. Bazıları ise müzeyi anlatan bir broşür, el kitabı ya da dergi şeklindeki bir kaynağın sunulmamasını eleştirmektedir. Bu bağlamda, müzenin bilgilendirme hizmetinde aksaklıklar yaşandığı anlaşılmaktadır:

“Şehir içindeki eski kilise şimdinin camii görülmeye değer ancak merkezde park etmek sorun olabilir” (Z151).

“Günübirlik gelip geçen kişilerin 15 dakika bile oturup dinlenebileceği, arabasını park edebileceği bir alan yok” (Z156).

Tablo 4’te de görüldüğü gibi kültür turizmi deneyimini olumsuz etkileyen unsurların sonuncusu özellikle yaz aylarında İznik’in çok kalabalık oluşu ve insan yoğunluğunun çok fazla olmasıdır. İznik’e kültür turizmine katılmak amacıyla gelen ziyaretçilerin bazı zamanlarda çok fazla insan kalabalığının olması nedeniyle ortaya çıkan hoşnutsuzluk bazı çevrimiçi yorumlarda şu şekilde ifade edilmiştir:

“Kasabanın içi çok sıkışık ve kalabalık...” (Z36).

“Hafta sonu gitmektense hafta içini tercih edin. Hem kalabalık olmaz hem de her yer açıktır” (Z44).

“...rahatsız edici kalabalıkla karşılaşmak imaj zedeliyor” (Z148).

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Yapılan bu çalışmada, İznik’i ziyaret eden turistlerin kültürel deneyimlerini tespit etmek üzere İznik’i ziyaret eden ve ziyaret deneyimine ilişkin çıkarımlarını Tripadvisor platformunda paylaşan 179 kişinin çevrimiçi yorumları incelenmiştir. Ziyaretçilerin yorumları içerik analizine tabi tutularak MAXQDA yazılımından yararlanılarak çözümlenmiştir. Bu bağlamda, öncelikle, İznik’e karşı olumlu bir tutum sergilediği sonucu ortaya çıkmıştır. Bu sonuç İznik’i ziyaret eden kişilerin %85’inin mükemmel veya çok iyi olarak tanımladığından dolayıdır. Çevrimiçi yorumlarda en çok tekrar eden sözcükler incelendiğinde ise ziyaretçilerin İznik’le birlikte diğer tarihi, kültürel ve doğal çekiciliklere de vurgu yaptıkları ortaya çıkmıştır. Böylelikle, kültür turizmi amacıyla İznik’i ziyaret eden kişilerin deneyimlerinin sadece kültür turizmi deneyimi olarak kalmamış yöredeki diğer çekiciliklere yönelik tutumu güçlendirdiği sonucunu da ortaya çıkarmıştır.

İznik’i ziyaret eden kişilerin kültür turizmi deneyimine ilişkin yapılan yorumlar doğrultusunda olumlu ve olumsuz olmak üzere toplamda 12 alt kategori oluşturulmuştur. Bu alt kategorilerden 8 tanesi deneyimi olumlu etkileyen unsurlardır. Bu kapsamda, İznik’in adeta açık hava müzesi gibi tarihi eserlerle dolu olması kültür turizmi deneyimini bariz bir şekilde etkilemektedir. Yapılan yorumların işlenerek içerik analizinden çıkan bulgulara göre, çeşitli cami, kilise, türbe, müze, hamam, bazilika, sur, kapı, su kemeri, medrese vb. tarihi kültürel miras unsurlarının bu yörede bulunması, kalıntıların korunarak günümüze kadar gelmesi, ilçenin dört imparatorluğa başkentlik etmesi bu ve buna benzer olguların ziyaretçi deneyimini derinleştirdiği, olumlu deneyimlerin bir bileşeni olduğu anlaşılmaktadır. Bunun yanında, destinasyon bölgesine ulaşımın kolay olması, yöredeki tabiatın dokusu, yeşilliği ve

oksijen kaynağı oluşu yöreyi ziyaret eden kişilerin memnun kalınmasına etki ederek, deneyimin olumlu değerlendirilmesine sebep olmaktadır. Aynı zamanda, yörenin kendine has çinicilik faaliyetlerinin oluşu, yöredeki zanaatkarlar tarafından bunları gözleme, fotoğraflama veya kayıt altına alma imkânının sağlanması ziyaretçilerin deneyim kalitesini arttırmaktadır. Yine, yerel halkın misafirperverliği ve yöredeki esnafın iyi hizmet vermesi gibi olumlu tutum ve davranışların, kişilerin İznik ziyaretinden memnun kalınmasına etki ederek, deneyimin olumlu değerlendirilmesine neden olmaktadır. Bunlara ek olarak, yörede çeşitli yiyecek içecek mekânlarının ve yöresel yiyeceklerin bulunması ziyaretçilerin kültür turizmi deneyimini genişletmekte ve memnuniyet seviyesini olumlu yönde etkilemektedir.

İznik'i kültür turizmi yapmak amacıyla ziyaret eden kişilerin olumsuz yorumlarına göre 4 alt kategori oluşturulmuştur. Kültür turizmi deneyimi olumsuz etkileyen bu unsurların ilki alt yapı üst yapı eksikliğidir. Bu bağlamda, bazı ziyaretçilerin ilçede çok fazla alt yapı çalışmalarının olduğu, bundan dolayı da her tarafın toz içinde kaldığı, bu durumdan muzdarip olup destinasyon deneyimlerinin olumsuz yönde etkilendiği ve bir an önce bu sorunun çözülmesi gerektiği tespit edilmiştir. Ayrıca, bazı ziyaretçiler İznik'te yanlış yapılanma olduğu, yeni yapılan yapıların (ev, dükkân, bina vb.) kültürel dokuyu bozduğu, bu durumun da özellikle kültür turizmi için bu yöreye gelen kişilerin olumsuz yönde etkilendiği sonucunu doğurmaktadır. Aynı zamanda, yörede yeteri kadar otopark veya park alanının olmayışı bazı kişiler tarafından eleştirilmektedir. Son olarak İznik'e kültür turizmi gerçekleştirmek amacıyla gelen ziyaretçilerin bazı zaman aralıklarında yörenin çok fazla kalabalık olması nedeniyle ortaya çıkan hoşnutsuzluk duygusu katılımcıların olumsuz olarak destinasyondan ayrılmasına neden olabilmektedir.

Yapılan araştırmanın sonuçlarına dayanarak, kültür turizmi bakımından İznik gerek ulusal gerek uluslararası turizm hareketliliğini sağlayacak yeteri kadar turizm potansiyeline sahiptir. Bu bağlamda İznik'te kültür turizminin geliştirilmesi için bazı somut önerilerin getirilmesinde yarar vardır. Tarihi ve kültürel yapıların bozulması önlenmeli ve gerekli restorasyon çalışmaları yapılmalıdır. Buna ek olarak yeni yapılan binaların tarihi dokuyu bozmaması için o tarihi yapıdan ya uzakta ya da tarihi dokuya benzer şekilde yapılması gerekmektedir. Ek olarak yapılan alt yapı çalışmalarının turist yoğunluğunun az olduğu güz ve kış aylarında yapılması gelen turistlerin olumsuz olarak destinasyondan ayrılmasının önüne geçmiş olur. Ayrıca yörede yetkili yöneticilerin bir araya gelerek otopark sorununu çözmek amacıyla katlı otopark sistemi kurması gerekmektedir. Sağlanan Otopark gelirleri yöredeki turizmi geliştirmek amacıyla turizm yatırımlarına dönüştürülebilir. Yine bu otopark sayesinde yörede yaşayan kişilere istihdam olanağı sağlanır. İznik genelde hafta sonları ya da resmî tatil günlerinde aşırı miktarda ziyaretçi akımına uğradığı yapılan yorumlardan anlaşılmaktadır. Paket turla İznik'e gelen kişilerin hafta sonu değil de hafta içi tatil planlarını yapması kısmen de olsa kalabalık olma durumunu önleneceği kanısını ortaya çıkarır.

Dilsel geçerlilik açısından diğer dillerde yapılan yorumlar çalışmaya dahil edilmemesi sadece Türkçe yorumların ele alınması çalışmanın başlıca sınırlılığını oluşturmaktadır. Gelecekte yapılacak çalışmalar için yazarlara sadece nicel ve hem nitel hem de nicel yöntemin kullanıldığı karma yöntem önerilebilir.

KAYNAKÇA

- Akay, B., (2020). "Examining the rural tourism experiences of tourists in emerging rural tourism destination: Burdur province", Turkey, *GeoJournal of Tourism and Geosites*, 29 (2), 534-544.
- Aydın, B., (2016). "Sosyal Medyada Restoran İmajı: Tripadvisor Örneği", *Disiplinlerarası Akademik Turizm Dergisi*, 1 (1), 13-30.
- Ayeh, J. K., Au, N., ve Law, R., (2013). "Do we believe in tripadvisor?: Examining credibility perceptions and online travelers' attitude toward using user-generated content", *Journal of Travel Research*. 52 (4), 437-452.

- Bandoğlu, Z., (2016), “Türkiye’de Kültür Turizmi Potansiyeli Üzerine Bir Değerlendirme” Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 5 (2), 155-168
- Çiçek, D., (2013). “Kültür Turizmi”, A. S. Bahçe (Ed.), Alternatif Turizm, içinde (100-128), Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Çuhadar, M. ve Akçıl, A. Ç., (2018). “Kalkan bölgesindeki konaklama işletmelerine yönelik çevrimiçi değerlendirmelerin analizi: Tripadvisor örneği”, Journal of Recreation and Tourism Research. 5 (2), 1-10.
- Çuhadar, M. ve Aşıroğlu, B. (2019). “Zincir fast-food işletmelerine yönelik çevrimiçi değerlendirmelerin analizi: Eskişehir örneği”, 20. Ulusal ve 4. Uluslararası Turizm Kongresi, Anadolu Üniversitesi, Eskişehir. 16-19 Ekim 2019, (415-422).
- Çuhadar, M., Köseoğlu, S. ve Gültepe, Ö. (2018). “Isparta ilindeki konaklama işletmelerine yönelik çevrimiçi müşteri değerlendirmelerinin incelenmesi: Tripadvisor örneği”, Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 23 (1), 227-239.
- Çuhadar, M., Özkan, A. ve Çaylıkoca, A. (2017). “Yiyecek içecek işletmelerine yönelik çevrimiçi müşteri değerlendirmelerinin incelenmesi: Isparta ili örneği”, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi. 4 (29), 33-48.
- Çulha, O. (2008). “Kültür turizmi kapsamında destekleyici turistik ürün olarak deve güreşi festivalleri üzerine bir alan çalışması” Journal of Yasar University, 3 (12), 1827-1852.
- Dinçer, İ. F. ve Ertuğral, S. M., (2000). “Kültürel Mirasın Korunması ve İstanbul İlindeki Tarihi Yapıların Turizm Amaçlı Kullanımı Üzerine Bir Deneme”, Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi. 11 (2), 69-78
- Emekli, G., (2006). “Coğrafya, kültür ve turizm: kültürel turizm”, Ege Coğrafya Dergisi. 15 (1-2), 51-59.
- Genç, V., (2014). “Eskişehir'deki Konaklama İşletmeleri İlişkin Sanal Tüketici Yorumlarının Değerlendirilmesi: TripAdvisor Örneği”, III. Disiplinler arası Turizm Araştırmaları Kongresi, Kuşadası / Aydın, 04-05 Nisan 2014, 1034 -1048
- İnanır, A. ve Ongun, U. (2019). “Yeşilova Salda'yı ziyaret eden turistlerin deneyimlerinin incelenmesi”, Türk Turizm Araştırmaları Dergisi. 3 (4), 1028-1041.
- İznic Belediyesi, (2021). Coğrafi Durum, <https://iznic.bel.tr/sayfa/cograf-durum.html> (Erişim Tarihi: 02 Mart 2021).
- Kilinç, U., (2020). “Çevrim içi restoran deneyimi yorumlarının karma yöntem ile analizi: Burdur restoranları örneği”, Turizm Akademik Dergisi. 7 (1), 65-82.
- Kladou, S., Mavragani, E. (2015). “Assessing destination image: An online marketing approach and the case of tripadvisor. Journal of Destination Marketing & Management”, 4 (3), 187-193.
- Kozak, N., Kozak, M. A. ve Kozak, M., (2015). “Genel Turizm İlkeler-Kavramlar”, Ankara: Detay Yayıncılık.
- Lupu, C., Brochado, A., Stoleriu, O. M., (2017). “Experiencing dracula’s homeland”, Tourism Geographies, 19 (5), 756-779.
- Nguyen, K. N., Coudounaris D. N., (2015). “The mechanism of online review management: A qualitative study”, Tourism Management Perspectives. 16, 163-175.

- Nicoli, N., Papadopoulou, E., (2017). “TripAdvisor and reputation: A case study of the hotel industry in Cyprus”, *Euromed Journal of Business*, 12 (3), 316-334.
- Ongun U. ve Erbaş E., (2020). “Sosyal Medyanın Destinasyon Gelişimindeki Rolü: Lavanta Kokulu Kuyucak Köyü Örneği”, *Journal Of Tourism And Gastronomy Studies*, 8 (4), 3129-3154
- Öztürk, Y. ve Yazıcıoğlu, İ., (2002). “Gelişmekte Olan Ülkeler İçin Alternatif Turizm Faaliyetleri Üzerine Teorik Bir Çalışma”, *Ticaret ve Turizm Eğitim Fakültesi Dergisi*, 0 (2), 183-195
- Pantelidis, I. S., (2010). “Electronic mail experience: A content analysis of online restaurant comments”, *Cornell Hospitality Quarterly*, 51 (4), 483- 491.
- Poster, M., (1997) “Cyberdemocracy: Internet and the Public Sphere”, D. Porter (Ed.), *Internet Culture*, in (1–31), New York: Routledge
- Richards, G., Munsters, W., (2010). “Developments and Perspectives in Cultural Tourism Research” Richards, G., Munsters, W. (Ed.), *Cultural Tourism Research Methods*, London: Ama Dataset.
- Sandıkçıoğlu, T., (2016). “Türk Mutfağının Tarihsel Gelişimi”. A. D. Arıkan, *Türk Mutfak Kültürü*, içinde (2-21), Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açık öğretim Fakültesi Yayınları.
- Sarışık, M. ve Özbay, G., (2012). “Elektronik Ağızdan Ağıza İletişim ve Turizm Endüstrisindeki Uygulamalara İlişkin Bir Yazın İncelemesi”, *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, 8 (16), 1-22.
- Sevimi, Y. ve Sönmezdağ A.S., (2017). “Özel Gün Tatlıları: Kültür Turizmi Açısından Önemi”, *Uluslararası Kırsal Turizm ve Kalkınma Dergisi*, 1 (2), 18-28.
- Sop, S. A., Ongun, U. ve Abalı, R., (2020). “Müze deneyimi etkileyen unsurlar: Çevrimiçi yorumlar üzerine nitel bir araştırma”. *Türk Turizm Araştırmaları Dergisi*. 4 (2), 1123-1138.
- Stoleriu, O. M., Brochado, A., Rusu, A., Lupu, C. (2019). “Analyses of visitors’ experiences in a natural world heritage site based on tripadvisor reviews”, *Visitor Studies*. 22 (2), 192-212.
- T.C. İznik Kaymakamlığı, (2021). İznik'in Tarihçesi, <http://www.iznik.gov.tr/iznikin-tarihcesi> (Erişim Tarihi: 03 Mart 2021).
- T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, (2021). Tanıtma Genel Müdürlüğü İznik Tanıtımı, <https://tanitma.ktb.gov.tr/TR-22796/iznik.html> (Erişim Tarihi: 04 Mart 2021).
- T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, (2021). Taşınmaz Kültür Varlıkları ve Sit Alanları, <https://kvmgm.ktb.gov.tr/TR-44797/tasinmaz-kultur-varliklari-ve-sit-alanlari.html>(Erişim Tarihi: 22 Şubat 2021).
- Tripadvisor, (2021). TripAdvisor hakkında, <https://tripadvisor.mediaroom.com/US-about-us> (Erişim Tarihi: 23 Şubat 2021)
- Uygur, S. M. ve Baykan, E., (2007). “Kültür turizmi ve turizmin kültürel varlıklar üzerindeki etkisi”, *Ticaret ve Turizm Eğitim Fakültesi Dergisi*, (2), 30-49.

ARAŞTIRMA MAKALESİ / RESEARCH ARTICLE

SOSYAL GİRİŞİMCİLİĞİ ETKİLEYEN SOSYAL VE KÜLTÜREL FAKTÖRLERE
TEORİK BİR YAKLAŞIM

A THEORETICAL APPROACH TO SOCIAL AND CULTURAL FACTORS
AFFECTING SOCIAL ENTREPRENEURSHIP

Gökhan GÜNEY¹
Prof. Dr. Kenan ÖREN²

ÖZ

Günümüzde gelişmişlik düzeyi fark etmeksizin bütün ülkeler çeşitli sosyal sorunlarla mücadele etmektedir. Sosyal sorunların sürekli çeşitlenmesi toplumların ortak sorunu olmaya devam etmektedir. Yoksulluk, işsizlik, eğitim, sağlık vb., bu sorunların çözümüne yönelik pek çok politika üretilmektedir. Bu politikalar günümüzde devlet, özel sektör ve üçüncü sektör olarak adlandırılan gönüllü kuruluşlar aracılığı ile üretilmektedir. Sosyal sorunlara yenilikçi bakış açılarıyla yaklaşan sosyal girişimler de günümüzde en popüler çözüm araçlarından biri olarak değerlendirilmekte ve her geçen gün önemi artmaktadır. Yapılan çeşitli araştırmalarda sosyal girişimcilik etki eden bireysel faktörlere sıklıkla değinildiği görülse de sosyal girişimleri etkileyen faktörler sadece bireysel faktörlerle sınırlı görülmemelidir. Sosyal ve kültürel faktörler de sosyal girişimcilik etkilendirmektedir. Bu çalışmanın amacı, sosyal girişimcilik unsurlarının ve sosyal girişimcilik etkilendiren sosyo kültürel faktörlerin neler olduğunun ortaya konulmasıdır. Çalışmanın sonucunda; kültür, aile, eğitim, psikolojik, yasal, siyasi ve idari faktörler sosyal girişimlere etki eden faktörler olarak ortaya konulmuştur. Çalışmanın sosyal ve kültürel faktörlere yaptığı vurgu yönüyle sosyal girişimcilik literatürüne katkı sağlayacağı beklenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Sosyal Girişimcilik, Sosyal Sorun, Sosyal Fayda, Kültür
Jel Kodları: A13, L31, M14

ABSTRACT

Currently, all countries, regardless of the level of development, are struggling with various social problems. Continuous diversification of social problems remains a common problem of societies. Poverty, unemployment, education, health, etc., many policies are produced to address these problems. These policies are produced today through voluntary organizations called government, private sector and third sector. Social initiatives that approach social problems with innovative perspectives are also considered as one of the most popular solution tools today and their importance is increasing every day. Although individual factors affecting social entrepreneurship are often mentioned in various studies, the factors affecting social entrepreneurship should not be limited to individual factors. Social and cultural factors also affect social entrepreneurship. The aim of this study is to identify the elements of social entrepreneurship and the socio-cultural factors affecting social entrepreneurship. As a result of the study, Cultural, Family, Educational, Psychological, legal, political and administrative factors were identified as factors affecting social initiatives. It is expected that the study will contribute to the literature on social entrepreneurship in terms of its emphasis on social and cultural factors.

Keywords: Social Entrepreneurship, Social Problem, Social Benefit, Culture
Jel Codes: A13, L31, M14

¹ Doktora Öğrencisi, Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Anabilim Dalı, Isparta, Türkiye, guneygokhan@live.com, ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2786-9761>

² Prof. Dr. Süleyman Demirel Üniversitesi, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü, kenanoren@sdu.edu.tr

GİRİŞ

Sosyal sorunların her geçen gün çeşitlenmesi ve sosyal sorunlarla mücadele edilmesinin güçleşmesi kamu sektörünün ve özel sektörün toplumun ihtiyaçlarını karşılayabilmek noktasında yetersiz kalmasına neden olmaktadır. Bu yetersizlik ve desteğe ihtiyaç duyulması nedeniyle sosyal girişimcilik kavramının önemi artarak devam etmektedir. Sosyal girişimcilik toplumun karşı karşıya kaldığı pek çok sosyal ve ekonomik problemin çözümüne farklı ve yenilikçi çözüm önerileri getirerek fark yaratmaktadır. Özellikle geleneksel toplum yapısından modern topluma geçişle beraber sivil toplum kuruluşları, toplumların sosyo ekonomik işleyişinde önemli rol oynamaya başlamıştır. Kamu sektörünün toplumun istekleri karşısında desteğe ihtiyaç duyması, toplumdaki dezavantajlı gruplarının niteliğinin değişmesi, işsizliğin artması, yoksulluğun önüne geçilememesi gibi temel sorunlar sosyal girişimcilik olgusunun öneminin artmasına neden olmuştur. Sosyal girişimcilik faaliyetlerinin artmasının ve yenilikçi sosyal bakış açılarına gereken önemin verilmesi başta işsizlik ve yoksulluk olmak üzere, çevre sorunları, eğitim, kültür ve sağlık gibi çok çeşitli alanlarda önemli katkıların sunulmasını beraberinde getirecektir.

Bu çalışmada, sosyal girişimlerin genel çerçevesi ortaya koyularak ne gibi ayırt edici unsurlarının olduğu ve hangi sosyo kültürel faktörlerden etkilendiğinin üzerinde durulacaktır. Böyle bir çalışmaya ihtiyaç duyulmasının sebebi, sosyal girişimcilik kavramı ile ilgili çalışmalarda genel olarak bireysel faktörlere değinilmesiyle birlikte sosyo kültürel faktörleri ön plana çıkaran çalışmaların eksik kaldığının düşünülmesidir. Bu çerçevede, çalışmanın amacı sosyal girişimciliğe etki eden sosyal ve kültürel faktörlerin ortaya konulmasıdır.

1. Sosyal Girişimcilik Kavramı

Toplumlar, geçmiş dönemlerden günümüze kadar farklı sosyal sorunlarla mücadele etmek zorunda kalmıştır. Sanayi devriminin başlangıç yıllarındaki temel sosyal sorunlar işsizlik ve yoksulluk olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bu dönemden günümüze kadar geçen süreçte sosyal sorunlar çeşitlenmiş ve içinde bulunduğumuz yüzyılda bütün dünyayı etkileyen işsizlik ve yoksulluk gibi sosyal sorunlara; eğitim, sağlık, ayrımcılık, cinsiyet eşitsizliği, çevre kirliliği gibi yeni problemler eklenmiştir. Günümüzde, bahsetmiş olduğumuz tüm bu sosyal sorunlarla bütün devletlerin farklı kaynaklarla ve politikalarla mücadele ettiği bir gerçektir. Bu mücadelede, devlet politikaları, sivil toplum kuruluşlarının yardım mekanizmaları, özel sektörün kurumsal sosyal sorumluluk anlayışlarının yardımları gibi araçlar kullanılmaktadır (Işık, 2016: 94).

Dünyada, küreselleşmenin yaygınlaşmasıyla beraber devletin sosyal sorunlarla mücadelesi yeniden yapılandırılmaktadır. Bu yeni yapılandırma ile devletin hem ekonomideki rolünün azaldığı hem de sosyal alanda dâhil birçok alandaki görevlerinin niteliğinin değiştiği görülmektedir. Bu değişikliğin neticesinde refah sağlama noktasında temel kurum olan devlet bunu yaparken yetersiz kalmamak adına hizmet üretme görevini tek başına yapmak yerine hizmetlerin düzenlenmesinden sorumlu bir role geçmektedir ve sivil sektör, gönüllü sektör, özel sektör, dini kurumlar gibi kurumlardan destek almaktadır (İçli ve Anıl, 2016: 18).

Günümüzde, sosyal sorumluluk, toplumsal duyarlılık ve sosyal fayda üretme gibi kavramların giderek ön plana çıkmasıyla beraber devlet ve özel sektörün yanında üçüncü sektör kavramının da hem uygulama alanında hem de akademik çalışmalarda ön plana çıktığı görülmektedir.

Üçüncü sektör olarak bahsedilen sektörde, gönüllü kuruluşlar, kâr amacı olmayan kuruluşlar, sivil toplum örgütleri ve bazı özellikleriyle farklılaşan sosyal girişimler bulunmaktadır (Güler, 2011: 65).

Sosyal fayda kavramının giderek önem kazanmasıyla birlikte bu kavramı kurumsallaştıran sosyal girişimcilik olgusu, özellikle 1980’li yıllardan itibaren sıklıkla bahsedilen ve üzerine araştırmalar yapılan bir kavram haline gelmeye başlamıştır. 2007 yılından günümüze hâlâ etkisini gösteren küresel

ekonomik krizle beraber sosyal girişimciliğin daha da önemli hâle geldiği ifade edilebilir. Bu dönemde toplumsal sorunlara hem devletin hem de özel sektörün desteğinin azalmış olması ve toplumun beklentilerinin yeterince karşılanamaması gibi nedenler sosyal girişimlere ilgiyi, buna bağlı olarak ta beklentiyi artırmıştır (Arıker vd., 2016: 103).

İçinde bulunduğumuz dönemde küreselleşme kavramının da etkisiyle çok büyük ve çeşitlenmiş sosyal sorunlarla mücadele etmek gerekmektedir ve bütün toplumların yüz yüze olduğu farklı sorunlar ortak bir çözüm arayışı beklemektedir. Çözüm bekleyen bu sosyal sorunlarla ilgili ortaya koyulan devlet politikalarına ilave olarak, özel sektör ve üçüncü sektörde sosyal problemlerin çözümünde mücadele etmeye başlamıştır. Kurumsal sosyal sorumluluk anlayışının gelişmesiyle birlikte özel sektörün ve üçüncü sektörün gelişmesiyle beraber de kâr amacı gütmeyen kuruluşların, sosyal sorunlara çözüm yaratabilmek için mücadele etmeye başlaması özel sektör ve üçüncü sektörü birbirine yakınlaştırmıştır (Işık, 2016: 67). Son yıllarda sayılarının artmaya başlaması ve sosyal sorunlarla mücadele noktasındaki etkinliği nedeniyle dünyanın ilgisi yeni bir yaklaşım olarak sosyal girişimcilik üzerine toplanmaktadır.

Uluslararası organizasyonlar, üniversiteler, hükümetler, kamu kurumları, özel şirketler ve girişimci firmalar gibi kurumların sosyal girişimlere dikkat çektiği ve kaynak ayırdığı bilinmekte ve sosyal girişimcilik hızla gelişen bir alan olarak görülmektedir (Bouges, 2015: 9-10).

Sosyal girişimcilik araştırmaları ve uygulamalarının kazandığı önem ve kaydettiği ilerlemelere rağmen, literatürde ortak bir tanım birliğine varıldığı söylenemez. Literatürde sosyal girişimcilikle ilgili farklı tanımlarla beraber farklı yaklaşımların bulunduğu söylenebilir (Wendel ve Lang, 2020: 21).

Bir kesim araştırmacılar sosyal girişimcilik kavramını kâr amacı gütmeyen toplumsal, sosyal örgütler ve derneklerle bir açıklamaya çalışmakta ve sosyal girişimciliği kâr amacı gütmeyen sektörün girişimcilik uygulamalarıyla ticari faaliyetler içine girme özelliğiyle değerlendirmektedir (Mort ve Weeraawardena, 2003: 22). Diğer bir kesim ise, sosyal girişimciliği girişimcilik çerçevesinde tanımlayarak, sosyal girişimciliğin amacı kâr elde etmek olan işletmelerin rol aldığı özel sektörün bir alt bölümü olarak değerlendirilmesi gerektiğini ifade etmektedirler (Paredo ve Mclean, 2006: 57). Bu iki temel yaklaşımın yanında tanımların, sosyal girişimciliğin kamu sektörünün içinde değerlendirilebileceğini savunanlar, kamu, özel ve sivil toplum kuruluşlarının özelliklerinin bulunduğu melez bir örgüt olduğunu savunanlar ve sektör ayrımı yapmaksızın bütün sektörlerde örgütlenebilecek sosyal amaçlı örgütler olduğunu savunanlarla beraber beş gruba ayrıldığı görülmektedir (Paganelli, 2020: 55). Bu yaklaşımlardaki farklı sosyal girişim tanımları şu şekildedir:

Birinci grupta yer alan yaklaşıma göre sosyal girişimler, üçüncü sektör kuruluşları olarak değerlendirilmekte ve iktisadi işletmeleri aracılığıyla gelir elde eden sivil toplum kuruluşları ile aynı kabul edilmektedir. Bu yaklaşımda sosyal girişimler bulunduğu bölgeleri yenileme çabasında bulunan, yeni programlar geliştirmek ve kazanç amacı olan, gelir arayışı içinde olan fakat kâr amacı gütmeyen organizasyonlar olarak tanımlanmaktadır. İkinci grupta yer alan yaklaşıma göre ise sosyal girişimler, özel sektör kuruluşları olarak değerlendirilmektedir. Buna göre sosyal girişimciler, kamu sektöründe belli sosyal sorunların algılanmasında önemli rol oynayan ve tatmin edilmemiş bazı ihtiyaçların karşılanma fırsatının nerede olduğunu görebilen özel sektör liderleridir (Besler, 2010: 9). Literatürde bulunan üçüncü yaklaşımda sosyal girişimler ticari faaliyette bulunan kamu girişimleri olarak değerlendirilmektedir. Bu düşünceye göre sosyal girişimler hükümet politikalarına etki eden ve kamu sektöründe yenilik yapan inovatif liderler olarak görülmektedir. Dördüncü yaklaşımda ise sosyal girişimler, kamu sektörü, özel sektör ve kâr amacı gütmeyen üçüncü sektörün özelliklerinin bulunduğu bir noktada melez örgütler olarak açıklanmaktadır. Bu yaklaşım sosyal girişimleri, kamu ya da özel sektör tarafından karşılanmayan ihtiyaçların ve çözüm bekleyen sosyal sorunların giderilmesi amacını taşıyan, sosyal misyonu olan, yenilikçi, öngörülü olan; sosyal değerler oluşturma fırsatlarını araştıran; kamu sektörü, sosyal sektör ve ticari sektörler arasında, gücünü sosyal fayda ve kamu yararına kullanmak için geliştirilen değişim ajanları olarak tanımlanmaktadır (Merie, 2015: 46). Sosyal girişimlere

yönelik beşinci yaklaşımda da dördüncü yaklaşıma benzer şekilde, sosyal girişimler bir sektör içine dâhil edilmemekte ve bu girişimlerin tüm sektörlerde örgütlenebilecek sosyal amaçlar olan örgütler olduğu belirtilmektedir.

Bu farklı bakış açılarına rağmen sosyal girişimlerin ayırt edici bazı özelliklerinden de bahsedebiliriz. Sosyal girişimler, girişimci faaliyetlerde bulunması nedeniyle üçüncü sektörle, sosyal fayda hedefi ile de kâr amaçlı girişimlerle farklılık göstermektedir. Bu boyutuyla sosyal girişimler, sosyal bir amaç başarmayı amaçlayan, hem kâr amacı gütmeyen kuruluşların gelir kaynaklarını(bağış ve gönüllü katılım gibi) kullanan hem de ticari kazanç(kurucularının sermayesi, üretim ve ticaret gibi) sağlayan özel girişimler olarak tanımlanabilmektedir(Mair ve Marti, 2006: 41). Sosyal girişimlerin sürdürülebilirliğini sağlayabilmek için gelir getirici girişim faaliyetlerinde bulunmaları gerektiği açıktır. Sosyal girişimleri kâr amaçlı girişimlerden ayıran temel özelliği ise elde ettiği gelirleri veya kârı toplum için sosyal fayda üretmek amacıyla kullanmasıdır. Bu farklılıktan yola çıkarak sosyal girişimciliğin özel sektörden farklı bazı özelliklerine değinmek gerekmektedir (Kümbül Güler, 2011: 6). Bu çerçevede sosyal sektörde değişim aracısı rolü üstlenen sosyal girişimlerin:

- Sosyal fayda yaratmayı kâr elde etmekten daha ön plana koymaları ve sürdürülebilirlik noktasında bir misyona sahip olmaları,
- Bu misyonu devam ettirebilmek için gerekli fırsatları görüp bu fırsatları sürekli takip etmeleri,
- Devamlı yenilik, değişim ve öğrenme içinde olmaları,
- Kaynaklarını kendilerini sınırlandırmadan cesur bir şekilde kullanmaları,
- Hizmet verdikleri kişilere karşı mutlaka sorumluluk duygusu ile hareket etmeleri gerektiği ifade edilmektedir (Dees, 1998:4).

Sosyal girişimlerin tıpkı tanımlanmasında olduğu gibi bakış açısı olarak incelendiğinde de farklı taraflar için farklı durumlar ifade ettiği söylenebilir. Sosyal girişimler uygulayıcılar için, sosyal sorunları çözmeyi ve sosyal fayda üretmeyi, işletmeler için, işletmeye ait toplumsal ve sosyal sorumlulukları yerine getirmeyi, devlet içinse yoksul bireylere ve gruplara ürün ve hizmet aktarımında destekleyici bir unsur ifade etmektedir (Haugh, 2005: 9).

Sosyal girişimciler birçok farklı alanda faaliyet gösterebilmektedirler. Düşük gelirli grupların yoğun olduğu bölgelerde ücreti uygun okullar açmak, sağlık imkânlarına erişimle ilgili girişimlerde bulunmak, küçük çaptaki çiftçilerin piyasaya erişimini artırmak için teknolojik imkanlar sağlamak, evsiz bireyler için düşük maliyetli yerleşim yerleri planlamak, dezavantajlı gruplar için fırsat eşitliği sağlayacak çalışmalar yapmak, geri dönüşüm yöntemleriyle çevre dostu çalışmalar yapmak bu faaliyetlerden bazılarıdır (Chipeta, 2015: 19).

1.1.Sosyal Girişimciliğin Unsurları

Sosyal girişimler sosyal değişim sağlamaya çalışan örgütler olarak değerlendirilmekte ve dünyadaki önemi giderek artmaktadır. Bu durumun nedeni olarak yoksulluğun artması ve buna bağlı olarak dezavantajlı grupların farklı sosyal sorunlarla mücadele etmek zorunda kalmaları gösterilmektedir. Sosyal sorunların çeşitliliği arttıkça yenilikçi arayışlar ortaya koyan sosyal girişimlere olan ilgi de artmaktadır (Paredo ve Mclean, 2006: 56).

Sosyal girişimlerin başarılı olabilmeleri ve sosyal çözümler ortaya koyabilmesi için gereken bazı özellikler bulunmaktadır. Bu özellikler sosyal girişimciliğin unsurlarının da çerçevesini ortaya koymaktadır. Bu unsurlar şu şekilde sıralanabilmektedir.

1.1.1. Sosyal Bir Misyona Sahip Olma Unsuru

Sosyal girişimleri özel sektörden ayıran en önemli unsur sosyal bir misyona sahip olmasıdır. Sosyal misyon aynı zamanda sosyal girişimciliğin kavramsallaştırılmasında da merkezi bir konumda bulunmaktadır (Mort vd., 2003:79) . Günümüzde sosyal sorunların her geçen gün sosyal, siyasi ve ekonomik açıdan kabuk değiştirmesi sosyal girişimlerin de faaliyet alanını çeşitlendirmektedir. Yoksulluk, sosyal dışlanma, şehirleşme, çalışan yoksulluğu, çevre problemleri gibi sorunların varlığına ilave olarak toplumun zayıf kesimleri için barınma, eğitim, sağlık gibi temel hizmetlerden mahrum kalmaları bu çeşitliliği artırmaktadır. Bütün bu sorunların çözümünde eski yöntemlerin kullanılması artık mümkün olmamakta ve girişimci bakış açısına ihtiyaç duyulmaktadır. Bu nedenle sosyal girişimcilik toplumdaki sosyal dönüşümü sağlayabilmek için yeni bir yöntem olarak görülmektedir (Glancey ve McQuaid, 2000:159). Sosyal dönüşümün sağlanabilmesi için ise öncelikle bir sosyal sorun kavramının varlığından bahsetmek gerekmektedir.

Sosyal girişimciliğin temel unsuru olan sosyal sorunlar günümüz dünyasının ayrılmaz bir parçası olarak görülmektedir. Sosyal sorunlar, toplumdaki sosyal bütünleşmenin, kanun, düzen ve ahlaki standartların, ekonomik refah ve özgürlüklerin istikrarlı biçimde devam etmesini engelleyen, sosyal süreçler olarak tanımlanabilmektedir (Jamrozik ve Nocella, 1998:1). Ortaya çıkan herhangi bir sorunun sosyal sorun olarak nitelendirilmesi için ise sorundan etkilenen bir grubun olması, farklı bireylerin bu sorundan etkilenmeleri, sorunun bireysel, sosyal, psikolojik ya da sosyolojik faktörlerden kaynaklanıyor ve toplu eylemlerle çözüm aranıyor olması gerekmektedir (Demirbilek, 2005:88). Sosyal girişimciler bu durumların ortaya çıkması durumunda yenilikçi bakış açılarıyla çözüm konusunda fırsatlar ortaya koymaktadır.

Günümüzde çözüm bekleyen çok fazla sosyal sorun bulunmaktadır. Bu çerçevede Birleşmiş Milletler' in 2000 yılında yayınlamış olduğu Binyıl Kalkınma Hedefleri dünyada karşı karşıya kalınan sosyal sorunları sıralaması nedeniyle referans alınabilecek bir belgedir. Bu bildirgeye göre, en başta yoksulluk ve açlık, temel eğitime ulaşamama, 5 yaş altı çocuk ölümleri, cinsiyet eşitsizliği, yüksek oranda anne ölüm oranları ve anne sağlığı, HIV/AIDS, sıtma, tüberküloz ve benzeri bulaşıcı hastalıklar ve çevresel sorunlar olarak sıralanmakta ve bu sorunların çözülmesiyle ilgili hedefler ortaya konulmaktadır (UNDP, 2020). Tüm bu sosyal sorunlarla mücadele etmek yalnızca sosyal girişimcilerin işi olarak görülmemeli, sosyal sorunların çözümü için kamu sektörü, özel sektör ve üçüncü sektör uygulamalarına başvurulduğunu belirtmek gerekmektedir. Ancak sosyal sorunların çözümünde ahlak girişimcileri olarak nitelendirilen sosyal girişimcilerin toplumdaki sosyal sorunlara daha fazla duyar gösteren, aktif ve yenilikçi bakış açıları geliştirerek sorunların çözümünü sağlamak için çabalayan idealist kişiler olduklarına da değinmek gerekmektedir (Jamrozik ve Nocella, 1998:67).

1.1.2. Yenilikçi Olma Unsuru

Sosyal girişimlerin en önemli unsurlarından biri olarak değerlendirilen sosyal yenilik kavramı ortaya çıkan bir sosyal ihtiyacın karşılanması amacıyla, sosyal örgütler tarafından ortaya konulan ve yaygınlaştırılan yenilikçi faaliyetleri ve hizmetleri ifade etmektedir. Sosyal sorunların günümüzde sürekli artması toplumsal bütünleşmeye zarar vermekte ve çözüm yollarını güçleştirmektedir. Bu sorunların çözümünde önerilen yöntemler yetersiz kalmakta ve sorunlarla çözümü yöntemleri arasında bir uçurum ortaya çıkmaktadır. Sosyal girişimciliğin yenilikçi yönü bu uçurumun daraltılmasındaki en önemli mekanizmadır (Mulgan vd., 2007: 7).

Sosyal girişimlerin yenilikçi stratejilerini:

- Toplumdaki dezavantajlı gruplara ve sosyal dışlanmaya maruz kalan kesimlere yönelik yeni hizmetler ortaya koymak,
- Toplumdaki hizmetlerin sunumunda yeni yöntemler belirlemek,
- Gelir yaratabilmek amacıyla yeni stratejilerin ve bakış açılarının ortaya konulması,

- Toplumdaki hizmetleri yeni ihtiyaç sahiplerine ulaştırabilmek,
- Sosyal sorunlarla mücadelede yeni kaynaklar ortaya koyabilmek ve bunlardan aktif olarak yararlanmak şeklinde sıralamak mümkündür (Haugh, 2005: 5).

Sosyal girişimlerin yenilikçi olma işlevi, özellikle ekonomik konjonktürün istikrarsız seyrettiği dönemlerde ve ekonomik faaliyetlerin yetersiz kaldığı durumlarda özel sektör ve kamu sektöründe karşılaşılan sorunların ortaya çıkardığı boşlukları doldurması bakımından oldukça önemlidir. Sosyal girişimler ortaya çıkan bu boşlukları yenilikçi bir fırsat olarak görmekte, yeni çalışma şekilleri ortaya koyarak hem yerel kalkınmaya destek olmakta hem de bütünleşmeyi sağlayarak yeni işlerin yaratılmasına, zenginliklerin artırılmasına katkı sağlamaktadır (Hing, 2016: 32).

1.1.3. Gelir Getirici Faaliyet Unsuru

Sosyal girişimlerin en temel unsurlarından bir diğeri sürdürülebilirliğini sağlayabilmek açısından mutlaka gelir getirici bir faaliyette bulunmalarıdır. Sosyal girişimlerin bu özelliği, hem işletmecilik faaliyeti formatında çalışmalarını sağlamakta hem de varlıklarını bağış ve hibelerle sürdüren geleneksel hayırsever örgütlerden onları ayırmaktadır. Bu noktada sosyal girişimlerin neden işletmecilik formatında çalışması gerektiğine de tekrar değinmek gerekmektedir. Sosyal girişimler, faaliyetlerini sürdürmek için yalnızca bağış ve desteklerle hareket ederlerse üretimde etkinlik kısmında sorun yaşanmaktadır. Çünkü böyle bir durumda bağış ya da desteklerin kesilmesi durumunda verimlilik, etkinlik ve kârlılık kaybolacak ve girişim devamlılığını sağlayamayacaktır. Bu bakımdan da sürdürülebilirliğin sağlanması açısından mutlaka gelir getirici bir faaliyetin bulunması gerekmektedir (Thomas, 2013: 32).

Sosyal girişimlerle alakalı bahsettiğimiz gelir getirici faaliyeti geleneksel anlamdaki kâr anlayışı ile de ayrı tutmak gerekmektedir. Bu girişimlerdeki anlayış, mal veya hizmet satarak gelir elde etmek olsa da asıl amaç geleneksel işletme yöntemlerini kullanarak sosyal bir sorunu çözmektir. Bu bakımdan da sosyal girişimciliği ayırt eden en temel nokta parasal bir başarıdan çok, sürdürülebilir anlamda sosyal faydayı sağlamaktır. Bu sebepten ötürü sosyal girişimler geleneksel girişimlerden ayrılır ve elde ettiği kâr da sosyal kâr olarak adlandırılır (Işık, 2016: 114).

1.1.4. Sosyal Değer Yaratma Unsuru

Hangi türde olursa olsun bütün girişimciler bir değer yaratmak için çabalamaktadır. Bu değer girişimin türüne göre ekonomik, sosyal ve kültürel bileşenlerden oluşmaktadır. Sosyal girişimlerin yaratmış oldukları değeri farklı kılan durum niteliksel bir sosyal değer olmasıdır (Young, 2008: 56). Bir başka ifade ile sosyal girişimlerde yaratılan değer sosyal ve kültürel olup niteliksel, özel sektörde ise ekonomik değer öncelikli olup daha çok niceliksel bir amaç söz konusudur.

Sosyal girişimcilikte sosyal değer fırsatı, insan kaynağı ile finansal kaynağın bir araya geldiği ortak noktada başlamaktadır. Bu sebeple sosyal girişimciden beklenen de bu iki kaynağı bir araya getirebilme becerisine sahip olmasıdır. Sosyal girişimci bunu yaparken farklı kurumları ve bu kurumların birbirlerini tamamlayacak özelliklerini dikkate almak zorundadır (Austin vd., 2006: 16).

1.2. Sosyal Girişimcilerin Özellikleri

Sosyal girişimcilik ile ilgili literatür incelendiğinde daha çok sosyal girişimleri etkileyen bireysel faktörlere değinildiği görülmektedir. Bu çalışmada, literatürde eksik kaldığı düşünülen sosyo kültürel faktörler ön plana çıkarılacaktır. Sosyal girişimciliği etkileyen sosyal ve kültürel faktörlere değinmeden önce ise sosyal girişimci bireylerin özelliklerine kısaca değinmek gerekmektedir. Çünkü sosyal girişimcilerin özelliklerini ortaya çıkarabilmek ve bu özellikleri tartışabilmek onların hangi sosyal ve kültürel koşullardan etkilendiklerini ortaya koymakta önemli bir adım olacaktır.

Sosyal girişimlerin tanımında da belirtildiği üzere farklı araştırmacılar sosyal girişimcileri farklı özellikleri ile ön plana çıkarmaktadır. Örneğin Brinckerhof topluma daha iyi hizmet verebilmek için risk

alan kişiler olarak tanımladığı sosyal girişimcilerin aşağıdaki özelliklere sahip olmaları gerektiğini ortaya koymaktadır (Brinckerhof, 2001: 12):

- Buldukları bölgedeki hedef kitleye daha iyi bir hizmet sunabilmek amacıyla devamlı yeni çözümler aramak,
- Mevcut tüm kaynak tahsisatlarının yardım yatırımlarından oluştuğunu bilmek,
- Yapılacak yatırımların geri dönüşlerini iyi analiz edebilmek,
- Misyonlarına ulaşabilmek için maddi kaynaklara ihtiyaç duymak,
- Hizmet sundukları insanların adına risk almak.

Bu özellikler sosyal girişimcilerin yeterli kaynağa ulaşabilmek amacıyla yenilikçi, yaratıcı, risk alabilen ve liderlik özelliklerine sahip olmaları gerektiğini vurgulamaktadır.

Sosyal girişimcilerin özellikleriyle alakalı diğer bir araştırmacı grubu olarak Dees vd., girişimcilerin yenilikçi bakış açına ihtiyaç duyarken belli noktalara dikkat etmeleri gerektiğini ortaya koymaktadır. Bu noktalar (Dees, 1998: 31):

- Hazır olmak: Ortaya koyulması hedeflenen yeniliğin yayılma için hazır olup olmadığı mutlaka kontrol edilmelidir.
- Yeni düşüncelere açık olmak: Ortaya koyulması hedeflenen yeniliğin hedef kitlesindeki gruplar tarafından nasıl karşılanacağına dair fikir sahibi olunmalıdır.
- Kaynaklar: Girişimin en doğru şekilde sürdürülebilmesi için ihtiyaç duyulacak kaynakların belirlenmesi ve temin edilmesi konusunda araştırmalar yapılmalıdır.
- Risk: Yenilikçi fikrin yanlış uygulanma olasılığı ya da başarısız olma durumunda ilgili kesimleri nasıl etkileyeceğine dair fikir sahibi olunmalıdır.
- Geri dönüşüm: Sosyal girişimin daha çok insana hizmet ediyor olmaksızın hedefindeki kitleye daha iyi bir hizmet sunulması gerekmektedir.

Bu özellikler dikkate alındığında, sosyal girişimcilerin başarılı olabilmeleri için, liderlik özelliğine sahip olan, yenilikçi, kaynak kullanımında yetkin, risk alan ve özgeci kişilik özelliklerine sahip olmaları gerektiği sonucuna varılabilmektedir.

Literatürde yer alan çalışmalar göz önüne alındığı zaman genel olarak sosyal girişimcilerin davranışlarına etki eden özellikler (Bailey, 2012: 19);

Kişilik Özellikleri: Sebatkârlık, iyimserlik, iç kontrol odağının gelişmiş olması,

Bilişsel özellikler: Özyeterlik, yenilikçilik ve fırsatları değerlendirebilme, liderlik,

Motivasyonel Özellikler: Başarma ihtiyacı, üstünlük ihtiyacı ve özerklik ihtiyacı,

Değerler: Maneviyat, sosyal sorumluluk, özgecilik, empati, etik değerlere sahi olma, kültürel değerler,

Demografik: Cinsiyet, yaş, eğitim ve ailevi altyapı gibi özellikler olarak ortaya koyulmaktadır.

Yukarıdaki kişilik özelliklerinin ortaya konulmasının ardından, sosyal girişimcilikle ilgili çalışmaların birçoğunda farklı tanımlamalardan yola çıkılmakta ve sosyal girişimcilerin kişilik özelliklerinin de bu tanımların neticesinde ortaya konulmakta olduğu ifade edilebilir. Bununla beraber, sosyal girişimcilerin yalnızca kişilik özelliklerinin değil faaliyet gösterdiği bölgelerin sosyal, kültürel ve ekonomik özelliklerinin de değerlendirmesi gerekmektedir. Hem girişimcilik hem de sosyal girişimcilik faaliyetleri ile bölgelerin sosyal ve ekonomik koşulları arasında yakın bir ilişki bulunmaktadır. Bu çerçevede sosyal girişimcilik, girişimcilik fikrinin ortaya çıktığı sosyo-ekonomik yapı ile kültür yapısının bir ürünüdür. Aile, toplumsal davranış kalıpları, bölgenin eğitim düzeyi ve kalitesi, bölgenin ekonomik koşulları sosyal girişimcinin yenilikçi fikir ortaya koyabilmesini ve mevcut girişimci

niteliğini olumlu ya da olumsuz etkileyebilmektedir (Niang, 2019: 27). Bu etkinin ortaya çıktığı çevrenin temel etkenleri ise sosyo kültürel değerler ve iş çevresinden oluşmaktadır. Bu sosyo kültürel etkenler, sosyal girişimciliğin değeri, yaratmaya çalıştığı etki, çevresel faktörleri, sahip olunan kaynakları ve teşvikleri, hedef kitleyi, kamunun rolünü ve sosyal girişimciye yardımcı ya da engel olan durumları içermektedir (Liang, 2005:3).

Sosyal girişimcilik literatürü incelendiğinde, kavramın farklı yönlerine vurgu yapan çalışmaların varlığı dikkat çekmektedir. Kümbül Güler (2011) Sosyal Girişimciliği Etkileyen Faktörleri analiz ettiği çalışmada nicel araştırma yöntemlerini kullanarak Ashoka ve Schwab Vakıfların üyesi olan 47 farklı ülkeden 205 sosyal girişimciye uygulanan anketlerle sosyal girişimci davranış biçimlerini ortaya koymaktadır. Işık (2016)'nın çalışması ise emek arzı ve emek talebi yönünden iki farklı boyutla nicel bir araştırma ile sosyal girişimcilik kavramı ve istihdam arasındaki ilişkiyi ortaya koymaktadır.

2. Sosyal Girişimciliği Etkileyen Sosyo Kültürel Faktörler

Sosyal girişimciliğin oluşumunu etkileyen birçok sosyo kültürel, ekonomik ve politik faktör bulunmaktadır.

2.1. Kültürel Yapı Faktörü

Sosyal girişimciliğe etki eden en önemli faktörlerden biri çevredir. Günümüzde birçok devlet girişimcilik kültürünü geliştirebilmek ve yenilikçi yaklaşımların ortaya koyulabilmesini sağlayabilmek için girişimcilik faaliyetlerine destek vermektedir. Ülkelerin sahip oldukları girişimcilik kültürünün gelişmiş olması kamunun yetersiz kaldığı ya da desteğe ihtiyaç duyduğu alanlarda anahtar rolü olan sosyal girişimciliğin de önemini ortaya koymaktadır. Sosyal girişimcilik kavramının gelişmesi ve daha etkin bir şekilde uygulanmasıyla çalışma hayatında ve sosyal hayatta sağlanabilecek başarı arasında olumlu bir ilişki bulunmaktadır (Anders, 2005: 251).

Kültürel yapı sosyal girişimcilik ruhunun oluşumunda önemli bir yere sahiptir. Çünkü sosyal girişimciler yaşadığı toplumdaki kültürel değerlerin etkisiyle hareket etmektedir. Sosyal sorunlara yönelik çözüm önerileri geliştirirken faaliyet gösterdikleri bölgenin kültürel değerlerinin taşıyıcısı olarak hareket etmektedir. Bu bakımdan, toplumdaki sosyal girişimcilik olgusuyla ilgili fikir sahibi olabilmek için ilgili toplumun kültürel unsurlarının bilinmesi önem taşımaktadır (Kasalak, 2014: 10) .

Bir ülkedeki sosyo kültürel koşulların liderlik, yönetim ve insan kaynakları uygulamalarına önemli etkileri bulunmaktadır. Bu etkileri ortaya koyan en önemli çalışmalardan biri Geert Hofstede' in 40 farklı ülkenin kültürlerini araştırdığı çalışmadır. Hofstede bu çalışmada ulusal kültürleri, bireycilik ve kolektivizm, güç mesafesi ve belirsizlikten kaçınma çerçevesinde araştırmıştır (Borquist, 2020: 128).

Bireyciliğin hâkim olduğu toplumlarda insanlar yalnızca kendileri ve aileleriyle ilgilenmektedir. Bu durum, toplumda sosyal bağların çözüldüğü ve sosyal değerlerin bireyin insiyatifi ya da başarısı için önemli görüldüğünü vurgulamaktadır. Gruba aidiyet, sadakat gibi kavramlardan daha çok bireysel haz, özerklik ve bireyin kendi finansal önceliğini ön planda tutması, bu toplum yapısına sahip ülkelerde girişimcilik faaliyetlerinin daha fazla olduğu söylenebilir (İraz, 2005: 186). Ancak bireysellik, haz ve kendi ekonomik çıkarının ön planda tutulması kavramlarının, sosyal fayda ortaya koyma amacındaki sosyal girişimcilik ruhuna zıt kavramlar olduğunu belirtmek gerekmektedir.

Kolektivist kültürde ise bireyler ait oldukları grubun çıkarlarını kendi çıkarlarının üstünde tutmaktadır. Bu kültür yapısında paylaşmak, işbirliği ve uyum anahtar kavramlar olup temel olan grubun refahıdır. Kolektivist kültürün hâkim olduğu ülkelerde bireyler bir gruba ait olduklarına ve grubun çıkarlarının bireysel çıkarlardan öncelikli olduğuna inanmaktadır. Bu kültürdeki ülkelerde sosyal girişimcilik faaliyetlerinin daha fazla ortaya çıkması mümkündür.

Hofstede' in bu çalışması bireycilik ile toplumdaki ekonomik gelişme ve refah arasında bir ilişki olduğunu ortaya koymuştur. Buna göre bireycilik yalnız bir yönelime ve yeterliliğe, bunun neticesinde de insanların kendi başarılarına odaklandığı bir kültürü ortaya çıkartırken, toplumsallık ise paylaşım, işbirliği ve daha geniş bir gruba ait olmak gibi kültürel unsurları içermektedir (Borquist, 2020: 139).

Hofstede' in araştırmasının sosyal girişimcilik rolü çerçevesinde değerlendirilebilecek bir diğer noktası bireylerin belirsizlikten kaçınma özellikleridir. Belirsizlikten kaçınma özelliğinin yüksek olduğu toplumlarda bireyler net olmayan, belirsiz olan durumlardan çekinmekte ve kendilerini güvence altına almak için çabalamaktadır. Belirsizlikten kaçınma durumunun düşük olduğu toplumlarda ise bireyler daha fazla risk almayı, yenilik ve değişimlere açık olmayı tercih edebilmektedir. Bu durum ülkelerdeki sosyal girişimci kişiliğinin yapısını da etkilemektedir. Belirsizlikten kaçınma özelliği yüksek olan toplumlarda bireylerin risk almayı tercih etmemeleri girişimci olma özelliklerinin daha düşük kalmasına sebep olmaktadır (Chipeta, 2015: 24) .

2.2. Aile Faktörü

Girişimcilik üzerinde olduğu gibi sosyal girişimcilik üzerinde de toplumun en önemli kavramlarından biri olan ailenin büyük bir etkisi bulunmaktadır. İnsanların duygu, düşünce, tutum ve davranışlarının şekillenmeye başladığı ilk ortam olarak değerlendirilen aile, girişimcilik davranışının ortaya çıkmasında rol oynayan bağımsızlık isteğini olumlu ya da olumsuz olarak etkileyebilmektedir (Bird, 1999: 143). Bununla beraber aile bağlarının güçlü olduğu ailelerde çocukların ileride sosyal girişimciliğe yönelik bir kariyer rotasına yönlendirilebilmesi de mümkün olabilmektedir (Prabhu, 1999: 143).

Sosyal girişimciliğin sosyal sorunlara duyarlı olmak yaklaşımı ailenin sosyal girişimciler üzerine etki edebileceği bir farkındalık olarak değerlendirilebilmektedir. Nitekim sosyal girişimcilerin hikâyelerine dikkat edildiği zaman bu kişilerin ailelerinde ihtiyacı olanlara yönelik yardımsever bir davranışa yönelen bir kişinin varlığı görülmektedir. Örneğin, en önemli sosyal girişimciler arasında gösterilen ve yenilikçi fikriyle 2006 yılında Nobel Barış Ödülü'nün sahibi olan Muhammed Yunus, annesinin kendi hayatını etkileyen en önemli kişi olduğunu *"Benim üzerimde en güçlü etki sanırım oydu...Annem her zaman bize uzak köylerden ziyarete gelen yoksul akrabalar için kenara para ayırırdı. Yoksul ve dezavantajlılara olan ilgisi sayesinde, ekonomik ve sosyal reforma olan ilgimin gelişmesine yardımcı olan annemdir"* sözleri ile ifade etmektedir (Yunus, 1999, 5).

Sosyal girişimciliğe ailenin etkisiyle ilgili bir diğer araştırma olarak Barandsen ve Gardner' in sosyal girişimcilerle yapmış oldukları görüşmeler dikkate alınmaktadır. Bu çalışma sosyal girişimcilerin çok erken yaşlarda belirli sosyal sorunlarla ilgilenmek zorunda bulduklarını ortaya koymuştur. Örneğin görüşülen sosyal girişimcilerden biri kendisini işçi hareketlerinin içinde yetişmiş, diğeri ise çift ırklı olarak nitelendirmektedir. Bu örnekler sosyal girişimcilerin hayatlarında onlara örnek olan bireylerin bulunduğunu ve bu bireylerin genellikle aileden ya da girişimciye rol model olabilecek iş çevresinden olabileceğini göstermektedir. Sosyal girişimciler rol model yoluyla örnek kişilerin tecrübelerini gözlemlemekte ve bu esnada sosyal girişimci olabilmek yolunda kendilerini değerlendirmektedir. Bu karar onların sosyal bir soruna yönelik yenilikçi bakış açısı geliştirmelerinde kazanacaklarını veya kaybedeceklerini görmelerini de sağlamaktadır (Bird, 1989: 74) .

Aile faktörünün sosyal girişimci kişi üzerindeki bir diğer etkisi girişimci kişinin hayatının bir döneminde tecrübe ettiği olumsuz deneyimler ve bunların bıraktığı etkiler olarak değerlendirilmektedir. Barandsen ve Gardner' in sosyal girişimcilerle yapmış olduğu görüşmeler sosyal girişimcilerin inandıkları doğruların nasıl oluştuğunu incelemekte ve görüşme yapılan kişilerin hayatlarının bir döneminde travma yaşamış olduklarını ortaya koymaktadır (Barandsen ve Gardner, 2004:45).

2.3. Din Faktörü

Dinin toplumun kültürüne etki eden en önemli unsurlardan biri olarak değerlendirilmesi, iktisadi yaşama etkisinin devamlı tartışılan bir konumda olmasına neden olmaktadır. Girişimcilik kültürü ve din kavramı

arasındaki ilişki incelenirken en önemli referans noktalarından bir tanesi Max Weber' in Protestan İş Ahlakı olarak gösterilebilir. Max Weber' e göre toplumdaki girişimcilik faaliyetlerindeki farklılıklar kültürel ve dini faktörlerin etkisiyle ve toplumların Protestan İş Ahlakını kabul edip etmemesinden kaynaklanmaktadır. Bununla beraber, İslamiyet ve girişimcilik arasındaki ilişkilerin üzerine yapılan araştırmalar da İslam dininin servete ve kazanca karşı tutumunun olumlu olduğunu ortaya koymaktadır (Kasalak, 2014: 12). Bu noktada sosyal fayda üretmek ve sosyal sorunlara çözümler sunabilmek için ortaya çıkan sosyal girişimcilerin zor durumda olan kesimlere yardım hedeflerinin İslam dinindeki hayır kavramı ile paralel olduğu söylenebilir.

2.4.Eğitim Faktörü

Toplumların eğitim düzeyi ve kalitesi ülkenin girişimci ve sosyal girişimci yapısının oluşmasında önemli rol oynamaktadır.

Girişimcilik faaliyetleri ile eğitim arasındaki ilişkinin üzerinde dururken en önemli anahtar noktası, bireylerin sahip oldukları bilgi ve yeteneklerinde artış sağlayarak onların daha verimli ve üretken olmalarını sağlayan beşeri sermayedir. Beşeri sermayenin artması bireylerin yeni faaliyetler üretmelerini ve fırsatları daha kolay görüp değerlendirebilmelerini sağlamaktadır. Bu noktadan hareketle sosyal bir fırsat görerek harekete geçen sosyal girişimcilerin kendilerine yapmış oldukları eğitim yatırımlarının sosyal girişimciliğe etkisinin olumlu olacağını söylemek mümkündür (Blaga, 2018: 201).

Beşeri sermaye yaklaşımının tersine eğitim ve girişimcilik faaliyetlerinin arasındaki ilişkinin olumsuz olduğuna yönelik çalışmalar da bulunmaktadır. Bu çalışmalardan makro düzeyde elde edilen sonuçlara göre bir ülkenin yüksek seviyedeki eğitim durumu ile düşük seviyedeki bağımsız çalışma olgusunun paralellik gösterdiği ortaya koyulmaktadır. Buna göre, yüksek eğitimi olan bireylerin bağımlı çalışarak yükselme konusunda yeterli beşeri sermayeye sahip olmaları, onların risk almalarının önüne geçmekte; fakat düşük eğitimi olanların ise kısıtlı beşeri sermayeleri, onların daha mücadeleci ve risk alma eğiliminin yüksek olmasına neden olmaktadır. Bu araştırmaya göre eğitim düzeyinin düşük olmasının bireyleri daha girişimci olmaya yönelttiği sonucuna yönelttiğini söylemek mümkündür (Verheul vd., 2004:9).

Sonuç olarak, beşeri sermayenin bir unsuru olarak kabul edilen eğitimin, özellikle sosyal sorunlar ve bu sorunlardan etkilenen gruplara yönelik çözüm önerileri sunmak için gerekli fırsatları görebilmeleri gereken sosyal girişimcilerin becerilerini geliştirmelerine katkıda bulunabilecek yararlı bilgiyi sağlamalarında etkili olduğu söylenebilmektedir. Bu noktada yalnızca formel eğitimin değil, işgücü piyasasında elde edilen deneyimlerinde beşeri sermayeye katkısı olduğu kabul edilmektedir (Davidsson ve Honig, 2003: 306).

2.5.Psikolojik, Yasal ve İdari Faktörler

Bireylerin sosyal bir girişim kurarak yenilikçi fikirler ortaya koymalarında yaş, cinsiyet, , eğitim, aile gibi demografik faktörlerin yanında psikolojik, sosyal ve yasal faktörlerde bulunmaktadır.

McCeland' a göre yakın ilişki, güç ve başarı faktörleri içgüdüsel olmaktan çok öğrenilmiş ihtiyaçlardır. Yine girişimcilerin başarı ihtiyacı ile ilgili araştırma yapan Stomer ve arkadaşları da McCeland' ın görüşüne ilave olarak girişimci kişilerde başarı güdüsünün daha yüksek seviyede olduğunu ortaya koymuştur (Chipeta, 2015: 32). Bu araştırmaların neticesinde psikolojik faktörlerin sosyal anlamda bir girişimciliği olumlu anlamda etkilediğini söylemek mümkündür.

Bir ülkedeki girişimciliğin gelişmesinde o ülkenin yasal, siyasi ve idari ortamının da önemli bir etkisi bulunmaktadır. Ülkedeki yasal, idari kararlar ve siyasal ortam, girişimciliğin gelişmesine olumsuz etki edecek bir yapıdaysa sosyal çalışmalar ve girişimcilik faaliyetleri bu ortamda gelişmeyecektir. ortamda ise sosyal sorunların çözümü daha kolay olacak ve girişimcilik faaliyetleri daha verimli şekilde ilerleyecektir (Lundstrom, 2014: 264).

SONUÇ

Yaşadığımız yüzyılda başta yoksulluk ve işsizlik olmak üzere eğitim, sağlık, çevre koşulları gibi çok çeşitli sorunlar her ne kadar ülkelerin gelişmişlik yapısına göre farklılık gösterse de tüm dünya ülkelerinin ortak sorunu olarak değerlendirilmektedir. Birçok ülkede bu sosyal sorunlarla mücadele ederken uygulanan kamu politikaları yetersiz kalmaktadır. Bu nedenle kamunun yetersiz kaldığı ya da desteğe ihtiyaç duyduğu bu durumlarda kar amacı gütmeyen örgütlere ve kaynaklarını sosyal fayda üretmeye yöneltmeyi amaç edinmiş olan sosyal girişimcilik faaliyetlerine duyulan ihtiyaç artmaktadır. Bu noktada sosyal girişimlerin kamu politikalarına ikame olarak değil destekleyici olarak görülmeleri daha doğru olacaktır. Sosyal girişimlerin anahtar noktalarından biri sosyal değer yaratmalarındır. Sosyal değer yaratma niteliği sosyal girişimlerin toplumun ihtiyaç duyduğu alanlarda hedef gruplara sundukları katkıyı, toplum için sosyal fayda üretmelerini ve sosyal sorunlara yeni bakış açılarıyla çözüm üretmelerini ifade etmektedir. Günümüz kapitalist ekonomik düzeninde bireycilik ön plana çıkıyor gibi gözükse de sosyal girişimcilik olgusunun her geçen gün önemini arttığı bilinmektedir. Bunun temel sebebi sosyal girişimciliğin aile, kültür, dini faktörler, eğitim gibi sosyo kültürel faktörler tarafından etkileniyor olmasıdır. Dayanışma, yardımlaşma, başka insanların sorunlarına duyarlı olma, bir olma olgusunun hâkim olduğu toplumlarda sosyal girişimcilik faaliyetlerinin daha etkili bir biçimde ortaya çıkacaktır.

Sonuç olarak ülkelerin gelişmişlik düzeyi farklılıklar gösteriyor olsa da ortaya çıkan sosyal sorunların çözümünde sosyal girişimcilere önemli görevler düşmektedir. Bu noktada tüm dünyada ve özellikle ülkemizde ortaya çıkan sosyal sorunlarla mücadele ederken sorunlara yenilikçi bakış açısı getirerek çözüm hedefleyen sosyal girişimcilere destek verip bu kişilerin sosyal sorunlara önemli bir katkı yapabileceği unutulmamalıdır. Özellikle ülkemizin toplumsal dinamikleri dikkate alındığında Türk toplumunun genel olarak hâkim olduğu dayanışma, başkasının ihtiyacına duyarsız kalmama, misafirperverlik, bir olma, ayrımcılık yapmama gibi özellikleri çerçevesinde, sosyal girişimcilik olgusunun gelişimini olumlu etkileyecek sosyo kültürel faktörlerin ülkemizde yeterince var olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.

KAYNAKÇA

- Austin J., Stevenson, H., Skillem J. (2006). “ Social and Commercial Entrepreneurship: Same, Different or Both?” ET&P 1042-2587, Baylor University.
- Bailey, J. (2012). Committed to Entrepreneurial Activity and Social Mission: What is the Experience of Social Entrepreneurship, Degree of Doctor of Philosophy, Minnesota.
- Barendsen, L., Gardner, H. (2004). “Is the social Entrepreneur a New Type of Leader?” Leader to Leader, Issue 34, 43-50.
- Besler, S. (2010). Sosyal Girişimcilik, Beta Yayınları.
- Bird, B. (1989). Entrepreneurial Behavior, Scott, Foresman and Company, London.
- Blaga, S. (2018). Motivational Factors for Social Entrepreneurship: The Case of Romania, Degree of Doctor, University of Newcastle, Newcastle.
- Brinckerhoff, P. (2001). Why You Need to Be More Entrepreneurial - And How to Get Started, Nonprofit World.
- Borquist, B. (2020). The Context and Enactment of Faith-based Social Entrepreneurship, Doctor of Philosophy, Massey University, Auckland, New Zealand.

- Bouges, A. (2015). Support Structures in Social Entrepreneurship Ecosystems: Comparing the Swedish and the French Environments, Master Thesis, Uppsala.
- Chipeta, E. (2015). Social Entrepreneurship Intentions Among University Students In Gauteng, Master of Commerce, North West University, South Africa.
- Davidsson, P., Honig, B. (2003). The Role of Social and Human Capital Among Nascent Entrepreneurs. *Journal of Business Venturing*. 18: 301-331.
- Dees, G. (1998). “The Meaning of Social Entrepreneurship”, The Kaufmann Center for Entrepreneurial Leadership and Ewing Morion Kaufmann Foundation Working Paper.
- Demirbilek, S. (2005). Sosyal Güvenlik Sosyolojisi, İstanbul: Legal Yayıncılık.
- Eti İçli, G. ve Anıl, N.K. (2016), Sosyal Franchising Bir Sosyal Girişimcilik Yöntemi, Türkmen Kitabevi
- Glancey, K., McQuaid, R. (2000). *Entrepreneurial Economics*. N.Y: St. Martin’s Press.
- Güney, S. (2004). Girişimcilik Temel Kavramlar ve Bazı Güncel Konular: Ankara, Siyasal Kitabevi.
- Haugh, H. (2005). “A Research Agenda For Social Entrepreneurship Research”, *Social Enterprise Journal*, Vol 8, No:1, 7-15.
- Hing, P. (2016). A Framework To Implement Social Entrepreneurship Activities In Higher Education Institutions, Degree of PHD, Nelson Mandela Metropolitan University, South Africa.
- Hofstede, G. (1984). *Culture’s Consequences: International Differences in Work Related Values*. Cross Cultural Research and Methodology, Newbury Park, Sage Publication.
- Işık, V. (2016). Çalışmanın Değişen Anlamı ve Üçüncü Sektör İstihdamı Çerçevesinde Türkiye’deki Sosyal Girişim İstihdamının Analizi: Ashoka Örneği, Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.
- İraz, R. (2005). Girişimcilik ve Kobi’ler: Konya, Çizgi Kitabevi.
- Jamrozik, A., Nocella, L. (1998). *The Sociology of Social Problem: Theoretical Perspectives and Methods of Intervention*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Kasalak, M. (2014). “Bölgesel Kalkınma Açısından Sosyokültürel Yapının Girişimciliğe Etkisi”, SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, Isparta.
- Kümbül Güler, B. (2011). “Yoksullukla Mücadelede Sosyal Girişimcilik: Ashoka Üyelerinden Sosyal Yenilikçi Uygulamalar” *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 13 (3), 79-111
- Liang, W. (2005). “Defining the Social in Social Entrepreneurship: Altruism and Entrepreneurship” *International Entrepreneurship and Management Journal* 1(3).
- Lundström, A. (2014). *Social Entrepreneurship*, International Studies in Entrepreneurship.
- Mair, J., Marti, I. (2006). “Social Entrepreneurship Research: A Source of Explanation, Prediction and Delight” *Journal of World Business*, 41, 36-44.
- Merie, K. (2015). Resettlement and Self-Sufficiency: Refugees’ Perceptions of Social Entrepreneurship in Arizona, Master of Social Work, Arizona State University, Arizona.
- Mort, G. S., Weerawadena, J., Carnegie, K. (2003). *Social Entrepreneurship: Towards conceptualisation*. International Journal of Nonprofit and Voluntary Sector Marketing.
- Mulgan, G., Tucker, S., Ali, R., Sanders, B. (2007). *Social Innovation: What It Is, Why It Matters and How It can be Accelerated?* Oxford Said Business School. Skoll Center for Social Entrepreneurship Working Paper.

- Niang, C. (2019). A Case Study of Women Social Entrepreneurs In India, Business Research Thesis, Melbourne.
- Paganelli, A. (2020). Academic Library Support of Social Entrepreneurship Programs, Degree of PHD, Western Kentucky University, Kentucky.
- Paredo, A., Mclean, M. (2006). “ Social Entrepreneurship: A Critical Review of the Concept”, Journal of World Business, 56-65.
- Prabhu, G. N. (1999). Social Entrepreneurial Leadership. Career Development International.
- Thomas, L. (2013). “The Social Enterprise Financing Landscape: The Lay of the Land and New Research on the Horizon”, Entrepreneurship Research Journal 3(2), 147-159.
- Verheul, I., Stel, A. ve Thurik, R. (2004). Explaining Female and Male Entrepreneurship Across 29 Countries. Discussion Papers on Entrepreneurship, Growth and Public Policy. Max Planck Institute for Research into Economic Systems Group.
- Weber, M. (1999). Protestan Ahlakı ve Kapitalizmin Ruhu, (Çev. Z.Gürata), Ankara, Ayraç Yayınları.
- Wendel S., Lang, P. (2020). The Future Belongs To Social Entrepreneurs, Linnaeus University Sweden.
- Young, D. (2006), The State of Theory and Research on Social Enterprises, Social Enterprises 19-46.
- Yunus, M. (1999), “Social Business Entrepreneurs Are The Solution”, Social Entrepreneurship”, UK, Oxford University Press.

ARAŞTIRMA MAKALESİ / RESEARCH ARTICLE

GÜNÜMÜZDE ÜRETİLEN DÖŞEMELİK KUMAŞLARDA GELENEKSEL TÜRK
MOTİFLERİNİN KULLANIMI

THE UTILIZATION OF TRADITIONAL TURKISH MOTIFS IN THE
UPHOLSTRIES THAT ARE PRODUCED TODAY

Dr. Öğr. Üyesi Begül ARIÖZ¹

ÖZ

Bu çalışmada günümüzde üretilen döşemelik kumaşlarda geleneksel motiflerin kullanımı ve uğradığı değişimler ele alınmıştır. Araştırma kapsamına Persan Tekstil, Yöre Tekstil, Prestige Tekstil, Chelsea Tekstil ve Sedir Tekstil isimli 5 kumaş firmasına ait 50 adet kumaş örneği incelenmiş, geleneksel Türk motiflerinin en yoğun olarak kullanıldığı 10 adet kumaş örneğine bilgi formlarında yer verilmiştir. Bu kumaşların her birinin motif ve kompozisyon özellikleri, motiflerin geleneksel Türk motifleri ile benzerlikleri değerlendirilmiştir. Verilerin toplanması ve değerlendirilmesinde bilgi formlarından yararlanılmıştır. Bilgi formlarında incelenen ürünlerin zeminlerinde en çok bordo, motiflerde ise en çok altın sarısı rengin kullanıldığı, motifler de yoğunlukla stilize bitkisel motiflerden, lale ve karanfilin kullanıldığı görülmüştür. İncelenen döşemelik kumaşların özellikle 16. yy. Osmanlı saray kumaşlarıyla benzerlik gösterdiği dikkat çekmektedir. Ayrıca geleneksel motiflerimizden yola çıkılarak özgün, döşemelik kumaş tasarımı yapılmış renk varyasyonları oluşturulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Döşemelik kumaş, Geleneksel, Motif

Jel Kodu: Z00

ABSTRACT

In this study, the utilization of traditional motifs and changes in upholsteries that are produced today are discussed. In the scope of the research, fifty samples of fabric that belong to five fabric companies named Persan textile, Yöre textile, Prestige textile, Chelsea textile and Sedir textile are examined and ten fabric samples in which traditional Turkish motifs are used extensively are included. The motif and composition characteristics of each of these fabrics and the similarities of the motifs with traditional Turkish motifs have been evaluated. Information forms have been used in the collection and evaluation of the data. It has been seen that claret red is the most used colour on the bases of the products examined in the data sheets and gold colour is the most used one in the motifs. It has been observed that among the stylised plantal motifs, tulip and carnation motifs are intensely used. It is noteworthy that the examined upholsteries are particularly similar to the 16th century Ottoman palace fabrics. Moreover, authentic upholstery design has been made and color variations have been created based on our traditional motifs.

Key Words: Traditional, Upholstery, Motif

Jel Code: Z00

¹ Mustafa Kemal Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Geleneksel El Sanatları Bölümü, beglzkoca@gmail.com orcid.org/0000-0003-1614-2305

1. GİRİŞ

Anadolu’da dokuma, geleneksel yöntemlerle ya da yaşanan çağın verdiği imkânlarla oldukça önemsenen ve kendini kanıtlamış hem sanat hem de ihtiyaçtan doğan gereksinim alanı olarak varlığını sürdürmüştür. Görseelliği kimi zaman ön plana çıkmış olan dokuma kumaşlarımız kendine has motif zenginliği ile üretilen çağa damgasını vurmuştur. Günümüzde dünyanın birçok önde gelen müzesinde yer alan Selçuklu ve Osmanlı Türklerinin saray dokumaları bazen bir hükümdara üstünlük göstergesi olarak gönderilse de kimi zamanda dostluk simgesi olmuştur. Bu kumaşlar ipek, altın, gümüş ve değerli taşlarla süslenip hediye edilerek bizi temsil etmiştir. Giyim kuşamın yanı sıra iç mekânda örtücü eleman olarak da üretilen dokumalar belli bir kalitede ve üsluptadır. Zaman içersin de dokuma kumaşlar motif ve kullanılan malzeme olarak kendini yenilemiş ve geleneksellikten de tam anlamı ile kopmamıştır.

“Anadolu, orta çağda oldukça önemli bir kumaş üretim merkezi olmasına rağmen bu çağdan kalan kumaş örneği yok denecek kadar azdır. Bilinen en önemli parça, Lyon Dokuma Müzesinde sergilenen ve üzerinde Alâeddin Keykubad için yapıldığı yazılı olan bir kadife dokuma parçasıdır” (Kuban, 2004:193).

“Ülkemizde dokumacılık konusunda nereye varıldığı gezginlerin gözünden de kaçmamış defterlerine aldıkları notlar bugün bize önemli bilgiler vermektedir. Bunlara en güzel örneklerden biri; Marco Polo’nun 13. yüzyılda, Çin gezisinden dönüşünde Anadolu’da gördüğü Selçuklu kumaşlarını övdüğü notlarıdır. İtalyan gezgin, halıların yanında çok miktarda güzel, kıymetli ve çoğunlukla kırmızı ve diğer renklerle dokunmuş ipekli kumaşlardan söz etmektedir. Bunların altın tellerle dokunduğu ve Bizans kumaşları kadar güzel olduğu vurgulanmıştır” (Çağman, 1983:100). “Bir diğeri ise 14. yüzyılın başında Anadolu’da bulunan Arap gezgini İbni Battuta Ladik’te çok güzel halıların yanı sıra bordürleri altın tellerle dokunmuş çok dayanıklı ve kaliteli pamuklu kumaşların bulunduğunu yazmaktadır” (Gürsu, 1988:30). Gezinler tarafından tutulan bu notlar o dönemlerde dokumaların kıymetini ve bulunduğu noktayı kanıtlar niteliktedir.

Anadolu topraklarında özellikle Bizans döneminde dokuma sanayi gelişmiş ve daha sonra Osmanlı idaresinde bu gelişme çizgisi 17. yüzyılın ortalarına kadar yükselmeye devam etmiştir (Sipahioğlu, 1999; 256). Teknik ve malzemesiyle ince dokumalar sınıfına giren Türk kumaşları üretim yerleri açısından başlıca ev ve çarşı faaliyeti olarak iki gruba ayrılmıştır. Yün, pamuk, keten, ipek kullanılarak, bez bürümcük, çevre, peşkir, peştamal, çarşaf gibi muayyen ölçülerde dokunan kumaşlar evlerde; kemha, şip, sevai, serenk gibi malzemesi klaptan ve sırmadan olan çeşitler de çarşı atölyelerinde dokunurdu. Saray mensuplarının elbiseleri halkın giyim ve kuşamından farklı özellikte olmasından dolayı çoğunlukla bu kumaşlar, öncelikli olarak kendi teşkilatı içinde veya çarşıda özel atölyelerde dokutulurdu (Akbil, 1970; 19).

Günümüzde üretilen döşemelik kumaşlar ile geçmişteki motiflerle benzerlik bağları incelenen örneklerde Osmanlı dönemi 16. ve 17 yüzyılın ortalarına kadar süre gelen bir motif birliği olduğu gözlenmektedir. O dönemin güçlü motif zenginliği bugünün tasarımlarına yol göstermektedir.

Erken tarihlerden itibaren Osmanlı kumaşlarında en çok kullanılan motiflerin başında ay, güneş, birbiri içine ters şekilde yerleştirilmiş iki üçgenden oluşan Mührü Süleyman, üç benek, üç benek ve altında peleng adı verilen kaplan postu çizgileriyle birlikte kullan çintemani motifi gelmektedir. Çubuklu, yollu, satranç nakışlı (kareli), desenler de kumaşlarda sıklıkla kullanılmıştır. Bitkisel motiflerin başında; lale, karanfil, sümbül, gül, şakayık gibi çiçeklerle; bahar dalları, kıvrımlı dallar, hançer şeklinde yapraklar, çınar yaprakları, narçiçekleri, narlar, iri çam kozalakları yer almaktadır. Çok ender olarak hayvan figürlü kumaşlara da rastlanılmaktadır. Kıvrık dallar arasında geyik ve ceylan motifleriyle karşılıklı resmedilen tavus kuşu veya sadece tavuskuyruğu desenli kumaşlar bunlar arasında sayılabilir (Tezcan, 1993; 51). 15. yüzyıl kumaşlarında süsleme elemanı olarak Selçuklulardan devralınan rumiler oldukça fazla görülür. Rumiler, gerek lotus ve palmetlerle, gerekse hatailerle birlikte ele alınarak tezyinata kullanılmıştır (Nevber, 1988:23-34). 16. yüzyılda genellikle; lale, karanfil, sümbül, çınar yaprakları, bahar dalları, nar çiçekleri ve narlar, kıvrık dallar arasında hançer yaprakları en çok sevilen ve sık

kullanılan motifleridir. Bu tür natüralist çiçeklerin dış kontürlerinin belirgin olarak çizilmesi ise Osmanlı kumaş desenlerini diğer ülke kumaşlarından ayıran en belirgin özelliğdir. Bunların yanı sıra üç benek, stilize bulut ve ikisinin birlikte kullanıldığı çintemani olarak hayvan figürlü kumaşlara da rastlanmaktadır (Tezcan, 1995:158). 17. yüzyılda Çin bulutu ve çintemani motifleri yine bu yüzyılda da sevilerek kullanılmaya devam etmiştir. Bu yüzyıl kumaş desenleri arasında en yaygın olanı yelpaze şeklini alan iri yapraklı karanfil desendir (Salman, 2002:669). Klasik sanatın tutucu, kaidelere bağlı, ölçülü desenleri yerine, nakkaşların hayal güçlerine daha fazla dayanan aynı kalıplar içinde daha neşeli, renkli, orijinal kompozisyonların desenlerde yer aldığı görülür, ayrıca 17. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Osmanlı sanatında görülen batı tesiri, kumaş sanatında da etkili olmuştur (Nevber, 1988:105).

“Tekstil ilk zamanlar dokuma ile üretilmiş kumaş anlamına gelirken günümüzde uygulama alanı oldukça genişlemiştir. Şimdi bu terim, lif ve filamentlerden yapılmış sadece dokuma, örme ve dokusuz yüzey (non-woven) kumaşları değil, aynı zamanda iplik, sicim, file, dantel, teknik tekstiller, akıllı tekstiller olmak üzere çok çeşitli alanlar için kullanılmaktadır” (Taylor, 1999:3).

Bu araştırma kapsamında, günümüzde üretilen döşemelik kumaşlarda kullanılan motiflerin geleneksel Türk motifleri ile yakınlık ve benzerlik özellikleri ele alınmıştır.

2. ARAŞTIRMANIN AMACI

Bu araştırmanın amacı, günümüzde üretilen döşemelik kumaş örneklerinde kullanılan geleneksel Türk motif ve üslup özelliklerini incelemek, bu örneklerde yer alan farklılıklar ve benzerlikleri tespit etmektir.

Karşılaştırma kapsamında geleneksel motiflerin kullanıldığı daha önceki döşemelik kumaş örnekleri motif ve kompozisyonları görsel ve yazılı kaynaklarda yer alan bilgilerden yararlanılarak çalışmada yer verilmiştir.

3. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Bu araştırma tarama modelinde betimsel bir çalışmadır. Araştırma kapsamına 5 firma temel alınmış ve bu firmalara ait incelenen 10 döşemelik kumaş örneğine bilgi formları ile birlikte yer verilmiştir. Araştırmanın kavramsal çerçevesi literatür bilgileri doğrultusunda oluşturulmuştur. Döşemelik kumaş örnekleri firmaların kataloglarından alınmış, bilgi formları düzenlenerek verilmiştir. Toplanan bilgiler değerlendirilerek, veriler tablolara dönüştürülmüştür.

4. BULGULAR VE YORUM

4.1. Örnek Kumaş Kataloğu

Araştırma kapsamında bilgi formlarıyla verilen 10 örnek, desende ve zeminde kullanılan renkler, motif ve kompozisyon özellikleri, geleneksel motiflerimizle benzerlik dereceleri gibi özellikler açısından incelenmiştir. Ürün açıklaması kısmında ise, geleneksel kumaşlarımızda yer alan motifler ile günümüz döşemelik kumaşları arasında hangi açıdan benzerlik gösterdiği ve bunlar arasındaki farklılıklar da incelenmiştir. Ayrıca ürünün incelendiği tarih, ait olduğu firma bilgi formları aracılığıyla verilmiştir.

BİLGİ FORMU

Fotoğraf 1. Sedir Tekstil Döşemelik Kumaş Örneği (B.Arıöz:2015). **Fotoğraf 2.** Çatma kadife, 16. yy. İlk yarısı (İstanbul, Topkapı Sarayı Müzesi, Env. No.13/1909) **Fotoğraf 3.** Çatma kadife,16.yy. Erken dönem (Fitzwilliam Museum, Cambridge, Env. No.T.154)

Örnek No	:1
İnceleme tarihi	:13.04.2015
Bulunduğu firma	:Sedir Tekstil
Ürünün cinsi	:Döşemelik kumaş
Zeminde kullanılan renkler	:Bordo
Desende kullanılan renkler	:Altın sarısı
Kullanılan motif	:Yelpaze Karanfil, şemse (oval), penç(rozet), tırnaklı yaprak ve “s” kıvrımlı dal
Kompozisyon	:Yatay yönde simetrik, dikey yönde ulamalı ve şaşirt (atla)malı sıralamalı
İlgili notlar	: Üç örnek arasında kumaş cinsi ve renk aynı, motif; yelpaze karanfil, “s” kıvrımlı simetrik dal ve dal bağlantılarında benzerlik, rozet çiçekler, yapraklar ve dal içi dolgu farklılığı gözlenmiştir. Ancak yeni örnekteki oval dal içi tamamen doldurulmuş diğer örnekte boş bırakılmıştır. Ayrıca merkezdeki çiçekle (karanfil motifi) dalların arasında yer alırken yeni örnekte yaprak, diğer 2. numaralı eski kumaşta ise lale motifi kullanılmıştır.

BİLGİ FORMU

Fotoğraf 4. Sedir Tekstil Döşemelik Kumaş Örneği (B.Ariöz:2015). **Fotoğraf 5.** Seraser, 16.yy. Erken dönem (Aerthur M. Sackler Museum, Env. No. XEA 183)

Örnek No	:2
İnceleme tarihi	:13.04.2015
Bulunduğu firma	:Sedir Tekstil
Ürünün cinsi	:Döşemelik kumaş
Zeminde kullanılan renkler	:Kahverengi
Desende kullanılan renkler	:Krem rengi, altın sarısı
Kullanılan motif	:Karanfil, lale, hatai, penç, yaprak, hançer yaprağı
Kompozisyon	:Yatay yönde simetrik, dikey yönde şaşırt (atla)malı sıralamalı
İlgili notlar	:İki örnek arasında, kumaş cinsi yeni kumaş örneğinde saten, eski örnekte ise kadifedir. Renkleri; yeni örnekte zemin kahverengi motifler altın sarısı ve krem rengi, eski örnekte ise; zemin mavi motifler hardal sarısı kırmızı ve beyazdır. Her iki örnekte de motifler ve kompozisyon düzeni aynıdır.

BİLGİ FORMU

Fotoğraf 6. Persan Tekstil Döşemelik Kumaş Örneği (B.Ariöz:2015). **Fotoğraf 7.** Çatma Kadife, 16. yy. İlk Yarısı (Konya, Mevlana Müzesi, Env. No. 598)

Örnek No	:3
İnceleme tarihi	:13.04.2015
Bulunduğu firma	:Persan Tekstil
Ürünün cinsi	:Döşemelik kumaş
Zeminde kullanılan renkler	:Bordo
Desende kullanılan renkler	:Altın sarısı
Kullanılan motif	:Karanfil, çintemani, bulut
Kompozisyon	:Yatay yönde simetrik, dikey yönde şaşirt (atla)malı sıralamalı
İlgili notlar	:İki örnek arasında kumaş cinsi ve renk; aynı, motif; yelpaze karanfil, bulut, çintemani ve rozet motifinin her iki kumaşta da aynı olduğu gözlenmiştir.

BİLGİ FORMU

Fotoğraf 8. Persan Tekstil Döşemelik Kumaş Örneği (B.Arıöz:2015).**Fotoğraf 9.** Seraser, 16. yy. Ortaları (Cambridge, Env. No,T157, 1946)

Örnek No	:4
İnceleme tarihi	:13.04.2015
Bulunduğu firma	:Persan Tekstil
Ürünün cinsi	:Döşemelik kumaş
Zeminde kullanılan renkler	:Boncuk mavi
Desende kullanılan renkler	:Altın Sarısı
Kullanılan motif	:Lale, taç, yaprak, dal, bahar dalı, penç, çintemani
Kompozisyon	:Yatay yönde simetrik, dikey yönde ulamalı ve Şaşırt (atla)malı sıralamalı
İlgili notlar	:İki örnek arasında kumaş cinsi; aynı, renk; yeni örnekte zemin boncuk mavisi motifler altın sarısı, eski örnekte ise zemin bordo motifler altın sarısı, mavi ve beyazdır. Her iki örnekte de motifler ve kompozisyon düzeni aynıdır.

BİLGİ FORMU

Fotoğraf 10. Yöre Tekstil Döşemelik Kumaş Örneği (B.Ariöz:2015). **Fotoğraf 11.** Çatma Kadife, 16. yy. İlk Yarısı (Ermitaj müzesi, Env. No, T-347)

Örnek No	:5
İnceleme tarihi	:13.04.2015
Bulunduğu firma	:Yöre Tekstil
Ürünün cinsi	:Döşemelik kumaş
Zeminde kullanılan renkler	:Kırmızı
Desende kullanılan renkler	:Altın sarısı
Kullanılan motif	:Yelpaze Karanfil, yaprak
Kompozisyon	:Yatay yönde simetrik, dikey yönde şaşırt (atla)malı sıralamalı
İlgili notlar	:İki örnek arasında kumaş cinsi; aynı, renkleri; eski örnekte zemin kırmızı, motifler altın sarısı (simli), yeni örnekte ise zemin bordo, motifler krem ve altın sarısı renkleri kullanılmıştır. Motiflerde yeni örnek de yelpaze karanfillerin arasına tomurcuk çiçekler yerleştirilmiş, diğer eski örnekte ise; karanfille dalı birleştiren kısımda lale motifi, yelpaze karanfillerin aralarına ise yapraklı dallar yerleştirilmiştir.

BİLGİ FORMU

Fotoğraf 12.Yöre Tekstil Döşemelik Kumaş Örneği (B.Ariöz:2015). **Fotoğraf 13.** Kemha, 16. yy. Üçüncü Çeyreği (Topkapı Sarayı Müzesi)

Örnek No	:6
İnceleme tarihi	:13.04.2015
Bulunduğu firma	:Yöre Tekstil
Ürünün cinsi	:Döşemelik kumaş
Zeminde kullanılan renkler	:Kan kırmızı
Desende kullanılan renkler	:Mavi, yeşil, sarı, kahverengi, turuncu, krem
Kullanılan motif	:Lale, madalyon, yaprak, penç, hatai, rumi, dal
Kompozisyon	:Yatay yönde simetrik, dikey yönde ulamalı ve şaşirt (atla)malılı sıralamalı
İlgili notlar	:İki örnek arasında kumaş cinsi; aynı, renk; yeni örnekte zemin bayrak kırmızısı, motifler mavi, yeşil, sarı, kahverengi, turuncu, krem, eski örnekte ise; zemin bordo motifler hardal sarısı, mavi, yeşil ve beyazdır. Her iki örnekte de motifler ve kompozisyon düzeni aynıdır.

BİLGİ FORMU

Fotoğraf 14. Prestije Tekstil Döşemelik Kumaş Örneği (B.Ariöz:2015). **Fotoğraf 15.** Kemha, 16. yy. Sonları (Ermitaj Müzesi, Env. No. T-354)

Örnek No	:7
İnceleme tarihi	:13.04.2015
Bulunduğu firma	:Prestije Tekstil
Ürünün cinsi	:Döşemelik kumaş
Zeminde kullanılan renkler	:Füme
Desende kullanılan renkler	:Yeşil, sarı, pembe, bordo, gülkurusu
Kullanılan motif	:Hatai, yaprak, dal, penç
Kompozisyon	:Dolaşmalı sıralamalı
İlgili notlar	:İki örnek arasında kumaş cinsi; yeni örnekte saten diğerinde ise ipektir. Her iki kumaşta da kullanılan renkler farklılık göstermektedir. Yeni olan saten döşemelik kumaş da zemin rengi; füme, motifler de yeşil, sarı, pembe, bordo, gülkurusu eski örnekte ise; zemin yağ yeşili, motifler gülkurusu ve mavidir. Her iki örnekte de motifler dolaşmalı sıralamalı kompozisyon düzenine göre, bir dal üzerine sıralanmıştır. Yeni döşemelik kumaş da çiçekler daha ayrıntılı renk tonları ile zenginleştirilmiştir, hatayı tomurcuk kullanılmış eski örnekte ise; farklı olarak karanfil motifi gözlemlenmektedir.

BİLGİ FORMU

Fotoğraf 16. Chelsea Tekstil Döşemelik Kumaş Örneği (B.Arıöz:2015). **Fotoğraf 17.** Çatma Kadife,16. yy. İkinci Yarısı (David Collection, Env. No.6)

Örnek No	:8
İnceleme tarihi	:13.04.2015
Bulunduğu firma	:Chelsea Tekstil
Ürünün cinsi	:Döşemelik kumaş
Zeminde kullanılan renkler	:Beyaz
Desende kullanılan renkler	:Hardal sarısı, mavi, lacivert, boncuk mavi
Kullanılan motif	:Nar, lale, çintemani, tırnaklı yaprak, dal
Kompozisyon	:Yatay yönde simetrik, dikey yönde şaşırt (atla)malı sıralamalı
İlgili notlar	:İki örnek arasında kumaş cinsi olarak; yeni örnek de pamuklu bir kumaştır. Eski örnekte ise ipekten üretilmiştir. Her iki kumaş örneğinin de renkleri farklıdır. Yeni örnekte; zeminde beyaz, motifte, hardal sarısı ve mavi renkleri kullanılmıştır. Eski örnekte ise; zemin bordo, motifler altın sarısı ve beyaz renkleri kullanılmıştır. Motif de nar ve tırnaklı yapraklar benzerlik gösterirken yeni örnekte çintemani motifi ve narların içleri noktalarla doldurulmuştur. Eski örnekte ise; dallar narları dikey eksenle ulama ile birbirine bağlamaktadır. Narların içleri ise bahar dalı motifini ile doldurulmuştur.

BİLGİ FORMU

Fotoğraf 18. Persan Tekstil Döşemelik Kumaş Örneği (B.Arıöz:2015). **Fotoğraf 19.** Çatma, 17. yy. Ortası yada Sonları (Detrod Institute of arts, Env. No.48.137)

Örnek No	:9
İnceleme tarihi	:13.04.2015
Bulunduğu firma	:Persan Tekstil
Ürünün cinsi	:Döşemelik kumaş
Zeminde kullanılan renkler	:Lacivert
Desende kullanılan renkler	:Krem, lacivert
Kullanılan motif	:Yıldız çiçeği, lale, karanfil, hurma yaprağı, penç
Kompozisyon	:Yatay yönde simetrik, dikey yönde şaşirt (atla)malı sıralamalı
İlgili notlar	: İki örnek arasında kumaş cinsinin aynı olduğu, kullanılan renklerin yeni örnekte boncuk mavisi beyaz, eski örnekte ise; lacivert ve kırmızı olduğu gözlemlenmiştir. Motiflerin her iki örnekte de aynı düzende olduğu saptanmıştır

BİLGİ FORMU

Fotoğraf 20. Persan Tekstil Döşemelik Kumaş Örneği (B.Aröz:2015). **Fotoğraf 21.** Seraser, 16. yy. İkinci Yarısı (Bergello Museum, Env. No.2521 c)

Örnek No	:10
İnceleme tarihi	:13.04.2015
Bulunduğu firma	:Persan Tekstil
Ürünün cinsi	:Döşemelik kumaş
Zeminde kullanılan renkler	:Altın sarısı
Desende kullanılan renkler	:Kırmızı, yeşil, bordo
Kullanılan motif	:Şemse, karanfil, penç, lale, tomurcuk, dal, yaprak
Kompozisyon	:Yatay yönde simetrik, dikey yönde Şaşirt(atla)malı sıralamalı
İlgili notlar	:İki örnek arasında kumaş cinsi; aynı, renkleri; yeni örnekte zemin altın sarısı, motifler altın sarısı, yeşil, bordo ve kırmızı, eski örnekte ise; zemin lacivert, motifler beyaz, lacivert ve hardal sarısı renkleri kullanılmıştır. Motiflerde her iki örnekte de aynı olduğu gözlemlenmiştir.

4.2. Döşemelik Kumaşlarda Zeminde ve Desende Kullanılan Renk Özellikleri

Tablo 1. Döşemelik Kumaşlarda Zemin ve Desen Renklerine İlişkin Dağılım

Renkler	Zeminde		Desende	
	f	%	f	%
Kahverengi	1	10	1	10
Krem	-	-	3	30
Mavi	-	-	2	20
Turuncu	-	-	1	10
Altın Sarısı	-	-	6	60
Bordo	2	20	2	20
Yeşil	-	-	3	30
Lacivert	1	10	1	10
Beyaz	1	10	-	-
Gülkurusu	-	-	1	10
Kan kırmızısı	1	10	-	-
Kırmızı	1	10	1	10
Sarı	-	-	2	20
Boncuk mavi	1	10	1	10
Hardal sarısı	-	-	1	10
Pembe	-	-	1	10

Tablo 1. incelendiğinde bilgi formlarında yer alan döşemelik kumaşlarda zeminde kullanılan renklerin %20'si bordo, %10'u kahverengi, lacivert, beyaz, kan kırmızısı, kırmızı ve boncuk mavidir.

Desenlendirme de kullanılan renklerden %60'ı altın sarısı, %30'u yeşil ve krem, % 20'si bordo, mavi ve sarı %10'u pembe, hardal sarısı, boncuk mavisi, kırmızı, gülkurusu, lacivert, turuncu ve kahverengidir.

Bu sonuçlara göre, incelenen ürünlerde zeminlerde en çok açık bordonun, desenlerde ise en çok altın sarısının kullanıldığı görülmüştür.

4.3. Döşemelik Kumaşlarda Motif ve Kompozisyon Özellikleri

Tablo 2. Döşemelik Kumaşlarda Motiflere İlişkin Dağılım

Motifler	f	%
Stilize bitkisel motif	13	130
Penç	7	70
Lale	6	60
Karanfil	6	60
Hatayi	4	40
Çintemani	3	30
Yelpaze karanfil	2	20
Şemse(oval madalyon)	2	20
Tırnaklı yaprak	2	20
Hançer yaprağı	1	10
Hurma yaprağı	1	10
Nar	1	10
Yıldız çiçeği	1	10
Rumi	1	10
Bulut	1	10
Tomurcuk	1	10
Bahar dalı	1	10
S kıvrımlı dal	1	10
Taç	1	10

Tablo 2 incelendiğinde bilgi formlarında yer alan döşemelik kumaşlarda kullanılan motiflerden %130'si stilize bitkisel motifler (dal, yaprak) %70'i penç motifi, %60'ı lale ve karanfil, %30'u çintemani motifi, %20'si tırnaklı yaprak, yelpaze karanfil ve şemse (oval şemse), %10'unda ise yıldız çiçeği, taç, bahar dalı, tomurcuk, bulut, hurma yaprağı, nar, rumî, "s" kıvrımlı dal ve hançer yaprağı kullanılmıştır.

Bu sonuçlara göre incelenen döşemelik kumaşlarda en fazla stilize bitkisel motiflerin ve penç motifinin kullanıldığı görülmektedir.

Tablo 3. Döşemelik Kumaşlarda Yerleşim Düzenlerine İlişkin Dağılım

Yerleşim Düzeni	f	%
Yatay yönde simetrik, dikey yönde Şaşirt(atla)malı sıralamalı	6	60
Yatay yönde simetrik, dikey yönde ulamalı ve Şaşirt(atla)malı sıralamalı	3	30
Dolaşmalı düzen	1	10

Tablo 3 incelendiğinde bilgi formlarında yer alan döşemelik kumaşlarda kullanılan yerleşim düzenlerinden %60'ı yatay yönde simetrik, dikey yönde şaşirt(atla)malı, %30'uyatay yönde simetrik, dikey yönde ulamalı ve şaşirt(atla)malı, %10 ise dolaşmalı düzendedir.

Bu sonuçlara göre döşemelik kumaşlarda en çok kullanılan yerleşim düzeni yatay yönde simetrik, dikey yönde Şaşırt(atla)malı sıralamalı düzendir.

4.4. Döşemelik Kumaşların Tarihsel Dönemleri

Bu sonuçlara göre döşemelik kumaşların Osmanlı saray kumaşlarındaki kullanımlarıyla benzerliğinin en çok motif, renk ya da kompozisyon benzerliği yönünden olduğu tespit edilmiştir. Bazı örnekte bire bir benzerlik, bazı örnekte ise farklı renk tonları ve biraz değişime uğramış motifler göze çarpmaktadır.

Tablo 4. Benzerlik Tespit Edilen Saray Kumaşlarının Dönemlerine İlişkin Dağılım

Tarihsel Dönem Benzerlikleri	f	%
16. yy. erken dönem	1	10
16. yy. ilk yarısı	3	30
16. yy. ikinci yarısı	3	30
16. yy. üçüncü çeyreği	1	10
16. yy sonları	1	10
17. yy ortası	1	10

Tablo-4 incelendiğinde bilgi formlarında yer alan döşemelik kumaşların tarihteki kullanımlarının dönemlerinin %30'u 16. yy. ilk yarısı ve ikinci yarısı, %10'u 16. yy. erken dönem, üçüncü çeyreği ve sonları, %10'unun ise de 17. Yy. ortalarına ait kumaşlarla ortak özelliklere sahip olduğu ortaya çıkmıştır.

Bu sonuçlara göre döşemelik kumaşların daha çok 16. yy'a ait Osmanlı saray kumaşlarıyla benzerlik gösterdiği sonucuna varılmıştır.

5. GELENEKSEL MOTİFLERE SAĞDIK KALINARAK YENİ BİR TASARIM ANLAYIŞI İLE DÖŞEMELİK KUMAŞ TASARIMI

Geleneksel Türk dokumacılık sanatımızda geçmişte oldukça güzel örneklerin yer aldığını biliyoruz. Günümüzde ise bazı firmalar bu motifleri kullanarak farklı tasarımlar ortaya koymaktadırlar. Bu çalışmada da geleneksel motiflerimizin ışığında yeni anlayışla 2 adet döşemelik kumaş tasarımı yapılmıştır. Resim 1'de yer alan tasarımda yatay yönde simetrik, dikey yönde Şaşırt(atla)malı sıralamalı kompozisyon düzeni ile kuş figürü, çintemani, yaprak, dal ve rumi motifi ile bir arada kullanılmıştır. Bu tasarımın üç ayrı tonda renk varyasyonu örneklerine yer verilmiştir. Tasarım "Kuş Tüyü" olarak isimlendirilmiştir.

Resim 1.Döşemelik Kumaş Tasarımı "Kuş Tüyü" (B, Arıöz:2015).

Resim 2.Döşemelik Kumaş Tasarımı Renk Varyasyonu "Kuş Tüyü" (B, Arıöz:2015).

Resim 3.Döşemelik Kumaş Tasarımı Renk Varyasyonu "Kuş Tüyü" (B, Arıöz:2015).

Diğer bir tasarım olan Resim 2’de merkezde ay çiçeği ön planda olup kenarları sağdan ve soldan saran yapraklar ve küpe çiçeği ile birlikte kullanılmıştır. Kompozisyon düzeninde yatay yönde simetrik, dikey yönde ulamalı ve şaşır(atla)malı sıralamalıdır. Bu tasarımın üç ayrı tonda renk varyasyonu örneklerine yer verilmiştir. Tasarım “Ay Çiçeği” olarak isimlendirilmiştir.

Resim 4.Döşemelik Kumaş Tasarımı “Ay Çiçeği” (B, Arıöz:2015).

Resim 5. Döşemelik Kumaş Tasarımı Renk Varyasyonu “Ay Çiçeği” (B, Arıöz:2015).

Resim 6. Döşemelik Kumaş Tasarımı Renk Varyasyonu “Ay Çiçeği” (B, Arıöz:2015).

6. SONUÇLAR

Bu araştırma günümüz döşemelik kumaşlarının motif, renk ve kompozisyon özellikleri ve kullanımının tarihsel açıdan incelenmesi amacıyla yapılmıştır. Araştırma kapsamına döşemelik kumaş üreten 5 firma alınmıştır. Bu firmaların ürettikleri kumaşlardan 10 tanesi bilgi formları yardımıyla incelenmiştir tablolarla yüzdelerle verilere ulaşılmıştır.

Araştırma kapsamında bilgi formları doğrultusunda tablolardan elde edilen verilere göre; ürünlerin zeminlerinde en çok bordo, desenlerde ise en çok altın sarısı rengin kullanıldığı görülmüştür. Yine döşemelik kumaşlarda en çok kullanılan motiflerin stilize bitkisel motifler ve penç motifleri olduğu görülmüştür. Bunun yanı sıra kumaşlarda en çok kullanılan kompozisyon özelliğinin şaşırtmalı sıralamalı düzen olduğu tespit edilmiştir.

Günümüz döşemelik kumaş üreten firmalarındaki yeni örnekler Osmanlı saray kumaşları ile motif, renk ve kompozisyon açısından ortak özelliklere sahip olduğu ve kumaşların daha çok 16. yy'a ait saray kumaşlarıyla benzerlik gösterdiği sonuçları ortaya çıkmıştır.

Yeni bir tasarım anlayışı ile yapılan kumaş tasarımının birincisinde stilize kuş figürü, çintemani, dal, yaprak motifleri kullanılmıştır. Diğer örnekte ise ay çiçeği, küpe çiçeği ön planda olan bir kumaş tasarımı yapılmıştır. Ayrıca bu tasarımların renk varyasyonları oluşturularak fotoğraflarına yer verilmiştir.

KAYNAKÇA

Akbil P. F. (1970). Türk El Sanatlarından Örnekler. Akademi Yayınları, İstanbul.

Çağman, F. (1983). Osmanlı Sanatı Anadolu Medeniyetleri III, İstanbul: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.

- Gürsu, N. (1988). Türk Dokumacılık Sanatı Çağlar Boyu Desenler, İstanbul: Redhouse Yayınevi.
- Kuban, D. (2004). Çağlar Boyunca Türkiye Sanatının Ana Hatları, İstanbul: Yapı ve Kredi Bankası Yayınları.
- Nevber, G. (1988). Türk Dokumacılık Sanatı, İstanbul.
- Salman, F. (2002). Osmanlı Dönemi Türk Kumaş Sanatı, Türkler Ansiklopedisi, Yeni Türkiye Yayınları, Cilt 12, Ankara
- Sipahioğlu, O. (1999). “Osmanlı Saray Kumaşlarından Seraser ‘in Vesikalarla Tanıtımı” , 2000’li yıllarda Türkiye’ de Geleneksel Türk El Sanatlarının Sanatsal, Tasarımsal ve Ekonomik Boyutu, Sempozyum Bildirileri, Ankara.
- Taylor, M. (1999). “Technology of Textile Properties”, London: Forbes Publications.
- Tezcan, H. (1993). Atlaslar Atlası Pamuklu, Yün ve İpek Kumaş Koleksiyonu, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.
- Tezcan, H. (1995). Kumaş Sanatı, Geleneksel Türk El Sanatları, İstanbul.